

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra filosofie a religionistiky

Bakalářská práce

**Japonské pohádky:
typické motivy, postavy a vzorce**

Vedoucí práce: PhDr. Vít Erban, Ph.D.

Autorka práce: Linda Venerová

Studijní obor: Filosofie a religionistika

Ročník: 4.

2017

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne:

Podpis studenta:

Poděkování

Mé poděkování patří panu PhDr. Víru Erbanovi, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnoval.

„Říše pohádek není ničím jiným než slunným krajem zdravého rozumu.“

Gilbert Keith Chesterton

„Jakmile japonské pohádky jednou poznáte, chce se vám je poslouchat do nekonečna, těšit se jejich ději, zvuky, dokonce i vůněmi, jejich prostým a neodolatelným kouzlem.“

Věna Hrdličková, *Démonova flétna*

Japonská přísloví

„Špatná manželka jako neúrodné pole - na dlouhých šedesát let.“

„Žena, která nežárí, je jako míč, který neskáče.“

„Nikdo z nás není tak chytrý jako my všichni dohromady.“

„Ve dvou se jde i do pekla veseleji.“

„Meditovat nad svou příští dráhou - dobře bavit myši pod podlahou.“

„Teď když mám dům spálený na popel, vidím lépe na měsíc.“

„Štěstí rádo navštěvuje dům, ve kterém vládne dobrá vůle.“

„I suchý strom oživuje krajinu.“

„Vino je lepší než sto lékařů, ale je příčinou sta chorob!“

Zdroj: <http://citaty.net/prislovi/japonska-prislovi/>

Obsah

Úvod.....	6
1. Vzorce japonské kultury objevující se v japonských pohádkách	8
1.1. Japonské přírodní bohatství.....	8
1.2. Náboženství.....	10
1.3. Myšlení.....	17
1.4. Společnost.....	22
1.5. Rodina.....	26
2. Japonské pohádky.....	36
2.1. Definice pohádky.....	36
2.2. Dějiny japonských pohádek.....	38
2.3. Pohádky v Japonsku.....	41
2.4. Hra se slovy.....	45
3. Pohádkové motivy a typické postavy.....	49
3.1. Lidé.....	50
3.1.1 Chudí lidé.....	50
3.1.2 Sousedé.....	51
3.1.3 Společnost.....	52
3.1.4 Pomocníci.....	52
3.1.5 Nevěsty a ženichové.....	53
3.1.6 Hrdinové.....	55
3.2. Zvířata.....	55
3.2.1 Liška a tanuki.....	56
3.2.2 Domácí zvířata.....	58
3.2.3 Vděčná zvířata.....	58
3.2.4 Ostatní.....	59
3.3. Nadpřirození tvorové.....	59
3.3.1 Kappa.....	60
3.3.2 Tengu.....	61
3.3.3 Jamauba.....	61
3.3.4 Ostatní.....	62
3.4. Kouzla, kouzelné předměty a zvláštní místa.....	63
3.5. Hloupost a vtíp.....	65
3.6. Pohádky vysvětlovací.....	66
3.7. Další motivy a postavy.....	68
Závěr.....	69
Seznam literatury.....	72
Abstrakt.....	75
Abstract.....	76

Úvod

Tato práce si klade za cíl nalézt typické vzorce japonské kultury projevující se v japonských pohádkách. Poté se pokouší nalézt opakující se motivy a postavy. Jednotlivé kapitoly a podkapitoly se zabývají myšlením, náboženstvím, společností a pohádkami Japonska a jsou konfrontovány s jinými zeměmi. Použita byla zejména literatura antropologů, japanologů a cestovatelů. Prvky japonského světa, které se v této práci objevují, byly následně vyhledány v pohádkách z různých sbírek českých, japonských i jiných sběratelů a vzájemně porovnány.

Většina informací v této práci se bude týkat tradičního Japonska. Mnoho z uvedených informací již není skutečností nebo nejsou tak intenzivní, jako tomu bývalo dříve. Tradiční Japonsko je v této práci důležité, jelikož většina zmíněných pohádek pochází z minulosti a nikoli současnosti. Proto bylo podstatné zmínit především staré Japonsko a poté ho případně porovnat s Japonskem posledních desetiletí.

Je třeba upozornit, že Japonsko je ostrovní zemí, a tudíž bylo dlouhá léta izolované od okolního světa, což přispělo k jeho jedinečnému rázu. Tato země by se dala považovat za zemi protikladů, a to z toho důvodu, že Japonci dokáží spojit pro nás nespojitelné věci a najít v nich harmonii. Mnoho prvků Japonci převzali z jiných kultur, především pak z Číny a Koreje. Nejdříve si Japonci osvojovali mnohé z kontinentálních zemí, poté se ostatní země nechaly inspirovat Japonskem. V této bakalářské práci je častokrát zdůrazněno, že veškeré novoty si Japonci přizpůsobili, aby korespondovaly s jejich vnímáním světa. Vznikla tak svébytná podoba buddhismu, umění nebo také sociální struktury. To, že Japonci vnímají svět svým vlastním způsobem, je způsobeno nevyzpytatelnou a rozmanitou přírodou. Protože nikdo nevěděl, co následující den přinese, naučili se žít okamžikem a pomíjivému světu přizpůsobili mnohé. Poslední léta ale do Japonska přinesla nové technologie a stará podoba této země se začala pomalu vytrácet. Mladí lidé se chtějí přiblížit evropskému a americkému způsobu života, což jim v mnoha směrech škodí. Na druhou stranu se díky kontinentálním vymoženostem posunuli dále.

V této práci je důležité také zmínit lidové náboženství, které funguje na základě ústního předávání. Ze slova *lidové* je jasné, že nejde o žádnou instituci, ale pouze o náboženství, praxi a představy obyčejných lidí. To, že jsou Japonci velkými milovníky přírody je pravděpodobně zapříčiněno vírou v božství *kami*, které dlí v každém koutku země. Může jím být cokoli a Japonci k němu mají velkou úctu. *Kami* se objevuje také v japonských pohádkách, ve kterých mnoho podob. Může být bohem pomáhajícím potřebným, potulným starcem, ale také liškou. Ale nemusí být vždy pouze živým tvorem, v některých případech je zakopaným pokladem,

který přinese hojnost těm, co si ji zaslouží. Víra v *kami* je základem šintoismu, jednoho z nejdůležitějších náboženství Japonska. Později se k němu připojil také buddhismus, konfucianismus a další. Toto vše nalezneme v nejrůznějších formách i v japonských pohádkách. Jedním z nejdůležitějších prvků v životě Japonců bylo uctívání předků a tento prvek vyhledávali i v náboženstvích, která k nim přicházela z jiných zemí.

Nezbytné je také přiblížit vztah Japonců k rodině, která je pro ně tím nejdůležitějším, což je patrné jak ve světě živých, tak ve světě mrtvých. Lidé nezapomínají na své zesnulé a často si je připomínají. Rodině je věnována značná část práce, a to z toho důvodu, že se jedná o jeden ze základních témat japonských pohádek. Ve sbírkách, které pojímají příběhy této země najdeme ty, ve kterých jsou hlavními hrdiny rodiče a jejich děti, manželé či milenci. Stejně jako rodina je pro Japonce důležitá společnost. Bez ní Japonci neumí žít, a pokud jsou jí jakkoli zavrženi, může to vést až k sebevraždě. Japonci jsou citliví, empatictí a vnímaví lidé, proto nic neříkají dříve, než si to promyslí. Špatně volená slova mohou mít neblahé následky, a i o tom jsou některé japonské pohádky.

Dalšími opakujícími se motivy a postavami jsou hrdinové. Ti se mnohokrát vydávají do světa, aby tam našli své štěstí. Dále pak hodná, hloupá či mazaná zvířata a nadpřirozené bytosti. Jejich role v pohádkách jsou různé, vždy záleží na tom, co mají čtenáři předat. Proto je každá z postav kontextuální a nikdy není absolutně zlá. V některých pohádkách může škodit, v jiných pomáhat. Názor Japonců je takový, že žádné absolutno neexistuje, a tudíž ani zlo. V pohádkách ovšem máme postavy rozděleny na dobré a zlé, aby se tak poukázalo na kladné a záporné vlastnosti každého člověka. Pro děti je tak jednodušší pochopit, že v sobě přirozeně máme dobré i špatné stránky. Pohádky nám pomáhají pochopit sama sebe. Ovšem nejen vlastnosti, ale také barvy a další prvky jsou v nich vykresleny jednoduše, v základních odstínech.

Nakonec je třeba říci, že se z Evropy do Japonska dostalo mnoho pojmů. Mezi nimi jsou i náboženství a pohádka. Japonci svou víru a nadpřirozeno nevymezovali, považovali je za přirozenou součást každodenní skutečnosti. Stejně tak pohádky nijak neoddělovali od jiných narativních útvarů. Proto v sobě mnoho japonských pohádek nese také prvky mýtů, ze kterých často vycházejí. V pohádkách nalezneme nespočet symbolů, které jsou pro tento národ typické. Najdeme zde zvířata, rostliny i barvy, které mají skrytý význam. Mnohé z této symboliky je viditelné jen dospělým a rodilým Japoncům. Cizincům nemusí být vždy daná symbolika zcela zřejmá.

1. Vzorce japonské kultury objevující se v japonských pohádkách

V této kapitole budou zmíněny pohádky nesoucí v sobě charakteristické vzorce japonské kultury a Japonska vůbec. Tato problematika je čerpána z knih antropologů, sběratelů a cestovatelů zabývajících se japonskou kulturou. V jednotlivých částech pojednávajících o přírodě, náboženství, společnosti a myšlení japonského obyvatelstva je vždy popsána typická věc, se kterou se můžeme osobně setkat na této ostrovní zemi, ale také to, co je možné si přečíst už jen v knihách o historii této země. Následně jsou s těmito vzorci porovnávány japonské pohádky dostupné v českém jazyce.

1.1 Japonské přírodní bohatství

Pro japonskou kulturu je neoddělitelnou součástí příroda. Japonci k ní mají vřelý vztah a je jim nevyčerpatelnou inspirací. Lidé, zvířata i věci jsou jí ovlivněny. Některé japonské pohádky pouze oslavují její krásu a vypouštějí děj. Celou flóru a faunu navíc prostupují bozi *kami*, kteří jsou člověku neustále nablízku.

Dříve těžko přístupná země, oddělena od okolního světa, se stala na konci dvacátého století hospodářsky značně silnou zemí a čím dál tím více projevovaly jiné kultury zájem o její tradice a technologie. Nejdříve však bylo třeba, aby Japonci poznali evropskou a americkou kulturu. Zpočátku se jen několik mladých Japonců vydalo do Ameriky a později do Evropy, kde poznali tamní způsob života, jiné technologie a také módu. První cesty jsou datovány od 19. století. Mnoho nových prvků si přizpůsobili, aby vše odpovídalo jejich způsobu života.¹ Jedním z hlavních rozdílů mezi Japonskem a západním světem je ten, že Japonci nikdy neoddělovali přírodu od kultury. Veškeré lidské stavby a vynálezy jsou kulturní i přírodní, umělé i spontánní.² Britský antropolog a historik Alan MacFarlane v knize *Japonsko za zrcadlem* píše: „*Veškeré věci – dřevo, kámen, květiny, voda – jsou projevem a znamením jiných sil. Vytvářejí magickou krajinu podobnou té, s níž jsem se setkával jedině v pohádkách a v básních Wordswortha, Keatse a Yeatse. Je to poslední velká pohádková říše na zemi, a nemusel ji stvořit pan Disney.*“³

---

¹ Srov. EARHART, H. *Náboženství Japonska: mnoho tradic na jedné svaté cestě*, s. 8, 21; JANOŠ, J. *Japonsko a Korea: dramatické sousedství*, s. 123-124.

² Srov. MACFARLANE, A. *Japonsko za zrcadlem*, s. 60, ILLÍK, D. *Japonská architektura*, s. 5.

³ Viz MACFARLANE, A. *Japonsko za zrcadlem*, s. 60.

Japonsko, zvané také Země bohů, je ostrovní zemí ležící v Tichém oceánu. Významnými sousedními zeměmi jsou Čína a Korea, které Japonsko značně ovlivnily. Přes tyto země se do Japonska dostal také buddhismus. Díky své poloze ale nebyli Japonci povinni přijmout nové vlivy v podobě, v jaké přišly od jejich sousedů a mohli si je přetvořit k obrazu svému. Japonsko je velmi rozlehlou zemí. Největšími ostrovy jsou Honšú, Kjúšú, Hokkaidó a Šikoku. Severní část, ve které se nachází ostrov Hokkaidó (v překladu „Oblast severního moře“), je pokryt sněhem. Čím jižněji míříme, tím teplejší podnebí se nám naskýtá, na nejj jižnějším ostrově Kjúšú je kupříkladu subtropické počasí. Pro hlavní ostrov Honšú, který leží ve středu mezi ostatními velkými ostrovy, jsou typická horká, vlhá léta i kruté zimy. V této zemi je přibližně 15-17 % zemědělské půdy, nejčastěji se zde pěstuje rýže. Té se nejvíce daří na tichomořském pobřeží. Lesy pak zabírají polovinu prostoru Japonska. Vnitřní částí ostrovů se táhnou horská pásma protkaná potoky a vodopády. Nejvyšší horou je Fudži a hlavním městem *Tókjó*, které v překladu znamená „Východní hlavní město“, jinak také známé jako Edo, Jedo či Jeddo. V České republice je samozřejmě známé jako Tokio. V japonských lesích je skryto mnoho jezírek a jinde zase můžeme narazit na Japonci oblíbené horské prameny. K Japonsku neodmyslitelně patří také sopky, některé z nich stále činné. Je to země neustále se potýkající s přírodními živly. Nejčastěji na podzim se zde lidé vypořádávají s tajfuny a také zemětřesení k životu v Japonsku patří. Místní obyvatelé se se všemi těmito úskalími museli naučit žít a přijímat je jako součást svého života.⁴

V pohádkách Japonců slyšíme také o dalších známých městech, mezi ně patří například Ósaka či bývalé hlavní město Japonska, Kjóto. Kjóto doslova znamená „Hlavní město“.⁵

Výše bylo také zmíněno, že pro Japonsko jsou typické prameny. Jeden takový je důležitým motivem v pohádce o pramenu mládí, který má kouzelnou moc. Příběh vypráví o starém manželském páru žijícím na úpatí hory Fudži. Oba se živí sběrem dříví. Jednou dostane stařeček velkou žízeň a objeví v lese tento kouzelný pramen. Napije se z něj a omládne. Jeho ženě to nedá, také chce být opět mladá a krásná, a tak se vydává k pramenu, aby se napila, ale s kouzelnou vodou to přežene a manžel jí pak u pramenu najde jako batole.

Prameny, studánky nebo také vodopády mají mít zázračné účinky. Mohou omlazovat nebo uzdravovat, což je shodné s evropskou vírou. Některé japonské chrámy takovou zázračnou vodu skutečně ukrývají a na Nový rok mají mniši ve zvyku se jí napít. Voda je častým námětem

---

⁴ Srov. HRDLIČKOVÁ, V. *Příběhy o soudci Ookovi: japonské pohádky*, s. 124; *Japonsko* [online]; ALTMAN, J. — KESSLER, D. *Japonsko: průvodce do kapsy*, s. 12; EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 18, 23; JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 124, 126; ILLÍK, D. *Japonská architektura*, s. 9-10.

⁵ Srov. JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 69.

japonských příběhů a některé ji mají dokonce v názvu. Kromě pohádky o kouzelném prameni můžeme nalézt také pohádku o zázračném vodopádu, který dodává ztracených sil, ale také příběhy o vodnicích či vodní bohyni. Voda neboli *mizu*, je v Japonsku celkově opravdu vážená. Podle legendy z vody vystoupily japonské ostrovy, je jí obklopena a prostoupena celá země a také je nepostradatelným živlem při pěstování rýže. Na některých místech vodních toků byly budovány svatyně, kde se uctívala vodní božstva. Mohlo jít například o horská místa, kde na nějakou dobu měly dlít duše předků a stávala se tak posvátnými. Dříve totiž bývalo zvykem pohřbívat zemřelé v horách, kvůli nedostatku úrodné půdy. Se zemřelými pak bylo možné komunikovat prostřednictvím slepých šamanek. Řeky dále putují do oceánu, kde je podle legend možné nalézt ráj nebo také věčnou říši blaženství, o které budeme později hovořit. Řeka by tedy mohla znázorňovat putování duší do ráje.⁶

1.2 Náboženství

Významnými náboženskými Japonska jsou především šintó, buddhismus a konfucianismus, ale v Japonsku najdeme také prvky taoismu i křesťanství, rovněž nová náboženství a s tím vším se snoubí pohledy obyčejných lidí na svět a jejich zvyky. Zásadní informací ovšem je, že Japonci tyto (pro nás jednotlivé) tradice nerozdělují, ale vnímají je jako jednotu, jako komplexní celek. Proto ve svém životě a při mnoho příležitostech provádějí úkony typické pro různá učení. Náboženství pro ně není jen pouhým souhrnem zvyků a tradic, ale také pramenem inspirace, pramenem přinášejícím smysl života, pomocníkem při hledání vlastní identity a místa ve světě. Japonci hledali v každém novém náboženství v první řadě praktický efekt pro běžný život. Tato země je tedy souhrnem mnoha tradic, z velké části převzatých z jiných kultur a upravených dle japonského mínění. Pro člověka ze západu jde o věc těžko pochopitelnou, jelikož mnohdy spojují věci pro nás nespojitelné a dokonce protikladné.⁷ Robin Heřman v předmluvě k českému vydání knihy *Náboženství Japonska* píše: „*je nesmírně vzrušující sledovat drama japonského náboženství, které je především vytrvalým procesem tvůrčího smiřování nesmiřitelných protikladů (...)*“.⁸

---

⁶ Srov. LÍMAN, A. *Mezi nebem a zemí: ideální místa v japonské tradici*, s. 33-34, 36, 58-59, 74; JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s.166.

⁷ Srov. EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 11, 26, 34-36, 133; JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 195; GAUDEKOVÁ, H. — KRAEMEROVÁ A. *Hrajeme si celý den: japonské tradiční hračky ve sbírkách Náprstkovy muzea.*, s. 43; MORSE, E. S. *Japonské domy a vše co k nim patří*, s. 246.

⁸ Viz. EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 12, 45.

V historii docházelo i ke střetům mezi japonskými buddhistickými učiteli a šintoistickými mysliteli. Přeli se o prvenství buddhů a *kami*. Ovšem pro běžného člověka to nebylo důležité. Prostý lid neměl problém uctívat obojí. Někteří duchovní mohli dokonce sloužit současně jako šintoističtí kněží a buddhističtí mniši. Také císaři byli nejvyššími šintoistickými kněžími a zároveň se účastnili obřadů v buddhistických kláštorech. Ovšem v 2. polovině 19. století se šinto oddělilo od buddhismu, a proto tomu tak nadále nemohlo být. Vznikl státní šintoismus, zaměřený na císařskou rodinu a „lidový“ šintoismus, který je možné spatřit především na venkově. Předmětem uctívání šintoismu jsou vodopády, stromy, slavné historické osobnosti, ale také pohádkové bytosti jako je Momotaró. Dnes je Japonsko místem, kde můžeme spatřit značné množství starodávných i nových tradic, které společně souzní. Japonci si pak mohou zvolit svůj směr, což však dříve nebylo zvykem. Přibližně do roku 1868 bylo totiž povinností každé rodiny příslušet k jedinému buddhistickému chrámu.⁹

Buddhismus, o němž jsme se zmiňovali v předchozí části, je jedním z nejdůležitějších náboženství Japonska. Zakladatelem byl princ Siddhártha Gautama, více známý jako Buddha. Žil v Indii přibližně v letech 564-484 př. n. l., dosáhl osvícení a zbavil se tak všech strastí, které život přináší. Své učení zformuloval do „Vznešené osmidílné stezky“, která člověku může dopomoci zbavit se žádostivosti a lpění přinášející právě utrpení. Tuto cestu se rozhodl poté ukázat i svým následovníkům a učil je, jak nejlépe probuzení dosáhnout. Buddhovo učení se dostalo do Japonska údajně o tisíc let později, nejdříve se asimilovalo v Číně, a nakonec do Japonska doputovalo díky Koreji. Než ale bylo Japonci přijato, prošlo dlouhou cestou. Formálně bylo japonským dvorem uznáno údajně v roce 538 n. l. V Japonsku se setkáváme hlavně s učním mahájánového buddhismu, který neuznává asketismus a jejím ideálem je bódhisattva. O šíření Buddhova učení o nirváně se pak zasloužil především japonský zenový buddhismus, který se v Japonsku rozšířil ve 12. století. Zen usiluje především o návrat k vlastní přirozenosti a odmítá dogmata a autority původního buddhismu. Za jediné jisté považuje pomíjivost tohoto světa. Pro další školy je spíše důležité zajistit věci spojené se smrtí a přechodem do Buddhova ráje. Vlastně první, co Japonce na buddhismu zajímalo, nebylo učení o osvobození, ale obřady k uctění předků a přivolání a udržení blahobytu. Pro mnoho Japonců bylo Buddhovo učení příliš obtížné, a tak často spoléhali na radosti, které jim život přinášel, případně se snažili zajistit si štěstí pomocí talismanů. Mohli se také spolehnout na učení buddhistické sekty *Čisté země*,

---

⁹ Srov. EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 58-59, 69, 174; JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 171-172; ILLÍK, D. *Japonská architektura*, s. 11; MORSE, E. S. *Japonské domy a vše co k nim patří*, s. 246.

podle které stačilo jen uctívat buddhu soucitu Amitábhhu. To nejdůležitější, co dnešní Japonec vidí v buddhismu, je uctění památky zemřelých prostřednictvím obřadů a poutí.¹⁰

Podstatnou věcí, o které je třeba se zmínit, je tzv. *kami*. Jde o podstatu animistického náboženství, kultu šintó. Tento prastarý japonský výraz označuje něco, co je výše, co nás přesahuje. Za *kami* můžeme považovat vodopády, prastaré stromy, vysoké hory, božstvo, božství, posvátnou moc a posvátno vůbec. Ale také lidmi vytvořené předměty jako jsou některá zrcadla nebo šperky. *Kami* je opravdu prodchnuto každým kousíčkem země a podle Antonína Límana by to mohlo být důvodem, proč jsou Japonci tak vnímaví ke svému prostředí a mají velký vztah k přírodě. *Kami* je všudypřítomné a člověku blízké, dokonce tak blízké, že jej můžeme nelézt i v duchu svěťce či mudrce. Bylo rovněž považováno za stvořitele japonských ostrovů a prvních lidí. Ve starých kronikách *Kodžiki* a *Nihonšoki* je psáno, že prvním japonským císařem byl potomek sluneční bohyně Amaterasu, proto v Japoncích po staletí vzrůstá pocit, že jsou výjimeční a jiní než ostatní národy, jelikož je přivedli samotní bozi. Sluneční bohyni a zároveň ochránkyni Japonska chodí uctívat na nejposvátnější místo v Japonsku, a to do svatyně v Ise. Příroda je většinou chápána jako bohy nestvořená, ale jako božství samo. Japonci své pocity ohledně toho vyjadřují především v umění. Jejich chápání přírody jako *kami* je možné spatřit v literatuře či malířství. V první části kroniky *Kodžiki* se například píše o zrození bohů blesků, rýže, moří apod. Umělci zachycují pohotově a s velkým citem proměny přírody. Samotné šintó vzešlo především z pravěkého kultu přírodních sil a doslova znamená „cesta *kami*“. V šintoistické nauce jde především o čistý život v každém směru za přítomnosti požehnání a ochrany *kami*. Čistota je myšlena nejen ta duševní, ale i tělesná. Předtím, než se obrátíme na *kami*, je třeba si umýt především ruce a vypláchnout ústa. *Kami* je možné uctívat doma i hromadně ve svatyních či na zvláštních místech v přírodě. Příležitostí k uctívání může být pouť. Ochranu *kami* si Japonci zajišťovali pomocí *Macuri*, jde o obřady například v podobě tanců a zpěvů. Podstatou šintó je dále harmonický vztah mezi člověkem, *kami* a přírodou. Japonci často vyhledávali spíše šintoismus, než složitou věrouku a filosofii. S kontinentálními tradicemi se šintó začalo vymezovat. Do té doby nebylo vnímáno jako samostatná entita, ale jako přirozená součást života. Kupříkladu v křesťanství, které rozděluje svět na sakrální a profánní, si člověk může zvolit, zda přijme jediného Boha. Šintoismus toto rozdělení neuznává. Pro ně je *kami* všudypřítomné a je přirozeně ve světě. Mimo jiné, ke slovu *kami* lze také přidat *kaze*, tedy *kamikaze*,

---

¹⁰ Srov. EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 27-28, 44, 48, 56, 81-82; JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 178, 196; ILLÍK, D. *Japonská architektura*, s. 11-12; CHOPRA, D. *Buddha: příběh osvícení*, s. 294; ŠVARCOVÁ, Zdeňka. *Japonská literatura 712-1868*, s. 55; JANOŠ, Jiří. *99 zajímavostí z Japonska*, s. 78-79; WINKELHÖFEROVÁ, V. – LÖWENSTEINOVÁ, M. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*, s. 42-43.

což v překladu znamená „vítr božstev *kami*“. Japonci totiž věřili, že jejich božstva jim pomohla odrazit útok Mongolů sesláním tajfunu.¹¹

Kami je také součástí pohádek, například pařez může být duchem hor, který dokáže měnit svou podobu ve starého člověka a zkoušet tak kolemjdoucí, zda jsou dobrými lidmi. Pokud jimi jsou, pak jim vždy udělí dobrou radu.

Jak již bylo zmíněno, příroda je nevyzpytatelná. Japonština nemá budoucí čas, pravděpodobně právě proto, že budoucnost není ničím jistým. Podle Japonců je tedy dobré žít spíše tady a teď a soustředit se na krásu okamžiku, neboť, jak praví buddhismus, vše je pomíjivé a nestálé. Navíc zkušenosti s přírodními živly Japonce naučily stavět svá obydlí skromně a jednoduše. Tradiční japonské domy proto byly především ze dřeva a také z papíru. Jedině schody a brány byly stavěny z kamene a s velkou precizností, aby vydržely i přírodní katastrofy. Díky těmto kamenným pozůstatkům pak obyvatelé poznali, v jaké části domu se nachází a mohli ho začít stavět znovu.¹² Teprve až díky architektu Franku Lloyd Wrightovi Japonci ve 20. století zjistili, že je možné stavět domy odolné vůči zemětřesení.¹³

Tradiční japonský dům je považován za posvátný prostor, je vlastně svatyní, ve které pobývají duchové chránící živé obyvatele. Veškerá činnost prováděná v domě v sobě nese posvátný prvek a člověk tak má pocit, že ho svaté síly neustále obklopují. K tomu, aby byl dům dobrým místem pro obývání, bylo před stavbou třeba posvětit pozemek a při samotné stavbě provádět různé obřady. Některé části domu byly považovány za obzvlášť posvátné. Byly tím například nosné sloupy, brány, prahy nebo ohniště, která měla vlastní ochranná *kami*.¹⁴ Věra Halászová ve svém díle *Devět bran k tajemství hory Kóra* píše: „Brány byly opěrnými body lidského světa a opět je možné pojímat je jako metafory přechodu mezi světy i mezi časem. Jsou to symboly kontinuity kultury.“¹⁵ Autorka dále uvádí, že brány či dveře jsou považovány za posvátné místo, jelikož se zde setkávají lidé. Známa je brána torie, která sice bývá spíše u šintoistických svatyní, ale je jasným příkladem, že brána skutečně něco znamená. Na pozemcích obklopujících tyto domy bývaly rovněž rodinné svatyně. Domy i svatyně obklopují zahrady a pokud si je Japonci dovolit nemohou, pak sahají alespoň po pokojových rostlinách. Tento národ se snaží být ve spojení s přírodou, jak je to jen možné a umí s ní důmyslně pracovat a nesnaží

---

¹¹ Srov. EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 19, 26-27, 40, 49, 75-77, 80, 178; JANOŠ, Jiří. *Japonsko a Korea*, s. 33, 83, 169-170; *Kodžiki: kronika dávného Japonska*, s. 144; ILLÍK, D. *Japonská architektura*, s. 8; LÍMAN, A. *Kouzlo šerosvitu: úvahy o japonské kultuře*, s. 58, 177.

¹² Srov. HALÁSZOVÁ, V. *Devět bran k tajemství hory Kóra: interpretace japonských náboženství*, s. 43, 46; *Kodžiki*, s. 11; ILLÍK, D. *Japonská architektura*, s. 5.

¹³ Srov. ALTMAN, J. aj. *Japonsko*, s. 11; GAUDEKOVÁ, H. aj. *Hrajeme si celý den*, s. 43-44; LÍMAN, A. *Kouzlo šerosvitu*, s. 178.

¹⁴ Srov. EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 112-114.

¹⁵ Viz HALÁSZOVÁ, V. *Devět bran k tajemství hory Kóra*, s. 43.

se do ní příliš zasahovat. Domov je také místem, kde se uctívají předci a neustále jsou zde přítomna mnohá *kami*. Ovšem nejen dům je posvátným místem, ale i v jeho okolí najdeme místa, jež jeho svatost ještě posilují anebo doplňují. Jednotlivá posvátná místa tvoří celek a dělají tak z Japonska jeden posvátný prostor. Jsou za ně považována například města Kjóto a Nara, o kterých můžeme slyšet v některých japonských pohádkách. Ale rovněž to mohou být vesnice, krajina, a dokonce celá země. Takto pozeňnaná místa se označovala slovem *joriširo*, což v překladu znamená „místa božského dotyku“. Důvodem k tomu, aby se nějaké místo považovalo za svaté, a tudíž i rituálně čisté, bylo například zjevení některého božstva. O takových zjeveních vypravují jak legendy, tak i pohádky. Božstva se mohla zjevit u vodopádu, stromu nebo horského pramene či vrcholu, kde se země dotýká nebes. Dalšími velice důležitými místy jsou šintoistické svatyně a buddhistické chrámy, kam lidé zavítají nejčastěji při svátcích a kterých je po celém Japonsku značné množství. Mohou být na území, kde daná rodina bydlí, v okolí vesnice apod. Chrámy jsou spojené především s uctíváním předků a byly dobré k upevnování sociálních vazeb. Ve svatyních bylo možné přijít do styku s božstvem, každá měla své ochranné božstvo, které uctívaly rodiny z jejího okolí. Lidé většinou zůstávali před prahem, kde pronášeli své modlitby a vyjadřovali úctu danému božstvu. Kromě svátků bylo dalším důvodem k návštěvě nově narozené dítě. Jeho první cesta vedla právě sem, aby bylo představeno božstvu a získalo jeho ochranu. Rodina mohla dítěti k této příležitosti darovat talisman v podobě psa, který ho měl chránit před veškerým zlem. V minulosti byla v Japonsku velmi špatná lékařská péče a úmrtnost dětí byla vysoká, proto lidé vyhledávali kouzelnou moc talismanů. Důležité je také zmínit, že pokud si rodina chtěla zachovat přízeň mocných sil ve svém domě, pak bylo zapotřebí pečovat o významná místa a klást na ně obětiny, především kadidlo. Tato místa jsou dvě, prvním je šintoistická svatyně neboli *kami-dana*, která slouží jako obydlí pro *kami* a druhým místem je *bucudanu*, což je buddhistický oltář, kde byl uctíván některý z buddhů či bódhisattvů¹⁶ a rovněž velice důležití duchové předků. Obojí můžeme najít v tradičních domech, v obchodech apod. Dnes, a to především v rodinách žijících ve městě, nenajdeme tolik šintoistických svatyněk jako dříve. Buddhistických oltářů nalezneme o značné množství více, a to především proto, že slouží k uctění památky zemřelých, což je pro Japonce důležité dodnes.¹⁷

---

¹⁶ Slovem buddha, s malým počátečním písmenem, označujeme osobu, které dosáhla probuzení. Buddhové jsou vnímáni jako nositelé spásy a prospěchu a mohou učit ostatní. Naproti tomu Bódhisattva je teprve člověk na cestě k osvícení. Je mu téměř nadosah, ale ze soucitu zůstává v tomto světě, aby pomohl dojít osvobození také všem ostatním lidem. Srov. JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 182.

¹⁷ Srov. EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 68, 77-78, 86; JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 173-174; LÍMAN, A. *Mezi nebem a zemí*, s. 62; ILLÍK, D. *Japonská architektura*, s. 5, 8, 137, 139; MORSE, E. S. *Japonské domy a vše co k nim patří*, s. 245-247, 292; JANOŠ, Jiří. *99 zajímavostí z Japonska*, s. 106.

V Japonsku jsou „předky“ myšleni především příbuzní ze strany muže. Paní domu každý den otevírala dveře oltáře a duše zemřelých se tak mohly plně účastnit života své rodiny. Předkům se obětovalo jídlo, pití či květiny a na konci dne za nimi byly dveře opět zavřeny, aby mohly odpočívat. Za úctu, kterou lidé projevovali svým předkům a božstvům, se rodinám vracela ochrana a požehnání. V japonštině se slovem *hotoke* mohou označovat jak zemřelí předci, tak i buddhové. Pokud toto slovo zbožný Japonec pronese v modlitbě a před oltářem, bude tak mluvit ke svým buddhům i předkům. Ale předtím, než se zemřelý stane čistým duchem, je zapotřebí především rituálu. U mnoha aktů takového rituálu by měl být přítomen buddhistický mnich. V Japonsku je již dlouhá léta zvykem těla spíše spalovat než pohřbívat, a to jak z hygienických důvodů, tak i proto, že se tak z těla dostává očistěný duch. Ostatky jsou poté uloženy do rodinného chrámu. Následuje zádušní obřad a vzpomínkové seance. Mniši recitují sůtry a zemřelému je též přiděleno posmrtné buddhistické jméno, které dokazuje, že již nemá tělesnou schránku. Toto jméno je poté dáno na domácí buddhistický oltář. Než ale zemřelý dojde nového zrození, ráje nebo *nirvány* může to trvat až čtyřicet devět dní, během nichž, by měl projít všemi pekly. V případě, že jsou obřady vykonány špatně, tak hrozí, že se duch zemřelého bude potulovat světem a přinášet strasti rodině i lidem v okolí. Pokud k tomu dojde, může takovou situaci zachránit i jiný člověk, než je člen rodiny. Příkladem může být příběh o nevinné služebné, která byla zbičována. Její duch pak každý večer přicházel ke studni, kde počítal talíře. Vždy skončil u čísla devět. Aby duch mohl pokračovat dál ve své pouti, přiblížil se k ní samuraj, a když opět řekla číslo devět, on řekl deset, a tak se dívka rozplynula a už se nikdy více neukázala. Japonci se vnímají jako součást systému vztahů. Být osamocený znamená problém za života i po smrti. Takovému člověku hrozí právě osud bloudícího ducha, čímž přináší utrpení nejen ostatním, ale i sám sobě. Po řadu let jsou pak na výročí úmrtí pořádány vzpomínkové obřady, a to až do doby, než může být předek považován za součást skupiny, ve které jsou i jeho předchůdci. Další významné dny jsou pak věnovány všem předkům dohromady. Jeden takový, při kterém přicházejí zesnulí předci navštívit své potomky, je letní svátek zemřelých, při němž je zvykem rozsvěcet lucerničky či malé ohníčky, aby duchové našli cestu zpět domů. Za stejně významný den lze považovat Nový rok. V některých svatyních bylo možné si v tento den zakoupit papírový talisman požehnaný knězem a ten starý, již neúčinný, rituálně spálit. Papírek se pak věšel nad domovní dveře. Tento zvyk se udržel dodnes, i přesto, že je již papírek většinou vnímán jako pouhá dekorace. Stejný talisman se také věšel u vstupu do šintoistické svatyně o svátku zemře-

lých. V knize *Náboženství Japonska* H. Byrona Earharta je psáno, že mnohé z těchto skutečností již nejsou tak běžné, jako tomu bylo dříve. To stejné platí i pro posvátné tradiční domy. Některá nová náboženství ovšem zahrnují mnohé tradiční prvky do své praxe.¹⁸

Již ve starých kronikách můžeme nalézt známky toho, že staré náboženství bylo spojeno s úctou k předkům, že se lidé zajímali o posmrtný život. Také Konfucius hlásal, že úcta k předkům je navýsost důležitá. Ale náboženství bylo také spojeno se zemědělstvím. Na vesnicích bylo zemědělství základním kamenem, díky kterému mohlo společenství fungovat a bylo pou-tem, které spojovalo jednotlivé rodiny. Nejdůležitější plodinou byla rýže. K tomu, aby se lidem v tomto směru dařilo, bylo důležité *kami*, které společně uctívaly všechny rodiny ve vesnici. S rýžovým polem je spojen buddha Amida. Vzniklo tak také starodávné šintó. Rýže a jednotlivé cykly jejího pěstování udávaly rytmus života mnoha Japonců a je tomu tak i dnes u většiny šintoistických svatyní. Dokonce i uvedení na trůn nového císaře se muselo tomuto cyklu přizpůsobit.¹⁹

Co se božstev týká, Japonci se zaměřují na ta, která jsou svázaná s jejich rodinou či na božstva vztahující se ke svátkům, kde daný jedinec bydlí.²⁰ Například božstvo *Ebisu* přináší podle legend lidem bohatství. Obyvatelé ostrova Kjúšú také věří, že za úspěchy lidí stojí pomocní duchové sídlící v jejich domě. Může jít například o rodinné předky.²¹ Jedna z japonských pohádek vypráví o třech bozích, jedním je bůh zlat'áků, dalším je bůh stříbrňáků a posledním bůh měď'áků. V tomto příběhu kromě těchto tří bohů vystupuje rovněž bůh chudoby. Hlavním hrdinou je mladík, kterému se nedaří udržet si majetek. Nakonec zjistí, že příčinou bídy je bůh chudoby sídlící pod jeho podlahou.

Důležitými body tedy byly domov, zemědělství a božství zajišťující rodině spokojený život a úrodnou půdu. Pokud se lidé snažili dopomoci k rovnováze ve vesmíru, pak se mohli těšit přítomnosti štěstí. V opačném případě docházelo k nešťastným událostem. Harmonie je pro Japonce zásadní. Důležitou roli při jejím udržování hrál císař, který měl zajišťovat harmonii s přírodou a udržovat mír. Japonský výraz pro harmonii je *wa*, který v překladu znamená „rýžový klas“ a „ústa“. Ovšem dnes se mnoho Japonců obrací na *kami* jen v krizových situacích. Zejména v posledních dvou stoletích došlo k odchodu vesničanů do měst, což mělo za následek úpadek zemědělství a následně i menší zájem o tradice a vůbec způsob života, jaký vedli předci.

---

¹⁸ Srov. HALÁSZOVÁ, V. *Devět bran k tajemství hory Kóra*, s. 44, 68; EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 26, 78, 87, 89-91, 113-115, 117-118, 126, 128; MORSE, E. S. *Japonské domy a vše co k nim patří*, s. 247; LÍMAN, A. *Kouzlo šerosvitu*, s. 22-23.

¹⁹ Srov. EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 40-41; JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 155, 171.

²⁰ Srov. HALÁSZOVÁ, V. *Devět bran k tajemství hory Kóra*, s. 96.

²¹ Srov. Tamtéž, s. 93.

Jejím viníkem byl především průmysl. Životu ve městě se muselo přizpůsobit mnoho věcí, výjimkou nebyl ani rytmus života, který byl pro vesničany tak důležitý, tedy rytmus udávající vegetační cyklus rýže. Byl vystřídán řádem přizpůsobeným práci ve městě, který neměl s přírodou, a tedy přirozeností nic společného. To vše mělo za následek, že pospolitost vesnice již nebyla tak pevná a dříve silný vztah Japonců ke *kami* přestal být tak intenzivní. I přesto, že mnoho lidí má stále své oltářiky a pečují o ně, spousty jiných Japonců si na ně ani nevzpomene. Další změnou bylo, že některá *kami* dříve spojovaná se zemědělstvím se stala *kami* obchodního úspěchu. Nová náboženství nicméně v některých Japoncích znovu probouzejí ztracený vztah ke *kami*. Pro nové náboženství se lidé rozhodují podle toho, co jim v životě chybí a co jim nové náboženství může poskytnout. Rozdílem mezi novými náboženstvími a těmi tradičními je především to, že pro ta nová se lidé rozhodují dobrovolně, kdežto dříve lidé náleželi k určité svatyni a chrámu již po narození. Jejich božstvo a předmět uctívání bylo tedy ovlivněno místem jejich bydliště a rodinnou tradicí. Navíc v Japonsku vládne myšlenka, že duchové předků pobývají na venkově a je proto potřeba se k nim z měst vracet alespoň o svátcích jako jsou Dušičky. Jediným městem, kterého se to netýká, je Kjóto, které i staří Japonci a vesničané vnímají jako posvátné místo. Ale i přesto, že je mezi Japonci mnoho těch, kteří se aktivně či pasivně podílí na náboženském životě, najdou se i tací, kteří se náboženství zřekli úplně a raději se zaměřují na ekonomiku a materiální svět. Takový člověk by měl mít podle všeho menší šanci na štěstí a úspěch než ten, který vede náboženský život. Minulé století tedy vedlo k úpadku japonských tradic. Dokud se ale najdou lidé, kteří budou mít zájem tradice předávat, pak náboženství a klasická japonská kultura nikdy nezanikne, i když se její podoba bude neustále měnit.²²

1.3 Myšlení

Japonci jsou jedním z největších buddhistických národů světa. Přesto se v určitých věcech, alespoň podle našeho vnímání buddhismu, tohoto proudu nadržují. Japonci považují fyzická potěšení za něco dobrého, co je třeba pěstovat, ale i přesto je třeba, aby neměla příliš důležité místo. Samozřejmě bychom se měli co nejvíce přiblížit buddhistickému ideálu a své slabosti omezit na minimum, k čemuž může dopomoci sledovat cestu některého buddhy. Nicméně duch a tělo nejsou podle Japonců dvě síly, které spolu vedou boj. Duch nemá zvítězit nad hmotou, jako je

---

²² Srov. EARHART, H. *Náboženství Japonka*, s. 10, 78-79, 93, 101, 111, 149-150, 167, 169; JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 172, 213; LÍMAN, A. *Mezi nebem a zemí*, s. 31, 153, zadní obal knihy.

tomu v křesťanství. Mezi nejoblíbenější potěšení Japonců patří například horká koupel, spánek či jídlo. Ve všech případech se Japonci snaží zocelovat. Hladověním či bděním Japonci ukazují, jak se s tím dokáží vyrovnat a pokud uspějí, posílí je to. Tělesné radosti tedy nevnímají jako něco, co je potřeba odstranit, ale naopak se těšit z toho, co nám tělo přináší, ovšem mít nad tím vším kontrolu. Dalším důvodem, proč Japonci vnímají tělesné potěšení jako dobré, by mohla být myšlenka pomíjivého a nestálého světa, ústící z buddhismu a také ze špatné zkušenosti Japonců s přírodními živly. Dalším lidským pocitem je romantická láska. Tento pocit Japonci vnímán odlišně, než v evropských zemích a v Americe. V Evropě a Americe je láska důležitá, a právě láska je důvodem k uzavření manželství. V Japonsku tomu bývalo jinak, zde se dva lidé brali po dohodě rodičů a často se ani neznali. Dnes je to spíše zkušeností starších obyvatel, kteří si dobře pamatují dobu, ve které byla samozřejmostí domluvená a výhodná manželství. Láska nehrála roli, i když mnohdy mezi manželským párem nakonec přece jen vznikla. Důležité bylo především uzavřít manželství a zplodit syna. Pravděpodobně i dnes platí, že romantická láska by neměla být přednější než láska k rodičům. Japonská literatura je ale naopak plná romantické lásky. Setkáváme se s ní v románech, které většinou končí smrtí milenců, dokonce jejich sebevraždou. Japonci si údajně nepotrpí na šťastné konce, tak jako Američané. Spíše se vyžívají v tragických závěrech. Hlavní hrdinové se obětují, aby naplnili své povinnosti, a ty jsou důležitější než šťastný konec.²³

Dalším dílkem japonského myšlení je víra, že má každý dvě duše, jednu „laskavou“ a druhou „krutou“. Obě duše jsou potřeba, každá v jiné situaci a ani jedna není špatná. Japonci odmítají zlo jako životní názor. Ruth Benedictová v díle *Chryzantéma a meč* uvádí učení moderních buddhistických učitelů, kteří hlásali, že každý Japonec je přirozeně dobrý a nevede tedy žádný boj se svou zápornou polovinou, má se ale snažit jednat co nejlépe. S tímto názorem by nesouhlasil Bruno Bettelheim ve své knize *Za tajemstvím pohádek*. Podle této knihy není člověk přirozeně dobrý, naopak je zcela přirozená i ta „zlá“ stránka člověka a její zapírání vede k nevyrovnanosti, jelikož člověk sám cítí, že není zcela dobrý. Ruth Benedictová píše, že chryzantéma by nikdy nepřežila nebýt meče. Japonci by tedy nemohli nikdy přežít, pokud by se nebránili, když je třeba.²⁴

Hanba (*hadži*) je pro Japonce základem ctnosti. Člověk by měl vědět, co to hanba je a měl by se snažit vyhnout neslušnému chování, které přináší zesměšnění a následně pocit hanby

---

²³ Srov. BENEDICT, R. *Chryzantéma a meč: vzorce japonské kultury*, s. 172-179, 182-184; EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 88; JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 277; MACFARLANE, A. *Japonsko za zrcadlem*, s. 93-94; GAUDEKOVÁ, H. aj. *Hrajeme si celý den*, s. 44-45.

²⁴ Srov. BENEDICT, R. *Chryzantéma a meč*, s. 182; BETTELHEIM, B. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*, s.11-12; LÍMAN, A. *Kouzlo šerosvitu*, s. 39, 146.

v plném rozsahu. Hanbu pocítují Japonci ve chvíli, kdy je kritizuje jiný člověk, když je zesměšněn, odmítnut, ale stačí, když se sám domnívá, že se zesměšnil. Především cizinci by měli být na pozoru a dobře volit svá slova. Snadno totiž mohou svým jednáním a smyslem pro humor Japonci ublížit a ponížit ho. Naopak, když cizinec udělá něco špatně, pak se místní snaží situaci zlehčit například uvolňujícím smíchem anebo udělají stejnou chybu jako jejich host. Důležité je, aby se host cítil dobře a pokud možno ani nepřišel na to, že se chyby dopustil. Říci pravdu otevřeně znamená porušit společenskou etiku. Ovšem na cizince, kteří zdokonalují své znalosti japonské kultury a jazyka, jsou kladeny větší nároky a mnohé poklesky jim již odpuštěny být nemusí. Dělají také rozdíl mezi vnitřní a vnější pravdou, tedy pravdou vyřknutou nahlas a tím, co si skutečně myslíme. Má to svá pravidla, ale nejedná se o nerovné chování. Pokud chtějí Japonci někomu něco přímo vytknout, pak to řeší v soukromí mezi čtyřma očima. Člověk se se zahanbením může vypořádávat měsíce a nemusí se mu to povést vůbec.²⁵ Příkladem může být příběh o dívce, která nedokázala potlačit své větry před rodinou svého manžela, a tak spáchala sebevraždu. Ženy nemají oproti mužům možnost rituální sebevraždy tzv. *seppuku*. Často proto volí možnost *minage* (vrhnout se do vody).²⁶

Další stránkou japonského způsobu myšlení a vyjadřování je, že Japonci nepoužívají slovo NE. Přímé odmítnutí je nezdvořilé a může vést hanbě a také ke ztrátě harmonie. Stejně tak ANO může znamenat i pravý opak. Japonec tedy nikdy nepoužije rázné NE, ale své odmítnutí vyjádří zdvořilou větou jako například tou, která je uvedena v knize *Japonsko a Korea* „Důkladně si to prostuduji“ či „Je to obtížné“. Osoba, na kterou je tato věta mířena, by se tím neměla dále zabývat. Nesouhlas můžeme dát najevo mlčením. Především je důležité pokusit se vcítit do druhého člověka a vytušit skrytý význam nebo znát často používané fráze. Vcítění se do druhého je více rozvedeno v kapitole *Hra se slovy*. Dalším nepoužívaným slovem v Japonsku je slovo NEVÍM. Japonci svou nevědomost raději nepřiznají a předstírají, že přesně vědí, co druhý chce a co má na mysli, než aby došlo k zahanbení.²⁷

Život každého člověka se podle Japonců skládá z různých kruhů, může to být například „kruh *kó*“ nebo „kruh lidských citů“. Pokud se člověk zachová špatně, není odsouzena celá jeho osoba, není zaškatulkován jako sobec či zrádce, jako je tomu na západě, ale řeší se, v jakém kruhu se zachoval špatně. Mluví se o něm pak jako o člověku, který „nezná *kó*“ apod. Každý kruh má určitá pravidla, člověk se v každém chová jinak a podle toho je také souzen. Japonci

---

²⁵ Srov. BENEDICT, R. *Chryzantéma a meč*, s. 211; JANOS, J. *Japonsko a Korea*, s. 214-216, 218; LÍMAN, Antonín. *Kouzlo šerosvitu*, s. 41.

²⁶ Srov. LÍMAN, A. *Mezi nebem a zemí*, s. 39.

²⁷ Srov. JANOS, J. *Japonsko a Korea*, s. 219-220.

neuznávají „kruh zla“. Samozřejmě vnímají špatné chování, ale život pro ně není bojem dobra a zla, člověk se pouze snaží vyvažovat požadavky jednotlivých kruhů, které jsou samy o sobě dobré. Člověk je podle Japonců, jak už víme, ze své podstaty dobrý, což není vždy vidět, pokud přestane vybrušovat svůj charakter a charakter člověk musí *neustále* vybrušovat, aby se nadobro nezkazil. Ruth Benedictová píše, že Japonci ve svých románech a lidových příbězích nevnímají zápletky jako Evropané. Nevnímají hlavní hrdiny jako neměnné postavy a nevidí svět jako bojiště mezi dobrem a zlem. Japonci věří, že neexistuje žádné absolutní zlo či dobro, vlastně vůbec neexistuje absolutno, naopak je vše tvárné a kontextuální. Platí to pro lidi, přírodu i *kami*. Proto tak musí být bráno myšlení a morálka. V Japonsku nespojují dohromady etiku a náboženství tak jako křesťané. Nemají tedy žádnou vyšší sílu, která by jim jasně říkala, co je dobré a co není. Etika spadá spíše pod sociální záležitosti a estetiku. Podle Japonců může mít postava problém se dvěma stejně důležitými závazky, mezi kterými si musí vybrat jeden na úkor druhého. Japonci si žádají hrdiny, kteří nakonec splatí všechny své dluhy, i když se to zdá nemožné, a to například svou smrtí. Hrdina také může bojovat s tím, jestli dát přednost svým tužbám a pocitům, nebo spíše závazkům vůči rodičům. Pro Japonce je člověk, který se rozhodne pro vlastní tužby, slaboch a naopak ten, jenž dá přednost svým závazkům, i když se tím vzdá svého štěstí, je opravdovým hrdinou.²⁸ Takový příklad je v pohádce o rybáři jménem Urašima, který si nakonec uvědomil, že jeho rodiče jsou přednější než život v krásném paláci s dívkou, která se mu zalíbila. Jednal tedy správně, když se paláce i dívky vzdal, i když si to uvědomil pozdě a vrátil se domů ve chvíli, kdy oba rodiče již nežili a velmi tím trpěl.

Podle americké kulturní antropoložky Ruth Benedictové ale v dávných příbězích nebyl boj mezi lidskými city a závazky tím nejdůležitějším. Důraz na něj se začal objevovat teprve nedávno. Takový boj není pouze tématem příběhů, ale také tématem skutečného života. Pokud muž miluje svou ženu, nemělo by ho to zásadně ovlivňovat v jeho životě. Jeho žena patří do „kruhu *kó*“, ale nemá v něm tak vysoké postavení jako mužovi rodiče. Vůči rodičům má člověk daleko vyšší závazky a city nejsou důležité.²⁹ Ale Benedictová dále píše: „*Sami Japonci v moderní době ukázali, že nejsou spokojeni s tím, že jejich morální pravidla stále kladou takový důraz na dodržování přísných hranic mezi různými úrovněmi a různými „kruhy*“.“³⁰

Pro Japonce je typická symbolika, kterou můžeme vidět v zenových zahradách, architektuře, kresbách i literatuře. V knize *Japonsko za zrcadlem* Alan MacFarlane o Japoncích píše:

---

²⁸ Srov. BENEDICT, R. *Chryzantéma a meč*, s. 187-190, 197; MACFARLANE, A. *Japonsko za zrcadlem*, s. 196-198; LÍMAN, A. *Kouzlo šerosvitu*, s. 150.

²⁹ Srov. BENEDICT, R. *Chryzantéma a meč*, s. 197-198.

³⁰ Viz Tamtéž, s. 198.

„žijí téměř výlučně v symbolickém prostředí, kde každý prvek přírody a kultury, je-li pečlivě přetvořen, vyjadřuje něco mnohem většího, než čím se zdá být – emoce, myšlenky, celou filozofii.“³¹

Japonci dávají v estetice přednost umírněnosti. Pojem *júgen* znamená něco jako tajemnou krásu, kterou nelze úplně vyjádřit. Důležité jsou také květiny, a to především sakura, kterou Japonci velice obdivují. Obdivují jak rozkvetlý strom, tak květ padající k zemi, který představuje pomíjivost života. V kronikách *Kodžiki* je uvedeno, že tato pomíjivost, která je srovnána s květy, má svůj důvod. Mocný bůh velehor totiž slíbil ruku svých dvou dcer Vznešenému rekovi, bohu pokojných rýžových klasů. Jeho dcery se jmenovaly Princezna věčná a pevná jako skála a Princezna kvetoucích stromů. Ženich však toužil jen po druhé dceři, což se jejich otcí nelíbilo. Proto se rozhodl, že potomci nebeských božstev nebudou žít pevným a neohroženým životem, ale jejich život bude krátký a pomíjivý. Z toho důvodu i císař žije krátce. Určitý význam pro ně mají také barvy. Například bílá barva, kterou mají Japonci také na vlajce. V Japonsku bílá barva značí mimo jiné čistotu, neposkvřenost, ale také poctivost. Nevěsty jsou proto oděny v bílém, stejně tak oděvy šintoistických kněží jsou bílé. Ženich je naproti tomu v černém, čímž nevěstu doplňuje. V hierarchii znázorňuje bílá barva vrchol. Po svatebním obřadu nevěsta sundává bílý šat a převléká se do červeného kimona, kterým dává najevo, že její postavení v domě novomanžela je teď nejnižší.³² V japonských pohádkách jsou s bílou barvou spojeny mladé, dobrosrdečné a spanilé dívky. V pohádce *Žena z obrazu* mají nebeské víly bílá, pérova roucha. V jiné pohádce se rybář Urašimo setkává s princeznou z Dračího paláce. Je popisována jako jediná osoba z paláce s oděvem z čistě bílého hedvábí bez vzorů. Podobně je tomu v pohádce *Bílý jeřáb*, ve kterém se tento jeřáb promění v mladou, opět krásnou a velmi pracovitou dívku, aby se odvděčila muži, jenž jí zachránil život. Dívka má na sobě bílé kimono³³ a její tvář je bílá jako sníh. V pohádce o závistivém sousedovi se objevuje pes, který pomáhá svým majitelům ke štěstí. Pes se jmenuje Širo, což v překladu znamená bílá. Stejně pojmenovaný je i pes v pohádce *Broskevniček*, známý také jako Momotaró.

Další významnou barvou je červená, kterou bývají zdobeny talismany a hračky pro děti. Červená barva je barva štěstí a má od dětí odvracet nemoci a přitahovat štěstí. Je také spojována se šintoismem, jelikož šintoistické kněžky nosily kalhoty této barvy. V pohádce *Útěk před čerty*

³¹ Viz MACFARLANE, A. *Japonsko za zrcadlem*, s. 59.

³² Srov. LUCHESI, K. *Černá, bílá, červená a modrá barva v japonské frazeologii*, s. 23; HALÁSZOVÁ, V. *Devět bran k tajemství hory Kóra*, s. 18; JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 260-261; *Kodžiki*, s. 118-119.

³³ Kimono, dříve oděv, který si mohly dovolit pouze bohaté ženy, později běžný oděv japonských žen i mužů, především samurajů. Dnes se nosí většinou jen při zvláštních příležitostech, jako jsou svátky nebo návštěva divadla. Doslova toto slovo znamená „to, co se obléká“. Kimono bývalo doplněno o dřeváky a ozdobný pás. Srov. JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 259.

se objevuje postava kněžky, která pomůže ženě v nesnázích. Také panenky dvorské společnosti heianské doby měly červené oděvy a dnes se tato barva využívá pro luxusní kimona. Některé postavy jsou dočervena, například d'áblové či *tenguové*. Červená a také bílá barva se řadí mezi pět základních barev. Dále mezi ně patří modrá, žlutá a černá a všechny společně tvoří symbol jednoty, císařského zákona a také božské vůle. Každá z nich se vztahuje k pěti základním prvkům, tedy k zemi, ohni, vodě, kovu a dřevu. Bílá je spojena se západem, kovem, spravedlností, podzimem a tygrem. Červená se vztahuje ke slunci, létu, ohni, zdvořilosti a jangovému principu. Žlutá barva zas k jinovému principu, dále symbolizuje zemi, víru a střed. Modrá a zelená barva se vyjadřuje jedním slovem, je to barva moře a je spojena s východem, jarem a silou draka, dřevem a lidskostí. Nakonec černá barva je spojena se severem, vodou, zimou, želvou a moudrostí. Pak jsou tu další barvy, jako například šedomodrá, která patří duchům. Barvy mají pro Japonce velký význam a všechny v sobě skrývají symboliku duchovní nebo například historickou, jako v případě oděvů panenek zobrazujících určitou dobu.³⁴

V Náprstkově muzeu je možné vidět rozsáhlou sbírku japonských hraček, na které se podíleli autoři knih, tvořící výchozí prameny této bakalářské práce. Jsou to Joe Hloucha, autor knih *Pohádky japonských dětí* či Libuše Boháčková a Vlasta Winkelhöferová, které společně vytvořily knihu *Vějíř a meč*. V současné době pojímá sbírka muzea přibližně 1500 hraček.³⁵

1.4 Společnost

V této části budou uvedeny údaje o vzniku japonské společnosti a o japonských legendách. Podle nejstarších a nejznámějších japonských kronik *Kodžiki* a *Nihon-šoki* božský pár Izanagi a Izanami ponořil své kopí do praoceánu. Na hladině se vynořilo bahno, které se postupně proměnilo v zem, což bylo Japonsko. Izanagi stvořil při mytí levého oka jednu z nejdůležitějších japonských bohyní a při mytí nosu jejího bratra. Byli to sluneční bohyně Amaterasu, kterou Izanagi určil jako svou nástupkyni a bůh a vládce moří Susanoo. Japonsku nejdříve vládli Susanoovi potomci, ale později bohyně Amaterasu na japonské ostrovy poslala svého vnuka Ninigiho. Věnovala mu magické zrcadlo, meč a náhrdelník z magických kamenů *magatama*, které jsou dodnes císařskými insigniemi. Prvním císařem a potomkem Ninigiho byl Džimmu, který 11. února založil japonské císařství, a v tento den se proto slaví státní svátek „Den založení říše“. Císařský rod byl tedy považován za potomky sluneční bohyně a byli proto mezi

---

³⁴ Srov. GAUDEKOVÁ, H. aj. *Hrajeme si celý den*, s. 76, 164-165; WINKELHÖFEROVÁ, V. – LÖWENSTEINOVÁ, M. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*, s. 35-36.

³⁵ Srov. Tamtéž, s. 30, 35, 37-38.

ostatními rody nejváženější a měli nejvyšší postavení. Japonci nazývali svého císaře *tenno*, což znamená *Nebeský vládce*. Toto slovo je také možné přeložit jako *Syn nebes*. Rovněž se Japonci považují za nejstarší vládnoucí dynastii světa. Všechna tato fakta Japonce utvrzoval v jejich pocitu jedinečnosti. Japonský císař byl prostředníkem mezi nebem a zemí a zajišťoval lidem požehnání. To přetrvalo až do 20. století. Do 12. století vládl říši císařský dvůr spolu s dvorskou šlechtou. Poté se vlády zmocnila vojenská šlechta v čele s Minamotem no Joritomem, který se stal takzvaným *šógunem*, tedy „vojenským vládcem“ a vládcem Japonska. Tito vládci jsou zmíněni i v některých pohádkách. Moc této vojenské šlechty trvala do 19. století. Roku 1868 byla vláda opět navrácena císaři. V té době do země začaly pronikat západní myšlenky, jako demokracie, a Japonsko se zbavilo společenských stavů. Po 2. světové válce přešla moc do rukou japonského premiéra a císař se stal již jen pouhým symbolem národní jednoty a jeho úloha je od té doby spíše reprezentativní. Císaři byli u moci málokdy, často bývali spíše šintoistickými velekněžími a uchovávali rovněž tradiční umění. Místo nich vládli regenti a další. Další změnou bylo, že se stát oddělil od náboženství a nesměl se vměšovat do záležitostí žádného z nich. Dnes je tento pohled na vznik Japonska a božský původu císaře překonán. Podle archeologických nálezů pravděpodobně k prvnímu osídlení japonských ostrovů došlo přibližně před 30 000 lety, v období starší doby kamenné.³⁶

Společnost je pro Japonce nesmírně významná. Člověk, který někam patří, má větší šanci dosáhnout v životě i po životě úspěchu.³⁷ V japonské společnosti mají děti a lidé od šedesáti let největší svobodu. Ostatní o ně pečují s láskou a ke starým lidem se chovají s patřičnou úctou. V Japonsku platí, že čím je člověk starší, tím je váženější, a proto si často přidávají na věku. Období, kdy člověk opouští dětská léta a začíná dospívat, přináší také určitá omezení. Největší omezení nastává sňatkem. Ruth Benedictová v knize *Chryzantéma a meč* uvádí: „*Japonci pevně věří, že omezování je dobrým duševním tréninkem (šújó) a že jím lze dosáhnout výsledků, které by svoboda nikdy nepřinesla.*“³⁸ Otázkou je, zda tomu tak skutečně je i v dnešní japonské společnosti, především mezi mladými lidmi.

Pro Japonce je významnou surovinou rýže, která je důležitou součástí jídelníčků, obřadů a objevuje se rovněž v jejich pohádkách. Rýže je základním pokrmem, který Japonci upravují mnoha způsoby, může ale také sloužit jako obětina bohům. Zápasníci sumó dodnes rozhazují rýži, aby se tak „očistili“ Důležité pro Japonce nejsou pouze plody, rovněž z rýžové slámy mají

---

³⁶ Srov. EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 10, 22-23, 42-43, 110, 173, 180; JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 22, 31, 35-36, 48, 73-77, 83; *Kodžiki*, s. 30, 44, 61-62, 112; ILLÍK, D. *Japonská architektura*, s. 10, 12.

³⁷ Srov. EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 19; LÍMAN, A. *Kouzlo šerosvitu*, s. 42.

³⁸ Viz BENEDICT, R. *Chryzantéma a meč*, s. 235; Srov. JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 153-154, 164.

užitek. Například Božstvo Slunce jménem *Amaterasu*, které je spojováno se zemědělstvím, sídlilo v paláci, kolem nějž byla rýžová pole. Tato plodina do značné míry ovlivnila společenskou hierarchii, a protože se jí v Japonsku dobře dařilo, dařilo se i lidem, a proto je právě rýže jednou z hlavních příčin vzniku prvních vesnic a feudální společnosti. Do roku 1947 fungovala v Japonsku hierarchie, ve které měli zemědělci své místo hned po samurajích. Zemědělci tedy měli vyšší postavení než řemeslníci, obchodníci a také nečistí, mezi které se řadili například likvidátoři odpadu. Rolníci pěstovali rýži na daně, ale sami se spokojili s prosem, což byla potrava chudých. Rýží se také platilo a s jejím pěstováním bylo spojeno několik svátků.³⁹

V japonských pohádkách ale i ti nejchudší jedí rýži. S prosem se tu také setkáváme, ale méně. Pokud jsou hlavními postavami chudí lidé, obvykle si stěžují, že jejich zásoby rýže se zmenšují a jejich finance na její koupi nestačí. V takových pohádkách přichází dobrá duše, která jim z obtížné situace pomůže. V pohádce *Proč je mořská voda slaná*, se objevuje chudý manželský pár v přesně takové bezvýhodné situaci. Manželé se strachují, že budou na Nový rok hladovět a nebudou moci ani obětovat trochu rýže bohům. Mužský element tohoto páru se vydává do hor, kde potkáva stařečka s rýžovými knedlíčky. Stařeček dává muži knedlíčky, aby jimi uplatil skřítky žijící pod stromem. Ti jsou mu na oplátku za knedlíčky ochotni dát nemalé věci. Rýže tedy není oblíbená pouze u lidí. Těmito knedlíčky mohou být myšleny knedlíčky *dango* vyrobené z rýžové mouky, ale mohlo by se jednat také o koláčky *moči*, které se v Japonsku jedí právě na Nový rok.⁴⁰

Nový rok je v Japonsku jedním z nejvýznamnějších svátků. V tento den přichází *kami* nadcházejícího roku. K této příležitosti se staví speciální oltář, kam se pokládají obětiny, jako například rýžové hnětenky *kagami-moči*, aby se uctil *toši-gami*, což lze přeložit jako „kalendářní rok“, ale také „úroda rýže“. Jak již bylo zmíněno, na Nový rok je zvykem všet si nad dveře štěstíčko odpuzující zlo. Štěstíčko je možné koupit ve svatyni, ve které se také rituálně pálí staré talismany. Lidé se scházeli v buddhistických chrámech, kde zvonili na zvon, aby ze sebe smyly své hříchy. Součástí oslav je tedy očištění se od špatného. Člověk tak má možnost začít znovu.⁴¹

Věra Halászová ve své knize *Devět bran k tajemství hory Kóra* píše: „Rituální očista je chápána jako očištění individua před jeho účastí na nějakém obřadu nebo činnosti s druhými a znamená oprostění od všeho, co narušuje řád soužití s druhými lidmi.“⁴² Japonci dělí lidské tělo na vnitřní a vnější. Vnějšíkem se člověk projevuje okolí a vnitřek je jeho pravou podstatou.

---

³⁹ Srov. HALÁSZOVÁ, V. *Devět bran k tajemství hory Kóra*, s. 125, 127-128, 131, 136; EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 20; JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 174.

⁴⁰ *Rýže (Kome) 米 Japonsko* [online].

⁴¹ Srov. EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 120-121.

⁴² Viz HALÁSZOVÁ, V. *Devět bran k tajemství hory Kóra*, s. 100.

Kolektivní rituál, jako například pout', která je vnějškem individuí, je pak určitou očišťující rozdíly ve víře a spojující všechny zúčastněné do jednoho celku. Naproti vnějšku individuí pak stojí jejich vnitřek. Člověk účastní se kolektivního rituálu dává najevo, že se očišťuje od vlastního nitra, svých názorů, aby nebyl nebezpečný pro ostatní zúčastněné. Očista není ničím neobvyklým ani v kronikách *Kodžiki*, prochází jí zde i bozi. Není tedy určena výhradně lidem. Rituální očista je především důležitá pro šintoismus, a proto jsou studánky a prameny tak uctívány. V šintoismu se setkáváme s rozdílem mezi tím, co je „čisté“ a co „nečisté“. „Nečistým“ se myslí to, co nevzniklo nebo nebylo vylepšeno lidskou rukou, ale přírodou. Naproti tomu „čistým“ je logicky míněn pravý opak. Při shromážděních se Japonci snažili přizpůsobit své chování ostatním, především nechtěli jakkoli vybočovat, aby nebyli zavrženi společností.⁴³

Japonci mají svůj vlastní kalendář, jehož řádu se musí při náboženských obřadech držet, aby vše běželo správně. Člověk, který se ho drží, pak udává správný rytmus i svému životu. Několikrát už bylo řečeno, že na běh lidského života má vliv také zemědělství, především pak pěstování rýže. Tento řád však nebyl nikým sepsán ani nařízen. Šlo spíše o obyčeje, které se týkaly určité oblasti či celého Japonska a lidé si je mezi sebou předávali ústně. Dříve také nebývalo zvykem se svátků nezúčastnit. I v dnešní době se lidé snaží ve významné dny sejít, i když mnohdy už pro ně neznamenaají více než pro ateistu Vánoce. Součástí kalendáře jsou tedy samozřejmě svátky. Jedním z nich je Nový rok, který jako mnoho dalších svátků byl přejat z Číny. Dalším takovým svátkem je 3. únor, který je považován za poslední den zimy. Je svátkem, při kterém se vyhání zlo a vše nečisté. Dodnes je jeho součástí házení sójových bobů do cesty démonům a nošení masek podobných českým čertům. Děti pak sbírají ležící boby pro štěstí.⁴⁴ Ďáblíci jsou jedněmi z postav japonských pohádek a budou zmíněni později.

Dalšími významnými svátky jsou svátky spojené s přírodou, jako například jarní svátek hor vyjadřující jednotu lidí s *kami* a rytmem přírody. Šlo především o zemědělství, konkrétně o pěstování rýže a *kami* měla zajistit, aby se rostlině dařilo. Hory jako Fudži jsou považovány za posvátné. Lidé se zde mohou setkat s *kami* a stejně tak zde mají dlít duše zemřelých. Hory jsou pro Japonce určitým místem čistoty, klidu a úniku od reality. Rovněž jsou symbolem stálosti, jelikož se na jejich vrcholky dívaly předchozí generace a budou se dívat i ty další. Některé hory mohou být také *šintaizan*, tedy ztělesněnou božskou podstatou. Buddhisté oslavují hory Sumeru a Meru, které pro ně představují střed vesmíru a stvoření. Existují také odvětví japonského náboženství, ve kterých se uctívá posvátný prostor hor a horská *kami* a jejími uředníky

---

⁴³ Srov. HALÁSZOVÁ, V. *Devět bran k tajemství hory Kóra*, s. 66, 98, 100, 141; *Kodžiki*, s. 73; LÍMAN, A. *Kouzlo šerosvitu*, s. 178.

⁴⁴ Srov. EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 118-119, 122; GAUDEKOVÁ, H. aj. *Hrajeme si celý den*, s. 89.

jsou mystikové, asketové a poutníci. V horách můžeme také nalézt svatyně a chrámy. S chrámy v horách a poustevníky se setkáváme i v japonských pohádkách. Jarní svátek hor se dodnes slaví ve vesnici Tóge. Někteří vyvolení doprovází *kami* z hor do údolí. Při cestě na vrchol hory se učiní deset zastávek, což nejspíš představuje deset stupňů mezi peklem a nebesy, jak je tomu v buddhismu. Jakousi spojnicí mezi profánním a posvátným světem je horský průsmyk neboli „tóge“. Bránou do nebe je pak údajně také Dračí skála. Obdobným svátkem je pak svátek květů. Na jaře, konkrétně 8. dubna, až do sklizně mělo *kami* sestoupit z hor na pole s rýží, aby se plodině dobře vedlo. Tuto událost zpodobňoval věnec kvítí, který se pole pokládal. Dnes lidé ve stejný den pořádají horské pikniky. Rovněž je 8. duben považován za den Buddhových narozenin. S *kami* se lidé loučí na podzim a součástí jsou obřady vyjadřující vděk. Svátky byly také vynikající příležitostí k vyprávění pohádek. Folkloristé uvádějí, že se pohádky při těchto příležitostech četly nejhojněji.⁴⁵

Důkazem, že Japonci věřili v horská *kami* a obraceli se na ně s žádostí o pomoc, je pohádka *Putování za bohem hor*, který zná odpovědi na všechny otázky. Cesta k němu je ale nebezpečná a namáhavá, nicméně člověk s čistými úmysly u něj vždy dobře pořídí.

1.5 Rodina

Rodina je jedním ze stavebních kamenů Japonska a je základem každé společnosti. Rodina zajišťuje svým členům vzdělání, předává tradice a vnímání světa. Člověk by měl podle Japonského ideálu dát přednost zájmu rodiny před sebou samým. Veškerá rozhodnutí by se tedy měla odvíjet nejdříve od potřeb rodiny a až poté následuje osobní svět.⁴⁶ Podobný příklad, kdy se muž rozhodne dát přednost svým rodičům před životem v paláci, je příběh o rybáři Urašimovi.

Pro Japonce je typický vřelý vztah mezi rodiči a dětmi. Přispěla k tomu i Konfuciova nauka a kniha „*Nidžu-ši ko*“.⁴⁷ Jde o velmi starou sbírku povídek vyprávějících o dětské lásce a oddanosti k rodičům.⁴⁸ Tento silný rys nechybí ani v japonských pohádkách.

Jak již bylo řečeno, děti mají společně se starými lidmi v Japonsku největší svobodu. Děti jsou pro Japonce požehnáním. Nemít dítě je obrovským neštěstím, což je v japonských pohádkách velmi častým motivem. Japonci si přejí děti, aby uspokojili své citové potřeby, ale také

---

⁴⁵ Srov. EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 123-124, 126-127, 138, 140, 148, 166-167; LÍMAN, A. *Mezi nebem a zemí*, s. 34, 60-61, 64, 68-69; BOHÁČKOVÁ, Libuše a Vlasta WINKELHÖFEROVÁ. *Vějíř a meč: kapitoly z dějin japonské kultury*, s. 187; ŠVARCOVÁ, Z. *Japonská literatura 712-1868*, s. 63.

⁴⁶ Srov. EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 106.

⁴⁷ „Dvacet čtyři příklady dětské oddanosti“.

⁴⁸ Srov. HLOUCHA, J. *Pohádky japonských dětí*, s. 25.

aby splnili určitou povinnost. Muži pochopitelně chtějí syna jako pokračovatele rodu, ženy zas díky dítěti získávají sociální status. Kdysi bývalo narození syna podstatné, a to nejen v Japonsku. Důvodem byla kromě pokračování rodu rovněž důležitá funkce při obřadech týkajících se předků. Dnes má narození dívky stejnou váhu, jako narození syna. Ženy rovněž rodily doma. V nejstarších dobách rodily v přístřešcích mimo domov, jelikož věci provázející porod byly považovány za zdroj rituální nečistoty a byla proto běžná i mnohá tabu. Aby byl porod snazší, přinášely se rodičkám a miminkům amulety v podobě psů, kteří jsou považováni za ochránce. Japonci také věří, že každá nově narozená bytost musí mít své vlastní, nepoužité lůžko, v opačném případě by to bylo považované za špatné znamení. Duši dává dítěti *kami* zrození. Teprve až když dítě dovrší stáří jednoho měsíce a je tedy pevně spojeno se svým tělem, může přijít do kontaktu s okolním světem. Rodiče se následně vydávají s dítětem do svatyně, kde je představeno místnímu božstvu a stává se tak jeho chráněncem. Dnes je samozřejmostí родit v nemocnici, ale i přesto některé zvyky zůstaly uchovány. Mnozí Japonci si ponechávají pupeční šňůru, aby ji později mohli použít ke svému uzdravení, v případě, že je postihne nemoc. Mohlo se však stát, že žena nemohla mít děti nebo rodila samé dívky. V takovém případě bylo možné, aby si muž našel vedlejší ženu, která mu syna byla schopna dát. Toto dítě pak vychovávala jeho skutečná žena. Muž byl považován za nejdůležitější článek při stvoření dítěte a nebyl důležité, kdo je skutečnou matkou. V den prvních narozenin bylo dítě v Japonsku bráno již jako dvouleté, jelikož předtím žilo v matčině lůně. Tříletým, pětiletým a sedmiletým dětem je věnován speciální svátek, při kterém v těch nejkrásnějších kimonech chodí do svatyně děkovat a prosit místní božstvo o ochranu. Liché číselky jsou v japonské numerologii šťastné. V ruce děti obvykle drží sáček s bonbóny, který je pomalovaný symboly dlouhověkosti, a to želvami a jeřáby. Děti jsou tedy chráněny *kami*, ale pečují o ně také jejich rodiče. Ti ovšem většinu času trávili těžkou prací na poli a také dnes se věnují dlouhé hodiny svému zaměstnání. Proto zde mají důležitou roli chůvy. Rodiče mohou využít mateřské školky, dříve ale bylo běžné, že se o děti starali především starší sourozenci. Dnešní mladé ženy mnohdy pracují na své kariéře, což nebylo dříve myslitelné, jelikož jejich největší povinností byla péče o děti a manžela. I přesto je hlavním ideálem stále rodina a mnoho žen studuje, jen aby dokázalo, že budou dobrými manželkami a matkami. Očekává se od nich, že se svým dětem budou plně věnovat. Japonky své děti nosí s sebou do města, broukají jim a jakmile jsou dost staré, učí je základům etikety. Děti v Japonsku dříve mluví, než chodí, což je dobré z bezpečnostní stránky, ale také proto, že sedící dítě natropí méně škod. Matky přestávají své děti kojit obvykle, když začnou rozumět tomu, co jim matky říkají, případně když se má narodit další dítě. Některé děti tím mohou být frustrovány,

ale dospělí je mírní a nabádají je ke shovívavosti k mladším sourozencům. Dospělí starší sourozence různými způsoby škádlí, a protože děti nechtějí být terčem posměchu, uklidní se. Strach z posměchu, jak už bylo řečeno, je problémem, se kterým se poté musí neustále potýkat i dospělí Japonci.⁴⁹

Některé japonské pohádky vypráví o sourozenecké lásce, jiné vypráví o pravém opaku. V prvním případě mají bratři společný úděl a navzájem si pomáhají. Sourozenecká láska se vyskytuje také v pohádce *Nejkrásnější vějíř*, kde jsou hlavními postavami sirotci. Starší sestra dělá vše proto, aby zajistila bratrovi šťastný život. V druhém případě jeden ze sourozenců obvykle představuje dobrotu a skromnost a druhý lakotu a závist. V pohádce *Proč je mořská voda slaná* lakomec nepomůže bratrovi v nouzi, a když ten dobrý i tak dojde štěstí, závistivý bratr ho okrade.

Kolem šestého roku života se děti začínají učit správnému chování a rovněž se učí závazkům vůči rodině, sousedům a vlasti. Japonci používají pro „závazek“ výraz *on*. Jde o závazek vůči nějaké osobě, může jít o projev oddanosti. Dětem je popisován příběh o psu oddaném svému pánovi. Jde o příběh Hačika, který každý den doprovázel svého pána na vlak. Když se pán vrátil domů, Hačiko už na něho čekal. Jednoho dne muž zemřel, ale Hačiko se celých devět let vracel na nádraží a čekal na svého pána.⁵⁰ V pohádkách se můžeme rovněž setkat s oddaností vůči svým rodičům. Děti cítí povinnost postarat se o své rodiče, dát jim svou lásku a vracet jim jejich péči a pokud tak nečiní, jsou velmi nešťastné. Příkladem je pohádka o Urašimovi, který strávil sedm set let v kouzelném paláci, aniž by to tušil, a když se vrátil domů, aby se postaral o své rodiče, bylo již pozdě. V pohádce *Putování za bohem hor* hlavní hrdina sám převezme veškerou zodpovědnost a upozorní, že je řada na něm, aby se postaral o svou matku a chce se jí za její péči odvděčit.

Přibližně v devíti letech je chlapec brán jako osoba reprezentující celou rodinu. Pokud ji tedy jakkoli zostudí, rodina se semkne a vyloučí ho ze své skupiny, dokud svůj čin nenapraví. Když se rodina k chlapci obrátí zády, je to považováno za největší trest. Odmítnutí celkově, nejen rodinou, ale jakoukoli společností, je pro Japonce nepředstavitelné. Japonci netouží po tom, být jedineční, chtějí naopak „zapadnout“, jelikož jinakost může vést k šikaně a jak již bylo zmíněno, k vyloučení ze společnosti. Proto je důležité chovat se dle pravidel správného chování. Konfucius učil, že je důležité, aby chlapci vyrostli v muže ušlechtilé, spravedlivé,

---

⁴⁹ Srov. BENEDICT, R. *Chryzantéma a meč*, s. 234-243; EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 128-129; JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 173, 272-274, 278-279; GAUDEKOVÁ, H. aj. *Hrajeme si celý den*, s. 71, 149.

⁵⁰ Srov. BENEDICT, R. *Chryzantéma a meč*, s. 107, 249-250.

skromné, dobrosrdečné a snažící se neustále poznávat a učit se.⁵¹ S takovými případy, kdy chlapec udělá chybu, kterou zneuctí svou rodinu, se v japonských pohádkách setkáváme zřídka. Děti jsou v pohádkách spíše drahokamy, požehnání, projevují úctu ke svým blízkým a pro rodinu jsou ochotni udělat cokoliv.

Dívky jsou oproti chlapcům více omezovány a mají také v domácnosti více povinností. Rodiče od dívek očekávají, že budou dělat co se od nich očekává a ony dělají vše proto, aby jejich požadavkům vyhověly.⁵² V japonských pohádkách se setkáváme nejčastěji se dvěma typy dívek. Jsou jimi dívky bohatých pánů, nebo dívky chudé, ale zato velmi pracovité a šikovné. Všechny ale mají něco společného, a to je spanilost.

Japonská společnost se snažila zabránit důvěrnostem mezi pohlavími před svatbou. Chlapci a dívky od sebe byli od sedmi let odděleni. Chlapci se k cizím dívkám měli chovat plaše a odměřeně. Samozřejmě i dívky byly plaché a vdané ženy musely chodit tři kroky za svým mužem. Muž a žena jsou Japonci vnímáni jako dvě zcela rozdílné bytosti. Avšak dnes je možné držící se páry potkat běžně na ulici. Převrat nastal přibližně ve druhé polovině 20. století, kdy začaly na mladé Japonce působit západní země, což přineslo mnohé problémy. Některé ženy se začaly zaměřovat více na sebe než na domácnost. Dříve také bývalo zvykem vyhledat pomoc dohazovače. Později se však přešlo i ke schůzkám před svatbou, při kterých měli mladí lidé možnost vyměnit si pár slov. Dnes jsou většinou tyto způsoby překonány a Japonci se seznamují sami mezi sebou a berou se z lásky. Problémem dnešních Japonců je, že ženy oproti mužům často stojí o svatbu, až když dovrší třiceti let. S 2. polovinou 20. století přišly do Japonska také rozvody. K rozvodu mohlo dojít i dříve, ale iniciátorem mohl být pouze muž, kterému navíc po rozvodu patřil veškerý majetek i děti. Žena tak měla jen dvě možnosti, mohla se vrátit zpět, ale s velkou hanbou k rodičům, nebo spáchat sebevraždu.⁵³ V japonských pohádkách plachost a odměřenost mezi chlapcem a dívkou nelze jasně spatřit. Mladíci se s dívkami procházejí po zahradách, metají spolu blesky na Zemi. Často je ale mládenec dívkou tak okouzlen, že ji požádá o ruku hned jak ji spatří. Často musí o dívku zabojet a splnit obtížné úkoly, aby se stala jeho ženou. Dívky jsou navíc v pohádkách skromné, jemné a nejsou tak výstřední jako dnešní mladé Japonky.

---

⁵¹ Srov. BENEDICT, R. *Chryzantéma a meč*, s. 261-262; HALÁSZOVÁ, V. *Devět bran k tajemství hory Kóra*, s. 8, 84, 113; JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 156.

⁵² Srov. BENEDICT, Ruth. *Chryzantéma a meč*, s. 251, 255-256.

⁵³ Srov. BENEDICT, Ruth. *Chryzantéma a meč*, s. 257-258; MACFARLANE, A. *Japonsko za zrcadlem*, s. 92-93, 97; JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 276, 278, 280, komentář pod fotografií mezi s. 208 a 209; LÍMAN, A. *Kouzlo šerosvitu*, s. 43.

Ve společenské hierarchii jsou důležitější závazky vůči těm, kteří zauímají vyšší postavení a poté sestupně následují závazky vůči dalším osobám. Japonská rodina má jasně danou hierarchii. Úlohou matky je vést domácnost, vychovávat děti a s úctou posluhovat hlavě rodině, tedy otci. Pro ženu platí tzv. trojí podřízenost mužům. Nejdříve v dětství otci, poté svému manželovi a pokud se stane vdovou, pak svému prvorozenému synovi. Konfucianismus dokonce hlásal, že muž má být uctíván a ženou má být pohrdáno. Malí chlapci, jelikož jsou to také muži, si smějí na své matce vybit vztek, ale na otci nikoli. Otec má v hierarchii vysokou pozici, a proto se k němu děti chovají s patřičnou úctou, stejně tak k prarodičům. Pro úctu k rodině používají Japonci termín *kó*. Dnešním ženám a dívkám ovšem nechybí sebevědomí, a to přináší také jiný pohled na jejich postavení a vztah k mužům. Mladí Japonci se rapidně přiblížili životu lidí ze západu, i když i přesto v nich přetrvává japonská mentalita.

Pokud si otevřeme japonské pohádky, těžko budeme hledat příběh, ve kterém by bylo zdůrazněno postavení muže a ženy, nebo to alespoň není patrné. Ženy dokonce mohou být hádavé a svému manželovi vyhubovat. Muži pak raději udělají, co si žena přeje. V knize *Japonsko za zrcadlem* je psáno, že některé ženy takové skutečně byly.⁵⁴ S takovým manželským párem se setkáváme v pohádce *Myší nevěsta*. Jiný příběh, ve kterém je výrazně zobrazeno hierarchické postavení, ovšem postavení nikoli rodinné, nýbrž šlechtické, vypráví o chytrém a pohledném mládenci, kterému se zalíbila dcera jeho pána, což byl samuraj. Bylo ovšem nepředstavitelné, aby si obyčejný člověk vzal za ženu dceru samuraje a opovážlivce by to mohlo stát život. Mladík ale zachrání svému pánovi život a dostane svolení se s jeho dcerou oženit.

První samurajové žili už v 9. století. Slovo samuraj je odvozeno od slova *saburau*, znamenající „střežit, být na stráži, být v něčích službách“. Samuraj je tedy strážce, který má povinnost chránit svého pána. Později se přidalo také slovo *buši*, tedy „vojenský učenec“ nebo „vojenský aristokrat“. Nejdříve to byli válečníci, ale v době míru se mnoho z nich stalo vládními úředníky. Mimo jiné na ně měl vliv také zenismus, který jim napomáhal k sebeovládání, soustředění a dalším vlastnostem vhodným pro dobrého válečníka. Od 8. století pro ně platila pravidla *kjúba no miči* neboli „Cesta luku a koně“, podle níž měl být samuraj čestný, věrný, a to především svému pánovi. Rovněž by měl být odvážný a příliš nelpět na vlastních tužbách. V 17. století vznikl nový a dnes známější zákoník, který se ovšem od *kjúba no miči* příliš neliší. Je to zákoník zvaný *bušidó*, který lze přeložit jako „Cesta samuraje“. V této době se rovněž zavedla společenská hierarchie označovaná termínem „*šinókovášó*“, která přetrvala až do 19. století. „Ši“ značí nejvyšší vrstvu, a to samuraje, za nimi následuje „*nó*“, v Japonsku důležití zemědělci, „*kó*“,

---

⁵⁴ Srov. MACFARLANE, A. *Japonsko za zrcadlem*, s. 97.

řemeslníci a nakonec „šó“, obchodníci. Existovala ale také pátá vrstva, ta úplně nejnižší. Této vrstvě se říkalo *hinin*, což doslova znamená „ti, kdo nejsou lidmi“ a řadili se sem, podobně jako v Čechách, popravčí, ale také řezníci či koželuzi. Ovšem hranice například mezi samuraji a obchodníky nebyla vždy tak přísná, a to především v okamžiku, kdy nějaký samuraj zchudl a obchodníkům se naopak dařilo. O chudých samurajích vypráví i japonské pohádky. V době, kdy byli samurajové na vrcholu společnosti, museli dodržovat určitá pravidla, ale mělo to i svá plus. Lidé jim například museli vzdávat úctu, a to včetně zmíněných obchodníků. Jejich povinnostmi zas bylo kupříkladu neustále se vzdělávat, oženit se s vhodnou ženou a neřídít se vlastními city. Pokud se samuraj dopustil prohřešku, pak mohl být odsouzen k *seppuku*. Jde o obřadnou sebevraždu, která se prováděla v buddhistickém chrámu. Šlo o výsadu mužů, při které si rozřízla daná osoba břicho a ukázala tak to nejcennější, co má, a to své *hara*, tedy „břicho“ nebo „srdce“. Jiný výraz pro sebevraždu je *harakiri*, znamenající „břicho“ či „řezat“, což odpovídá obřadné sebevraždě. Japonci pro ni ale raději užívají právě výrazu *seppuku*, tedy jen jinak čtené *harakiri*. Mimo jiné vládli samurajové různými bojovými uměními. Například *džúdó*, které se překládá jako „boj beze zbraně“, také vládli mečem, tedy ovládali umění zvané *kendó*, ale také *kjúdó*, lukostřelbu či kaligrafii *šodó*. Každé z těchto umění je zaměřeno na člověka, který je vykonává, na jeho vnitřní rovnováhu a sebekontrolu. Nejde o to ubližovat či ovládat nějakou osobu.⁵⁵

Co se nadpřirozena týče, japonské děti se o něm učí především ve svých domovech, ve kterých se uctívají bozi a rodinní předci. Každý den jsou jim dávány nejrůznější obětiny. Rodina nejstaršího syna měla na starosti honosnější buddhistický oltář než jeho mladší sourozenci. Tato rodina měla také hlavní slovo a ostatní se museli řídit jejich rozhodnutími. Při oslavách se celá rodina sešla, aby u oltáře uctila památku společných předků. Bozi nejsou dětmi vnímáni jako bytosti, kterých je třeba se bát a usmířovat si je, ale za jejich pomoc a ochranu jim mají být vděční a obveselovat je.⁵⁶ Nejsou ničím neobvyklým ani v japonských pohádkách. Setkáváme se s nimi například v pohádkách *Bůh chudoby* nebo *Dopis jezerní bohyně*. Mezi nejstaršími japonskými modlitbami také nalezneme vodní bohyni, vílu vod a močálů. Byla ochránkyní na moři a s vírou v ní se novorozeňata omývala vodou, aby byla celý život zdravá.⁵⁷

K tématu nadpřirozeno je toho však ještě více. Jsou tu některé postavy spojené s dětmi. Mezi ně patří bódhisattvové Kannon a Džizó. Jak je uvedeno v knize *Náboženství Japonska*,

---

⁵⁵ Srov. JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 96-98, 100-105, 218, ILLÍK, D. *Japonská architektura*, s. 12; LÍMAN, A. *Kouzlo šerosvitu*, s. 30-31; ŠVARCOVÁ, Z. *Japonská literatura 712-1868*, s. 130.

⁵⁶ Srov. BENEDICT, R. *Chryzantéma a meč*, s. 248-249; EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 92.

⁵⁷ Srov. LÍMAN, A. *Mezi nebem a zemí*, s. 37-38.

Bódhisattva Kannon je pro Japonský lid „bohem či bohyní milosrdenství“ a často se na něj/ní obrazejí ženy, které touží po zdravém dítěti a jeho hladké cestě na svět. Bódhisattva Džizó je v Japonsku hlavně ochráncem dětí, a to jak za života, tak po smrti. Pomáhá dětským duším v posmrtném světě. Dětské dušičky musejí v zászvětí překonat *Sai-no-kawara*, neboli „osudovou řeku“. Lidé Džizóovi jeho štědrost vrací vděkem například v podobě cukrovinek nebo dětských hraček. Rovněž je možné nalézt u jeho sochy kameny, které symbolizují ctnosti a dobré skutky a které lidé přináší pro blaho dětských dušiček, aby je tak chránili před démony. Je ale potřeba říci, že věci, které považujeme za nadpřirozené, jsou pro Japonce zcela přirozené, takže jde opět spíše o evropské dělení.⁵⁸ O bódhisattvech vyprávějí také pohádky. Například ta o třech kamenných soškách Džizóů. Ti jsou zde popisováni jako nejštědřejší bůžci široko daleko. V pohádce *Nos* je zas Kannon považována za bohyni milosti a každému člověku pomůže, dokonce i línému a nevychovanému mladíkovi.

Japonským dětem jsou věnovány dva svátky. Jedním z nich je slavnost panenek, která je určena děvčatům. Na podstavce jsou aranžovány velmi staré a cenné loutky *O-Hina-sama*, tedy „ctihodné slečny loutky“ představující například ženy, které se zapsaly do japonských dějin. Dalšími panenkami jsou císař s císařovnou, hudebníci a další členové císařského dvora. To vše pak bylo doplněno domečky a typickým japonským nábytkem. Panenky se obvykle dědily z generace na generaci, a proto mezi nimi byly opravdu staré kousky. Tato tradice pokračuje i dnes. Bývalo také zvykem pouštět papírové panenky po vodě a nechat tak odplout veškerá trápení, nemoci a hříchy. Druhou slavností je slavnost kaprů nebo také svátek chlapců. V těchto chvílích má být přítomen duch vlastenectví a vojenství, a proto se o této slavnosti vystavují zbraně a figurky hrdinů, kteří mají v chlapcích probudit odvahu. Chlapci mohou obdivovat figurky slavných hrdinů známých z pohádek a vyprávění. Mezi nejpopulárnější patří figurka velkého silného dítěte Kintokiho se sekyrou, sedícího na hřbetu medvěda. Dalšími hrdiny jsou rytíř bojující proti zlu, které má podobu démonů a dalších negativních bytostí, rytíř jménem Šoky, dále pak Oni-vaka chytající velkou rybu, a také známá pohádková postava Momotaró. Toto vše má v chlapcích probouzet lásku k vlasti, připomínat neohroženost a dodávat jim odvahu. Loutky bojovníků nejsou jediným symbolem síly. Nad domy, kde žijí chlapci, můžeme spatřit látkové či papírové kapry. Svátek představuje naději, že chlapci budou zdraví a silní stejně jako tito

---

⁵⁸ Srov. EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 84-85, 142; LÍMAN, A. *Kouzlo šerosvitu*, s. 103, WINKE-LHÖFEROVÁ, V. – LÖWENSTEINOVÁ, M. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*, s. 60.

kapři, kteří se musí potýkat s divokou řekou.⁵⁹ Zmínka o tomto svátku se objevuje například v pohádce *Tenguova kouzelná pláštěnka*.

Stejně jako u nás, tak i v Japonsku slyší děti pohádky především od svých rodičů či prarodičů. Seznamují se s nimi rovněž ve školách a jako starší si je mohou přečíst samy. Nejraději si ovšem nechávají vyprávět pohádky od prarodičů. Rodina se často scházela za zimních či letních večerů.⁶⁰ Slovy Karla Čapka: „*Pohádka totiž není původně literatura, pohádka je povídání. Pravá lidová pohádka nevzniká tím, že ji národopisný sběratel zaznamená, nýbrž tím, že ji babička povídá dětem. Skutečná pohádka, pohádka ve své pravé funkci, je povídání v kruhu posluchačů. Rodí se z potřeby vypravovat a rozkoše naslouchat.*“⁶¹ Takovým pohádkovým večerům se v Japonsku říká *mukaši baniši*. O letních večerech volili vyprávěči především strašidelné příběhy o děsivých stvořeních a zvláštních událostech, při kterých se měl člověk ochladit, jak se třásl hrůzou.⁶²

V Japonsku bylo zvykem učit děti nebojácnosti. Proto, když se dočetla jedna ze strašidelnějších pohádek, posílaly se děti potmě do odlehlých částí domu, aby přinesly jakousi ukrytou věc. Neustále jim bylo kladeno na mysl, že bytosti, o kterých slyší ve vyprávěních, vůbec neexistují a tyto příběhy slouží hlavně k ponaučení.⁶³

K dětem neodmyslitelně patří hračky. Japonci je kupují, dostávají darem, ale také si je vyrábí. Japonské děti jich mají nepřeberné množství a vlastní hračky z mnoha různých materiálů. Mohou být dřevěné, keramické, slaměné, papírové, ale také z textilu. Nalezneme mezi nimi hudební hračky, ale také panenky, vybavení a domečky pro panenky, zvířátka a všelijaké loutky. Některé hračky mohou zpodobňovat historické postavy, bojovníky, krásné dámy a také pohádkové postavy. Značným rozdílem mezi japonskými hračkami a hračkami evropských dětí je ten, že ty japonské mají hlubší význam, skrývají v sobě určitou symboliku, a tudíž neslouží vždy jen k dětským hrám. Hračky v sobě mohou ukrývat historický, kulturní či společenský symbol, který chápou zejména dospělí. Pro cizince tato symbolika může být nejasná. Nejedny slouží zároveň jako hračky, a zároveň jako talismany, které mají děti chránit před nebezpečím. Mnohé hračky, jako například panenky, původně sloužily jako pomůcka při rituálech a byly úzce spojeny s šintoismem, buddhismem. Rovněž mohly sloužit šamanům, kteří díky nim byli schopni škodit lidem. Až později se z nich staly předměty ke hrám a také suvenýry pro cizince.

---

⁵⁹ Srov. HLOUCHA, J. *Pohádky japonských dětí*, s. 13-15; EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 122-123; GAUDEKOVÁ, H. aj. *Hrajeme si celý den*, s. 92, 94, 97-98, 146, 157; *Koinobori-Japan, history and customs in Japan* [online].

⁶⁰ Srov. HLOUCHA, J. *Pohádky japonských dětí*, s. 13-15.

⁶¹ Viz ČAPEK, K. *Marsyas: Jak se co dělá*, s. 83.

⁶² „Vyprávění starých zkazek.“, srov. JANOŠ, Jiří. *99 zajímavostí z Japonska*, s. 143.

⁶³ Srov. HLOUCHA, J. *Pohádky japonských dětí*, s. 54.

Upomínkové předměty nejsou Japonci vnímány stejně jako Evropany. Člověk je údajně propojen s předmětem i místem, ze kterého si suvenýr odnesl. Hračky se liší podle místa, kde byly vyrobeny a zároveň symbolizují určitou vzpomínku, která je oproti přítomnému okamžiku stálá a nepomíjívá. Podoba hraček této ostrovní země leccos vypovídá o povaze, estetickém vnímání či japonském ideálu krásy, který Japonci upřednostňovali v jednotlivých obdobích, ze kterých hračky pochází. Je důležité upozornit, že v této práci jsou zmíněny především tradiční japonské hračky, které nám skutečně mohou mnoho prozradit o složité japonské kultuře. Dnes v obchodech nalezneme mnoho moderních hraček, kterým chybí hlubší význam, především jsou to hračky filmových hrdinů. I přes tuto silnou konkurenci však stále existují výrobci tradičních hraček. Hračky mohou zdobit nejen výlohy obchodů, nalezneme je i jako výzdobu restaurací, svatyní a chrámů, kde se prodávají jako talismany. Jejich výrobci velmi často volí k jejich ozdobení červenou barvu, která má údajně ochrannou moc.⁶⁴

Jedním z nejčastějších předmětů je pes. Vyrábí se z mnoha materiálů, ale důležitý je především ten z papíroviny, tzv. *inu hariko*. Psi slouží jako talismany pro novorozeňata a chrání je před nemocemi, neštěstím a zlými duchy. Přítomnost takovýchto talismanů má také usnadňovat porod. Stejně tak bývalo zvykem darovat je novorozeňatům při jejich první návštěvě šintoistické svatyně. Psi jsou tedy bráni jako strážci a ochránci a mají rozpoznat zlé duchy přeměněné v lidi a odhalit také lišky v převleku. Byli považováni za ochranná božstva a jejich sochy byly umístovány u svatyní a chrámů. Kromě ochranné funkce má pes znázorňovat rovněž hravost. Všechny tyto vlastnosti se mají přenést na dítě. Kromě psa existují i jiná zvířata s ochrannou funkcí, která měla na děti přenést jejich schopnosti. Tygr svou sílu a statečnost, kapři svou mrštnost a dravost a štěstí přinášeli jednorožci, lvi či jeřábi.⁶⁵ Psi se v pohádkách také vyskytují a jejich funkce je vždy velice kladná.

V pohádkách je možné nalézt velkou škálu dalších zvířat, dokonce i ta, která se v Japonsku nikdy nevyskytovala, ale pro Japonce jsou velice přitažlivá. Je jím například tygr, který je jedním ze zvířat čínského zvěrokruhu. Kromě síly symbolizuje také pevnost víry. Ale mezi všemi těmito zvířaty je dobré zmínit jeřába. Především bílý jeřáb je symbolem dlouhověkosti a štěstí. Je také spojován s oslavami Nového roku, se svatbami a podobně jako psi, se jeřábi dávají dětem jako talismany, které přinášejí šťastný a dlouhý život. Přesto, že skutečně žije a v Japonsku se vyskytuje, je řazen mezi mýtická a posvátná zvířata podobně jako drak a želva. Údajně

---

⁶⁴ Srov. BENEDICT, R. *Chryzantéma a meč*, s. 234-243, GAUDEKOVÁ, H. aj. *Hrajeme si celý den*, s. 9, 42, 47-48, 59-60, 99, 164.

⁶⁵ Srov. GAUDEKOVÁ, H. aj. *Hrajeme si celý den*, s. 19, 43, 65-66, 71, 78.

může žít až tisíc let.⁶⁶ Jeřáb se konkrétně vyskytuje v pohádce *Bílý jeřáb*. Z názvu je zcela zřejmé, že jde o jeřába bílé barvy a skutečně přinese hlavním hrdinům štěstí.

Oblíbenými hračkami jsou, podobně jako všude jinde ve světě, panenky a loutky. Původně sloužily jako pomůcky při náboženských procesích. Mniši je používali, aby lépe vyjádřili svá mravoučná vyprávění. Papírové panenky se také házely do vody, aby tak od dětí odnesly vše zlé. Za zmínku stojí ty, které se vystavují o svátku děvčátek *Hina macuri*, který jsme představovali v předchozí části. Loutky často zpodobňují mytické, historické či pohádkové postavy. Mezi těmi pohádkovými to jsou nejčastěji Momotaró či Urašima, ale také vrabčák z pohádky *Vrabčák s ustřiženým jazýčkem*. Jejich příběhy mohou být rovněž vyvedeny v podobě dřevěných desek, na kterých jsou vytištěni, anebo mohou být nošeny masky s jejich podobou. Podobně jako panenky, i masky nejdříve byly součástí rituálů. Později sloužily jako pomůcky při divadelních vystoupeních, a nakonec se staly také hračkami pro děti, jen s tím rozdílem, že masky určené dětem měly zábavnou a hravou podobu. Kromě známých pohádkových postav mohly mít také podobu vodníků *kappa* nebo skřítky *tengua*.⁶⁷

---

⁶⁶ Srov. Tamtéž, s. 75-76, 79, 136.

⁶⁷ Srov. BENEDICT, R. *Chryzantéma a meč*, s. 234-243; GAUDEKOVÁ, H. aj. *Hrajeme si celý den*, s. 56-57, 71, 99, 138-139; BRUNEL, H. *Oceán v kapce rosy: zenové příběhy*, s. 13.

2. Japonské pohádky

Pojem pohádka je původně evropský, a proto je těžké určit japonskou folklórní pohádku, zejména z období před 20. stoletím. Evropané za pohádky považují vyprávění, kde se vyskytují nadpřirozené jevy a jsou určeny dětem. Nejdříve je potřeba vysvětlit pojem pohádka obecně, a jelikož je to pojem evropský, je třeba upozornit na rozdíly, které mezi sebou mají pohádky těchto dvou zcela odlišných světů Japonska a Evropy, popřípadě Ameriky. Tyto země jsou od sebe vzdálené, a je proto zřejmé, že mají pohádky západu i východu jiné prvky a je na ně také jinak pohlíženo. V neposlední řadě je důležité vědět, že japonské pohádky v sobě nesou i více žánrů, například pověsti, a proto jsou v některých vyprávěních zmíněna konkrétní města či skutečné hory.

2.1 Definice pohádky

Každému člověku pohádka přináší něco jiného, každý se shlíží v tom, co je pro něj v dané životní situaci důležité a samozřejmě je také ovlivněn svou kulturou. Každá pohádka má navíc význam v mnoha rovinách a zaměřuje se na svět a na to, jak ho hluboko v sobě prožíváme. Pohádky také popisují základní lidské struktury a jsou rovněž výborným pomocníkem v komunikaci mezi různými zeměmi, jelikož jsou ve své jednoduché formě, která představuje nejzákladnější a nejhlubší lidské struktury, společné všem lidem. Ostatní prvky už se mohou lišit podle kultury a nemusí nám být tak srozumitelné. Nezáleží na tom, odkud pohádky pochází, je to něco pochopitelného a blízkého všem. Proto jsou skutečně nezbytné pro vývoj dítěte, při hledání sebe sama a pomáhají jim vypořádat se se svými strachy a nejistotami. V pohádkách dítě nalézá vlastní odpověď na řešení problému. Například oproti mýtům či náboženství pohádky člověku neukazují, jak přesně se mají zachovat a problém řešit, každý si najde svůj způsob a svou odpověď. Nicméně před tím, než se začaly lidové vyprávěné pohádky a mýty znamenávat, lidé je od sebe příliš nerozlišovali. Často je mísili dohromady a přizpůsobovali momentální situaci, ve které žili a kterou chtěli posluchači slyšet. Některé pohádky se z mýtu také vyvinuly. Rozdíl mezi nimi je většinou v jejich závěru. Pohádky končí dobře, a to mýtus nemusí. Tento fakt dokazuje, že mnoho příběhů je považováno za pohádku, ale o čistou pohádku nejde. V těch japonských je tomu tak velmi často.⁶⁸

---

⁶⁸ Srov. BETTELHEIM, B. *Za tajemstvím pohádek*, s. 16, 18, 26-28, 38-39; FRANZ, Marie-Louise von. *Psychologický výklad pohádek: smysl pohádkových vyprávění podle jungovské archetypové psychologie*, s. 23-24.

Pohádka je folklórním žánrem a vznikla díky ústní lidové slovesnosti. Folklórní vyprávění není závislé na realitě, ale na fantazii. V pohádkách svět nepodléhá přírodním zákonům, je to svět zcela imaginární. Vypravěč i posluchač vědí, že jde o fikci. Příběh i jednotlivé detaily jsou zcela jasné, střídme a nekomplikované. Například barvy jsou zde jen v základních odstínech a ani postavy nejsou komplikované. V japonských pohádkách se často vyskytují postavy poctivých a lakomých lidí. Zmíněny jsou jen věci důležité pro posun děje. Kromě toho je také toto zjednodušení, které má pohádka například oproti mýtu, přínosné k pochopení sebe sama. Lidová pohádka je velmi dobrým nositelem kulturního dědictví a je proto také ideálním prostředkem, jak děti seznámit s vlastní kulturou. Na rozdíl od pověsti je pohádka zcela vymyšlená, odehrává se na neurčitém místě a v neurčitém čase. Lze mluvit o bezčasové věčnosti. Oproti pověsti rovněž nemá potřebu vše vysvětlovat a má také svá pravidla. Určitým způsobem se sice mění podle země, ve které se vypráví, ale její podstata zůstává vždy stejná. Evropské pohádky přeložené do japonského jazyka se označují výrazem *dówa*, tedy příběh určený dětem. Jak již bylo řečeno, pohádka je pojem evropský, proto v japonských pohádkách nenajdeme vždy stejná pravidla. Především, jak bylo řečeno výše, v sobě mají často prvky mytologie a pověstí. Například pohádka o Urašimovi je také buddhistickou legendou.⁶⁹ Na začátku některých pohádek jsou také popsána přesná místa, kde postavy žijí. Příkladem může být pohádka *Dva žabáci na cestách*, jež začíná slovy: „Čtyřicet mil od sebe, vzdušnou čarou, co by jeřáb doletěl, stojí velká města Ósaka a Kjóto.“⁷⁰ Většina pohádek ale začíná slovy: „V jedné vesnici nedaleko hor...“, „Bylo jedno město...“ nebo prostě jen „Kdysi dávno žil...“. Co se barev týká, nejčastěji je zmiňována bílá barva, ale například v pohádce vyprávějící o setkání muže s jezerní bohyní má tato bohyně nefritovou kůži.

V psychologické knize *Za tajemstvím pohádek* se zdůrazňuje hledání sama sebe a smyslu života. V dětství jsou nám nápomocni rodiče, ale také literatura, zejména právě pohádky. Porozumět sám sobě navíc pomáhá porozumět druhým. Dítě, ale i dospělý by měl mít pocit, že je důležitý a že má jeho život smysl. Pohádky tedy pomáhají k pochopení sama sebe, pomáhají řešit vnitřní problémy a vysvětlují dětem jejich pocity. Také jim ukazují, jak hledat správná řešení a často vykreslují příznivou budoucnost. Pohádky děti musí samozřejmě bavit a měli by také rozvíjet jejich představivost. Pomáhají uspořádat dětský svět a naprosto jasně ukáží na to, co je dobré a co zlé. Pohádkové příběhy mají mluvit k vědomé, předvědomé i nevědomé mysli

---

⁶⁹ Srov. PODZEMNÁ, M. *Komparace japonských a evropských pohádek*, s. 8-9, 14; ČERNÁ, Z. — NOVÁK, M. *Prodaný sen: japonské pohádky*, s. 155; BETTELHEIM, B. *Za tajemstvím pohádek*, s. 12, 16; FRANZ, Marie-Louise von. *Psychologický výklad pohádek*, s. 15, 22-23, 30-31.

⁷⁰ Viz GRIFFIS, W. E. *Japanese fairy tales: Japonské pohádky*, s. 15.

a jde v nich především o všeobecné lidské problémy, převážně ty dětské. Dítě díky pohádkám zjišťuje, co se děje v jeho vědomí a pomáhá tak porozumět i svému nevědomí. Každý v pohádce nalézá své a v každém věku se to navíc mění.⁷¹

2.2 Dějiny japonských pohádek

Nejstarší japonská ústně tradovaná slovesnost byla zapsána v prvních písemnostech období Nara. Jde o období přibližně kolem roku 710-794 n. l. V tomto období vznikají kroniky *Kodžiki* („Záznamy o starých věcech“ či „Záznamy dávných událostí“) a *Nihongi* („Záznamy o Japonsku“), jinak známé také jako *Nihonšoki* („Japonská kronika“), díky kterým se můžeme seznámit s japonskou historií, dávnými mýty a božským původem císaře. Dnešní japonské děti se však o těchto kronikách téměř neučí. *Kodžiki* údajně mohl sepsal učený dvořan OPO NŌ JASUMARŌ na základě císařské žádosti. Ve *Fudoki* jsou zaznamenány pohádky, zvyky a legendy, ale také písně určitých provincií. Mnoho z nich se ovšem nedochovalo. Důležitým zdrojem dobového lidového vyprávění jsou *Kondžaku monogatari* („Pověsti z dávných časů“) pocházející z počátku 12. století. Jde o rozsáhlou sbírku, obsahující vyprávění z Indie, Číny a Japonska. Ze 13. století pochází dílo *Udži šúi monogatari* („Příběhy posbírané v Udži“), kde je objevují první záznamy některých velmi známých pohádek. V 15. a 16. století se začaly objevovat sešity zábavného čtení *otogizóši*, určené pro přednes a obsahující pohádky a pověsti. Mezi pokračovatele se řadí tzv. akahon („červené knihy“). Jde o ilustrované sešity pro děti, díky nimž byly učebnice spolu s některými populárními pohádkami rozšířeny v 70. letech 19. století, kdy byla v Japonsku již zavedena povinná školní docházka. Japonské pohádky se postupně tříbily, ale nikdy nedostaly konečnou podobu.⁷²

Mezi japonskou prózu se řadí vyprávění *monogatari* neboli „vyprávění příběhů o lidech a věcech“. Tato vyprávění jsou čistou fikcí, mají děj a zápletku. V 10. století byly napsány anonymními autory tři *monogatari*, které jsou pravděpodobně nejstaršími vůbec. Jmenovitě jsou to *Příběh o sběrači bambusu*, *Příběh o dutině ve stromě* a *Příběh z dolní komory*. První z příběhů pochází přibližně z 9. století a vypráví o princezně Zářícím paprsku, nebešťance, jíž starý muž objeví při řezání bambusu a rozhodne se, že ji vychová. Vyrostě z ní krásná dívka, o kterou se uchází mnoho nápadníků. Kráska ale nemá v úmyslu to nápadníkům ulehčit, a tak jim ukládá

---

⁷¹ Srov. BETTELHEIM, B. *Za tajemstvím pohádek*, s. 7-10.

⁷² Srov. LUFFER, J. *Strašidelný chrám v horách: japonské lidové pohádky a pověsti*, s. 225; BOHÁČKOVÁ, L. — WINKELHÖFEROVÁ, V. *Vějíř a meč*, s. 185-186; JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 35, 173; *Kodžiki*, s. 16-18, 29; ŠVARCOVÁ, Z. *Japonská literatura 712-1868*, s. 162-163.

stále obtížnější úkoly. Jde o přetvořený japonský příběh původně čínského a korejského původu. Podobných pohádkových motivů o kouzelném zrození či o úkolech pro nápadníky se objevuje v mnoha pohádkách, o kterých se ještě budeme zmiňovat. Druhé *monogatari* vypráví o ženě, která se svým synem přebývá v dutině stromu. Jde opět o příběh nebešťanky, tentokrát se žena snaží lidi naučit ovládat hudební nástroj *koto*. Poslední příběh neobsahuje žádné nadpřirozeno a jde o starojaponskou pohádku. Je to vlastně příběh podobný pohádce o Popelce. Hlavní postavou je dívka, která musí trpět ústrky své macechy. Dívka je zachráněna dobrosrdečným služebnictvem s pohledným dvořanem v čele. Mladík se s dívkou ožení a chce se zlé ženě pomstít, jeho nová manželka ho ovšem uprosí, aby to nedělal, a maceše je nakonec odpuštěna. Z tohoto posledního příběhu se později utvořil epický žánr *mamako monogatari*, tedy příběh o nevlastních dětech.⁷³

Důležitým pomocníkem k rozšíření vypravěčství byl buddhismus, jehož kolébkou je Indie. Ten se dostal Japoncům do podvědomí v 6. století v období Asuka, kdy byli Japonci vytlačeni z Korejského poloostrova. Korejci zanechali Japoncům kopie posvátných obrazů a textů čínského buddhismu. Nejen čínská kultura tak měla zásadní vliv na další pokračování kultury japonské. Mnoho japonských učenců podnikalo v 7. a 8. století výpravy do Číny za účelem hlubšího poznání tamního náboženství, literatury apod. Počátkem 12. století byl buddhismus společně s šintoismem v Japonsku úspěšně zažitý. Japonci se obohacovali také o myšlenky konfucianismu, ze kterého přejali myšlenky harmonických vztahů, solidarity, poslušnosti, oddanosti a autority vůči rodině, panovníkovi a dnes vůči zaměstnavateli. Konfucianismus hlásá především ctnosti a společenskou harmonii, v níž je jasná hierarchie a kde ten, kdo stojí výše, je velkorysý a naopak ten, kdo je níže, je poslušný. V zemi to může být vládce a poddaný, v rodině pak otec a syn, manžel a manželka, úcta mezi mladším a starším atd. Děti mají projevat úctu vůči rodičům, jelikož jim dali život, a proto jsou jejich dlužníky a měli by jim být poslušni. Naopak rodiče mají být ke svým dětem shovívaví a poskytnout jim útočiště. Tento model je vzorem také pro jiné sociální uskupení (škola, firma atd.). Podle Konfucia má každá věc, nejen lidé, svoje místo, a je třeba se podle toho chovat. Výjimkou může být pouze vztah mezi přáteli. Japonci se všechny tyto myšlenky přetvořili k obrazu svému a veškeré novoty jen nepřebírali. Jak zmiňuje Věra Halászová: „*Nakonec všechno vypadá, jako by bylo mělo původ v Japonsku, nebo se za japonský považuje. Totiž to, co je přijato, není vnímáno jako*

---

⁷³ Srov. LUFFER, J. *Strašidelný chrám v horách*, s. 224; BOHÁČKOVÁ, L. aj. *Vějíř a meč*, s. 157-158; LÍMAN, A. *Mezi nebem a zemí*, s. 22; ŠVARCOVÁ, Z. *Japonská literatura 712-1868*, s. 33, 213; KUSUYAMA, M. *Princezna Zářící paprsek: japonské pohádky*, s.7-19.

vymyšlené jinde. Snad se dá tento japonský postoj vysvětlit akceptací čínské moudrosti, v níž se praví, že „nové do domu vstupuje málokdy hlavním vchodem“.“⁷⁴

Úctu ke starším můžeme snadno spatřit v pohádce *Putování za bohem hor*, ve které sní stařeček mladému muži celou jeho svačinu. Mládenec je rád, že stařečkovi chutná a že se dobře najedl.

„Pro folkloristy je pohádka zdrojem kulturní a intelektuální historie jednotlivých komunit.“⁷⁵ Stejně jako je tomu u nás, i v Japonsku se pohádky předávaly ústní tradicí. Vznikla zde jedna z nejbohatších vypravěčských tradic vůbec. O jejich zachování se zasloužili především staří a moudří venkované, jejichž příběhy byly ovlivněny místním způsobem života, klimatickými podmínkami a mnoha dalšími faktory.⁷⁶

Druhá polovina 19. století byla doba velkých změn. Rozvoj průmyslu způsobil přesun obyvatelstva z vesnic do měst, kde se ve vypravěčské tradici nepokračovalo. Tradiční podoby bylo možné vidět v divadlech a při výstupech profesionálních vypravěčů. V tradiční formě se pohádky Japonska zachovaly do 20. století. Od té doby je začali zaznamenávat sběratelé. S příchodem moderní doby se pohádky přeměnily do nových podob a také motivy se přizpůsobily době.⁷⁷ Dnes můžeme odraz těchto pohádek zaznamenat ve filmových a komiksových podobách či v počítačových hrách. Například komiksy *manga* či filmy *anime*. Jsou však typické i hry jako *Final Fantasy*, které si zakládají na perfektní animaci a jsou dobře známé i českým hráčům a divákům. Pro japonské komiksy a filmy je typická barevnost, akce, ale zabývají se i každodenním životem.⁷⁸

Díky profesionálnímu a lidovému vyprávění, také díky vlivu náboženství a izolovanosti Japonska a literární tradici, která se tu vzájemně obohacovala s tradicí folklórní, se vyprávění velmi dařilo. Japonští duchovní používali světského vyprávění při výkladu posvátných písem. Postupně vznikal určitý soubor japonských pohádek, který mohl být přeložen a čten v Evropě a Americe. Příběhy byly ovšem upraveny pro tamní posluchače, a proto se v určitých věcech liší. Jak jsme již uvedli, ve 20. století se začala o japonské pohádky zajímat řada sběratelů a odborníků, a to zejména po druhé světové válce. Jedním z prvních sběratelů byl Kandó Išii, který v roce 1911 vydal sbírku *Nihon zenkoku kokumin dówa*, ve které si můžeme přečíst po-

---

⁷⁴ Srov. ALTMAN, J. aj, D. *Japonsko-Průvodce do kapsy*, s. 21 a 33; Viz. HALÁSZOVÁ, V. *Devět bran k tajemství hory Kóra*, s. 144; Srov. EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 29-30, 107; JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 153-157; *Kodžiki*, s. 14.

⁷⁵ Srov. PODZEMNÁ, M. *Komparace japonských a evropských pohádek*, s. 9.

⁷⁶ Srov. LUFFER, J. *Strašidelný chrám v horách*, s. 224.

⁷⁷ Srov. LUFFER, J. *Strašidelný chrám v horách*, s. 226-227; ČERNÁ, Z. aj. *Prodaný sen*, obal knihy.

⁷⁸ Srov. LÍMAN, A. *Kouzlo šerosvitu*, s. 33.

hádky z celého Japonska. Významným sběratelem byl Kunio Janagida, který vydal několik sbírek a rovněž v roce 1948 založil japonský národopisný ústav, také s oddělením folkloristiky. Byl učitelem Keiga Sekiho, který je znám tím, že se pokusil o podrobnou klasifikaci japonských pohádek. Zdatným sběratelem a vydavatelem byl Ken'iči Mizusawa, který se zaměřoval na severozápad Japonska. V dnešní době fungují dvě velké společnosti zabývající se výzkumem lidového vyprávění. Vydaný byl například mnohosvazkový *Nihon mukašibanaši cúkan* („Přehled japonských pohádek“).⁷⁹

2.3 Pohádky v Japonsku

Pro Japonské umění je typické užití symboliky, vyhýbá se přímočarému a realistickému. Umělcům jde především o vnitřní esenci, a proto každý, kdo se s Japonským uměním setká, musí hledat hlubší smysl, často něco, co nás přesahuje. Dílo obsahuje více skrytých emocí a myšlenek.⁸⁰

V této práci jsme se již věnovali tomu, že japonské pohádky se dříve mísily s pověstmi či bájemi, tudíž v sobě mnoho pohádek nese více žánrů. Výraz *mukaši banaši* tedy neoznačuje čistě evropské pojetí pohádky, ale nese v sobě také rysy mytologie a různých šintoistických a buddhistických pověstí. Každý motiv, který se v pohádce objeví, má svůj význam pro děj. V pohádkách se nic neděje zbytečně a jednotlivé události mají svůj řád. Všechny motivy jsou postavami v pohádkách brány jako realistické.⁸¹

Japonsko je rozmanitá země s velkým přírodním bohatstvím, proto jsou stejně tak bohaté jejich pohádky. Na prostředí, ve kterém se pohádky vypráví, ale také na motivy, postavy apod., měla vliv nejen příroda a klimatické podmínky, ale rovněž japonská kultura nebo také kultura čínská. Důležité byly zvyky, způsoby chování, povahové rysy a v neposlední řadě náboženství.

Japonci mají nespočetné množství pohádek. Mnoho z nich je podobných těm evropským. Mezi ně by se dala zařadit například pohádka *Issunbóši*, která je velmi podobná pohádce *O Palečkovi*. Japonci také dobře znají českého Krtečka a milují ho nejen děti. Do Japonska se dostal v 50. letech 20. století a dnes je možné narazit i na obchody a knihkupectví, kde se krtek prodává, a to buď jako hračka, nebo jako klasická knížka pro děti. Děti si také mohou pouštět kreslené filmy s krtečkem, které bývají doplněny informacemi o Česku.⁸²

⁷⁹ Srov. LUFFER, J. *Strašidelný chrám v horách*, s. 224-226, ČERNÁ, Z. aj. *Prodaný sen*, s. 155.

⁸⁰ Srov. MACFARLANE, A. *Japonsko za zrcadlem*, s. 39.

⁸¹ Srov. PODZEMNÁ, M. *Komparace japonských a evropských pohádek*, s. 15-16; JANOŠ, J. *99 zajímavostí z Japonska*, s. 137.

⁸² *Japonci propadli krtečkovi* | ZZZ. [online]; JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 282.

Pohádky obou světů, japonského i evropského, však mají své osobité rysy. Některé japonské pohádky bychom v Evropě ani za pohádky nepovažovali, nic by nám neříkaly. Najdeme mezi nimi ty, které pouze oslavují krásu přírody a žádnou zápletku neobsahují. Nemají žádný začátek ani konec a čtenář se má pouze nechat unášet autorovým citlivým popisem přírody. Je známo, že Japonci jsou v tomto ohledu velmi zdatní, chovají hluboký cit k přírodě a uvědomují si, že nic není stálé a užívají si proto přítomnosti.⁸³ Orientalisté Zlata Černá a Miroslav Dvořák ve sbírce japonských pohádek *Prodaný sen* píše: „*Jako by se zase japonský vypravěč jenom těšil z nějaké podivuhodnosti, která vlastně ani žádným příběhem není.*“⁸⁴

V japonských pohádkách existuje spravedlnost a velmi důležitá je zde láska, což patrné v pohádkách, kde vystupují rodiče a děti. Stejně jako v těch evropských, se tu setkáváme s personifikovanými zvířaty, nadpřirozenými tvory, s kouzelnými předměty či se zázračnou vodou. V pohádkových sbírkách můžeme také narazit na postavy spojené s náboženstvím Japonska, jsou jimi především buddhističtí mniši, bozi či oživlá socha samotného Buddha. Některé lidské vlastnosti jsou brány jako špatné, jiné jako dobré a podle toho má každá postava své místo v příběhu a je jí určen jiný osud. Žádné pohádce také nechybí ponaučení. Jeden z příběhů vypráví o staré ženě, která tak dlouho pila omlazující vodu, až se z ní stalo nemluvně.

V předchozí části jsme uváděli typy pohádek, ve kterých se můžeme setkat s postavami, které jsou dobře známé také lidem v Evropě. Nejtypičtějším jsou chudí lidé, spanilé dívky či hrdinové, kteří se vypořádávají s obtížnými úkoly. Pro japonské pohádky jsou typické rovněž postavy zvířat. Jsou to zvířata dobrá, hloupá či povídavá. Mohou mít přirozenou i fantastickou podobu a často jsou obdařena magickými dovednostmi a schopností mluvit. Ve vyprávěních se setkáváme s typicky japonskými zvířaty, ale i s těmi vyskytujícími se v Evropě. Také zvířata, která v Japonsku nikdy nežila, se v jejich pohádkách hojně vyskytují. Jsou jimi tygři, želvy, hadi, kanci, krysy, kočky či jezevci, mezi ta podivná patří například obrovští pavouci nebo draci. K postavám mimo říši zvířat potom patří bytost podobná českému vodníkovi zvaná *Kappa* či okřídlený skřítek *Tengu*.⁸⁵

Typickými postavami jsou také lišky. Ženy bývají liškami posednuty a muži všelijak trýzněni. Mají dar jasnozřivosti, umí na sebe brát různé podoby a dožívají vysokého věku. Stejně typickým zvířetem je *tanuki*, což je personifikovaná postava japonského psíka mývalovitého,

---

⁸³ Srov. ČERNÁ, Z. aj. *Prodaný sen*, s. 155; KROUSKÝ, I. — SLABÝ, Z. K. *Modré Vánoce: výběr z pohádkové tvorby současných japonských autorů*, s. 7-8.

⁸⁴ Viz ČERNÁ, Z. aj. *Prodaný sen: japonské pohádky*, s. 155, O japonských pohádkách; JANOŠ, Jiří. *99 zajímavostí z Japonska*, s. 137.

⁸⁵ Srov. HLOUCHA, J. *Pohádky japonských dětí*, s. 49; BOHÁČKOVÁ, L. aj. *Vějíř a meč*, s. 188; GAUDEKOVÁ, H. aj. *Hrajeme si celý den*, s. 136.

kteřý je někdy v českých překladech nazýván jako jezevec. *Tanuki* je stejně jako liška schopen měnit svou podobu.

V evropských pohádkách se klade důraz na šťastný konec, boj dobra se zlem, spravedlnost a ponaučení. Japonské pohádky ale vždy nekončí šťastně. Pro Japonce je důležitá spíše myšlenka, nad kterou může, nebo by spíše měl čtenář dále bloumat.⁸⁶ Ve známé pohádce *Broskev-niček* (Momotaró) nebo v pohádkách, kde jsou hlavními postavami dobrosrdeční lidé, se šťastné konce objevují. Pohádky většinou končí slovy „...a žili společně šťastně až do smrti.“ V pohádce *Stříbrný jeřáb* šťastný konec nenalezneme. Jde o pohádku, ve které člověk poruší daný slib a ztratí tak nabyté štěstí své i svých blízkých.

Ve většině japonských pohádek ale spravedlnost nakonec zvítězí. Lakomý bratr se utopí po tom, co okrade svého bratra, zatímco hodný a skromný bratr zbohatne. Zlí *oniové* jsou zabiti poté, co sužují vesnice. Zlá a pyšná žena je za svou nenapravitelnou povahu roztrhána kočkami. Pyšná velryba při své radosti, že je největší široko daleko, zemře, když narazí hlavou do skály.

Japonci se nevyhýbají násilným výjevům. Postavy s pokřiveným charakterem jsou někdy krutě potrestány za svoje hříchy, jako například v pohádce *Stařeček, který nechal rozkvétat stromy*. Lakomý soused je v závěru tohoto příběhu ztýrán do krve. Ve stejné pohádce muž zabije sousedova psa, protože mu není schopen najít poklad. Jde ale o potrestání špatného chování. Jiné postavy jsou z trýznivé situace osvobozeny a za svou záchranu se poté odvděčí. To je patrné například v pohádce *Vděčná liška*. Pohádka *Nevěsta, která jedla děti*, se zas Japonci nebojí užívat vět, jako „*Dívka s úšklebkem vytáhla z rakve dětské tělíčko a nožem z něj odřízla ruce. Pak jednu ruku začala pojídat, jako by to byla vybraná lahůdka.*“⁸⁷

Již jsme se zmínili o tom, že postavy vyskytující se v japonských pohádkách nejsou vyloženě zlé ani dobré. Japonci nezastávají názor absolutního dobra a zla. Vše je proměnlivé a kontextuální.⁸⁸ Je tomu tak například s liškou, která sice lidem škodí, ale na druhou stranu, pokud jí člověk jakkoli pomůže, náležitě se mu odvděčí. Avšak jiní tvorové, jako například *oniové*, jsou evropskýma očima vnímáni jako zlí. V pohádkách vystupují jako šibalové, ale také jako bytosti unášející lidi a stahující je z kůže. Ale bez zla by neexistovalo ponaučení, proto by se v určité formě objevovat mělo. V knize *Za tajemstvím pohádek* si můžeme přečíst o zlé stránce každého člověka. Každý tvor má v sobě agresi, zlost, sobeckost, ale i různé děsy, jako strach ze tmy. Pokud v sobě dítě takové pocity objeví, pak by mělo být ujištěno, že jde o zcela

---

⁸⁶ Srov. PODZEMNÁ, M. *Komparace japonských a evropských pohádek*, s. 40.

⁸⁷ Viz LUFFER, J. *Strašidelný chrám v horách*, s. 63.

⁸⁸ Srov. MACFARLANE, A. *Japonsko za zrcadlem*, s. 196-197.

přirozenou součást každé bytosti. Neměly by se přehlížet jeho strachy. Naopak by se mělo naučit, jak se zlem nakládat a jak se s ním vypořádat, k čemuž pohádky také slouží. V lidových pohádkách se jde tzv. „k jádru pudla“. Zaměřují se právě na vystrašené dětské dušičky a pomáhají jim poprat se s tím nebo oním problémem. Zlo v pohádkách, tedy zlo v nás má také ukázat, že člověka mnohdy posiluje a můžeme ho využít k pozitivním věcem, ovšem pouze v případě, že si ho uvědomujeme. Zlo může být zobrazeno pomocí negativní postavy. V pohádkách je zlo a dobro zcela patrně a obojí se ve světě vyskytuje stejně přirozeně jako v každém z nás. A my s těmito dvěma stránkami vedeme boj, stejně, jako je veden v pohádkách. Dítěti je ukázáno, že se dobré chování vyplácí, a naopak nemorální chování nikoli. Ale jsou také pohádky, kde morálka nehraje roli a je v nich důležité poukázat, že i ten nejslabší může vyhrát. Dítě pak získává pocit, že může něčeho dosáhnout i přes všechny překážky. Rozhodující je, s jakou postavou se dítě sžije, která je mu blízká. Děti se rády ztotožňují s hrdiny a jejich strastmi, nad kterými nakonec zvítězí. Ve skutečném životě však člověk není výhradně dobrý nebo zlý, ale je, jak již víme, obojí. Pro malé děti je to tak nicméně nejsnazší, zatím nejsou připraveny na složitost lidské osobnosti, proto je dualita znázorněna i v pohádkách. Dítě pak ví, že si musí zvolit mezi tím, kým chce být, a právě k tomu jsou dobré postavy, se kterými se může ztotožnit.⁸⁹

Pohádkovým večerům se v Japonsku říká *mukaši banaši*. Skládá se ze slov *mukaši* („dávno“) a *banaši* („vyprávění“). Pokaždé, když se vyprávěla pohádka, začínalo se pohádkovými formulami. Tyto formule upozorňovaly na začátek děje, který se odehrává na jiném místě, v jiném čase, přitáhly pozornost posluchačů a navodily typickou pohádkovou atmosféru. Začátek mohl vypadat takto: *mukaši mukaši* (Dávno a dávno), *mukaši mukaši sono mukaši* (Dávno a dávno a ještě předtím), *mukaši mukaši aru tokoro ni* (Dávno a dávno kdesi), či *Mukašibanaši des'* (Je to starý, prastarý příběh) a ukončit příběh mohl vypravěč stručně *O'medetaši* (Kéž by vám mé vyprávění přineslo mnoho štěstí), *ošimae, dotto harai* nebo dlouze *mó naši šan šan, toppin parae no pú* či *mukaši kappo komen dango*. Tyto pohádkové formule nejsou překládány do českého jazyka a jsou zvýrazňovány kurzívou, stejně jako zvukomalebná slova.⁹⁰ Nověji se pohádky označují také výrazem *minwa*.⁹¹

---

⁸⁹ Srov. BETTELHEIM, B. *Za tajemstvím pohádek*, s. 11-14; FRANZ, Marie-Louise von. *Psychologický výklad pohádek*, s. 100-101; LÍMAN, A. *Kouzlo šerosvitu*, s. 39.

⁹⁰ Srov. HRDLIČKOVÁ, V. *Démonova flétna*, s. 184; LUFFER, J. *Strašidelný chrám v horách*, s. 236; BOHÁČKOVÁ, L aj. *Vějíř a meč*, s. 187.

⁹¹ Lidové příběhy.

Vypravěči dříve sedávali u ohniště uvnitř domu. Funkce vypravěče se v rodinách dědila. Bylo zvykem vyprávět pohádky při určitých příležitostech, jako byly oslavy patrona dětí bódhisattvy Džizóa⁹² a také o večerech, kdy se čekalo na východ měsíce. Hojně se vyprávělo posledního dne v roce. Dříve bylo nevhodné vyprávět pohádky ve dne. Věřilo se totiž, že za bílého dne by myši z trámu močily na posluchače pod sebou. Nejen starší obyvatelé vesnic, ale rovněž kočovníci byli dobrými vypravěči. Potulní hudebníci v minulosti hráli na loutnu *biwa* a vyprávěli příběhy.⁹³

Oblíbeným odvětvím pohádek jsou *waraibanaši*, tedy žertovné pohádky. Postavami bývají hlupáci a šibalové, kteří se dostávají do komických situací. Z těchto příběhů čerpali lidové vypravěči *rakugoka*.⁹⁴ Vypravěč umí napodobit mnoho postav a k dispozici má vějíř, kousek látky a polštář. Pomocí těchto prostředků se snaží znázornit nejrůznější předměty a převyprávět celý příběh.⁹⁵

Dnešní autoři píšou pohádky lépe pochopitelné pro děti z jiných zemí. Volí témata klasická, ve kterých vystupují pouze zvířata, ale i témata, která se týkají dětí narozených v posledních letech.

2.4 Hra se slovy

Nejdříve je třeba zmínit původ slova Japonsko. Japonská císařovna Suiko, která žila v 6.-7. století, zavedla označení pro Japonsko jako Země vycházejícího slunce. Japonsky Nihon či Nippon, čínsky pak Ž'-pen. Do Evropy, konkrétně do Itálie, toto slovo doputovalo díky Marcu Polovi. V italštině doslalo tvaru Cipangu, které se vyslovuje jako *Džipangu*. Následně v Anglii Japan a ve Francii Japon. V Čechách to nejdříve byla „země žaponská“ a nakonec Japonsko.⁹⁶

Japonci v dřívějších dobách věřili, že slova mají magickou moc a jsou v nich síly, které jsou podobné *kami* sídlící v přírodě. Díky jejich síle mohli ovládat svět a ve správné formě měla slova pozitivně zapůsobit na božstva. Výrazem pro tyto síly je *kotodama*, kdy *koto* znamená „slovo“ a *dama* zas „duše“. Věřilo se, že slova mají mít vliv na prostředí i na každou část člověka, včetně jeho duše. Pokud člověk vyslovil své myšlenky nahlas, staly se skutečností, a proto bylo dobré volit svá slova s rozvahou. Ta špatně míněná, nesprávně použitá a již vyslovená mohla údajně přinést jediné zlé věci. Šintoismus měl určitá tabu, slova, kterým se měli lidé

---

⁹² Srov. BOHÁČKOVÁ, L. aj, V. *Vějíř a meč*, s. 187.

⁹³ Srov. LUFFER, J. *Strašidelný chrám v horách*, s. 226.

⁹⁴ Srov. BOHÁČKOVÁ, L. *Vějíř a meč*, s. 189.

⁹⁵ *Japonskoo.cz | Japonská kultura, japonská kuchyně, japonština* [online].

⁹⁶ Srov. JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 59; MORSE, E. S. *Japonské domy a vše co k nim patří*, s. 14.

vyhýbat, aby nedošlo k rituálnímu znečištění a musela se proto nahrazovat jinými. Stejně tak vlastní jména, zejména bohů, musela být vyslovena správně, jinak hrozilo, že se božstva rozhněvají. Jméno bylo navíc ztotožněno s jeho nositelem, a proto bylo nebezpečí, že jej může někdo zneužít a osobu, které náleží, tak ovládat.⁹⁷

Vznik čínských znaků je dodnes nevyřešenou záhadou. Existují sice různé teorie, ale žádnou nelze s jistotou potvrdit. Nicméně prvním písmem v Japonsku by měly být právě čínské znaky. Podle kroniky *Kodžiki* ji přinesl jakýsi korejský učenec. Zatím není žádný doklad o tom, že by měli Japonci nějaké písmo předtím, než začali užívat čínských znaků. Z toho důvodu se o dávné historii Japonska můžeme dozvědět jen díky archeologickým nálezům či z malého množství čínských kronik. Japonci samozřejmě měli svůj jazyk, tzv. starojaponštinu. Avšak písmo pravděpodobně neměli žádné. Čínské znaky Japonci sice přejali, museli je však doplnit vlastním písmem, jelikož japonština a čínské znaky byly příliš rozdílné. Proto se po mnoha staletí Japonci snažili skloubit čínské znaky a japonské slabičné abecedy. Pokus o nové písmo byl úspěšný, avšak je velice složité. Japonci si za života osvojují tři typy písma, z nichž dva jsou japonské, tzv. slabičné abecedy, jsou to *hiragana* a *katakana* a dohromady mají kolem 90 symbolů. Doplňuje je čínské písmo *kanji*, které se Japonci učí celý život. Na základní a střední škole si děti mohou osvojit kolem 1900 znaků, které vybrala vláda a díky čemuž jsou schopni číst lidovou literaturu. Více jich mohou ovládat například studenti vysokých škol a profesori. Neexistuje žádný způsob, jak si znaky rychle osvojit. Jak jsme již upozornili, Japonci se je učí celý život. Japonština navíc nemá časování, skloňování ani rody. Nicméně, jak se píše v knize *Náboženství Japonska*, v japonštině můžeme dodnes vidět propracovaný systém zdvořilé řeči, která se projevuje v gramatice i slovní zásobě. Vždy záleží na tom, s kým se hovoří.⁹⁸

Japonci si velmi rádi hrají se slovy. Vynalézavost je vidět na dvou skupinách citoslovcí – *giongo* (zvukomalba) a *gitaigo* (slova vyjadřující jiné smyslové vjemy a mentální stavy). Rovněž hojně využívají homonym. O šíření zvukomalebných slov se zasloužili bardi, jenž jich užívali ve svých skladbách.⁹⁹

V pohádkách taková slova rozeznáme díky kurzívě. Mohou napodobovat jednoduché zvuky, jako zvuk zametajícího koštěte *zawa zawa*, štěkot psa *wan wan*, zvuk rákosu, když si

---

⁹⁷ Srov. *Kodžiki*, s. 318-319; ŠVARCOVÁ, Z. *Japonská literatura 712-1868*, s. 16.

⁹⁸ Srov. LUFFER, J. *Strašidelný chrám v horách*, s. 234; EARHART, H. *Náboženství Japonska*, s. 23, 44; JANOS, J. *Japonsko a Korea*, s. 24, 69, 224, 226-227, 232-233, 238, 243; ILLÍK, D. *Japonská architektura*, s. 9; ŠVARCOVÁ, Z. *Japonská literatura 712-1868*, s. 19.

⁹⁹ Srov. LUFFER, J. *Strašidelný chrám v horách*, s. 234; *Kodžiki*, s. 20.

s ním hraje vítr *sawa sawa* či hřmotný smích *gera gera*, jako v pohádce *Útěk před čerty*. Může jít také o složitější imitaci ptačí písně v pohádce *Stařec, který sekal bambus*.¹⁰⁰

„*Čin čin kuri kuri*
pon pon kuri kuri
koma sara sara.“

V komiksech *manga* se můžeme setkat s moderními zvuky, jako je burácení motoru *burororo* nebo polibek výrazem *uču*. *Gitaigo* vyjadřuje různé duševní a fyzické stavy, ale také vlastnosti materiálů či druh pohybu. Může jít například o tiché zírání *šiiin* nebo o vyjádření lepkavého povrchu slovy *niča niča*.¹⁰¹

V pohádkách se objevují též homonyma, která někdy bývají spojena se zvukomalbou. V příběhu o muži jménem Kahei se s tímto spojením setkáváme. Vrány v tomto vyprávění na muže křičely *kahei! kahei!* zrovna když okopával své políčko. Myslel si, že si z něj utahují, a proto po nich hodil kámen. Vrány reagovaly *kahei! kuwa!* („motyka“). Kahei si tak uvědomil, že si ji zapomněl doma, a tak se pro ni vrátil, ale vrány křičely *ahó! ahó!* („blázen“). Muž věřil, že celou dobu mluvily o něm, což ovšem nebyla pravda. V jiném příběhu *Stařec, který rozhazoval popel*, si zlý stařec vypůjčil od hodného kouzelnou paličku, aby si mohl přičarovat rýži. Poplete si však správná slova a namísto *kome kura* vyřkne formuly *ko mekura*, čímž vyčaruje tlupu slepých trpaslíků.¹⁰² Poslední příběh je důkazem, že Japonci skutečně věřili v sílu slov a s jejich špatným vyslovením přišel trest.

Důležité je i to, jakým způsobem se Japonci vyjadřují a čemu se v hovorech vyhýbají. Již dříve bylo zmíněno, jak důležitá je pro Japonce harmonie. Nalézáme ji i v jejich řeči. Vyhýbají se zvýšenému hlasu, neupozorňují na svou osobu a přednosti a věty typu „*musíte pochopit, že...*“, používají především cizinci. Dávají také často přednost neverbální komunikaci a pocity druhého se snaží vyrozumět vcítěním. Japonci mají výraz, který přímo vyjadřuje vcítění se do nitra jiné osoby. Toto slovo je *hara* a lze ho překládat jako „břicho“, „srdce“, ale i „duše“. Pokud Japonec řekne, že má někdo „velké hara“, míní tím, že má tato osoba ušlechtilé srdce. Pokud slovo doplníme o *gei*, tedy *haragei*, pak mluvíme o umění vcítit se do druhého člověka.

---

¹⁰⁰ Srov. Tamtéž, s. 235-236.

¹⁰¹ Srov. LUFFER, J. *Štrašidelný chrám v horách*, s. 235-236.

¹⁰² Srov. Tamtéž, s. 235-236.

V knize *Japonsko a Korea* je psáno, že pokud si Japonci chtějí promluvit „od srdce k srdci“, vypoví to například větou *Popovídáme si s otevřenými hara*.¹⁰³

---

¹⁰³ Srov. JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 213-214, 216-218.

3. Pohádkové motivy a typické postavy

Mnoho typů japonských pohádek, je podobných, pohádkám z jiných kontinentů, vyznačují se ale i určitými typickými znaky. Liší se způsobem vyprávění, na který má vliv náboženství, kultura a prostředí, také stylem (zvukomalba, homonyma apod.) a v neposlední řadě tématem.¹⁰⁴ Důvodem je různorodost každé kultury, které potřebují upozornit na vlastní problematiku, i když se samozřejmě v mnoha motivech shodnou. V evropských pohádkách bývají hlavními postavami obyčejní venkované, ale také oblíbené postavy vznešené krve a udatní rytíři. Japonci upřednostňují příběhy o postavách z té nejchudší možné společnosti, jež díky štěstěně či svépomocí dosáhnou pohádkového majetku, nebo mají jen tolik, aby mohli žít spokojeně. Stejně oblíbenými postavami jsou udatní mládenci či samurajové. Slunný východ má podobně jako západ, pohádky o zvířatech. Jsou to zvířata nejrůznějších druhů, podob, vlastností a schopností. Kromě postav jsou japonské pohádky plné kouzelných předmětů, hlouposti, neobvyklých situací, které v evropských pohádkách nenalezneme, a v neposlední řadě jsou plné ponaučení a někdy bývají okořeněné špetkou humoru. Motivy se v japonských pohádkách často opakují a poukazují na hodnoty, nad kterými japonská kultura, ale nejen ta, každý den bloumá nebo které byly v historii Japonska typické.

Kouzelné předměty a další nadpřirozené věci a bytosti jsou postavami v pohádkách vnímány jako přirozené pro jejich svět, a proto pokud se s něčím takovým setkají, přemýšlí pouze nad tím, zda jde o něco užitečného či špatného. V knize *Za tajemstvím pohádek* je psáno právě totéž. Oproti mýtu se veškeré události v pohádce mohou přihodit každému. Plynutí času je zde rovněž jiné, než je tomu v jiných narativních útvech. Například hrdina je i po několika letech stále mlád.¹⁰⁵

Každý z folkloristů, který se pokusil o klasifikaci pohádek, je dělil do tří hlavních typů. Jsou to pohádky, ve kterých vystupuje pestrá škála zvířat s všelijakými vlastnostmi a problémy, dále pohádky plné nadpřirozena, nadpřirozených bytostí, předmětů a událostí, a nakonec pohádky žertovné.¹⁰⁶ V nadcházející části se vyskytuje rozřídění japonských pohádek. Většina z nich obsahuje více motivů, například v pohádce *Bílý jeřáb* se objevuje motiv „chudých lidí“ a motiv „vděčného zvířete“. O co nejlepší klasifikaci pohádek se pokusil jeden z nejvýznamněj-

---

¹⁰⁴ Srov. LUFFER, J. *Strašidelný chrám v horách*, s. 227-228.

¹⁰⁵ Srov. PODZEMNÁ, M. *Komparace japonských a evropských pohádek*, s. 15-16; BETTELHEIM, B. *Za tajemstvím pohádek*, s. 38.

¹⁰⁶ Srov. BOHÁČKOVÁ, L. *Vějíř a meč*, s. 188-189.

ších japonských folkloristů Keigo Seki ve svém díle *Types of Japanese Folktales*. Pohádky roztrídil do osmnácti kategorií, z nichž některé mají ještě podkapitoly. V dané práci je značně elementárnější rozdělení japonských pohádek, i když jsou Keigo Sekim lehce inspirované.

3.1 Lidé

V japonských pohádkách se nejčastěji setkáváme s postavami vyloženě chudých, starých a pracovitých lidí, oproti tomu Evropané rádi vypráví příběhy ze šlechtického prostředí či prostředí prostého lidu. Typickými a velmi častými postavami z řad lidí jsou řemeslníci, obchodníci či mniši, kteří mnohdy hrají úlohu pomocníků. V japonských pohádkách je velice častým motivem okolnost, ve které se díky štěstěně, šikovnosti či odvaze a laskavosti i ten nejchudší člověk přijde k velkému majetku. Dalšími postavami vyskytujícími se v pohádkách jsou například věštcí, bohatí a ušlechtilí pánové nebo zloději. Tyto postavy ovšem mívají spíše vedlejší roli.

Dříve jsme se dotkli tématu o vztahu Japonců k dětem. Je pro ně největším darem mít vlastní dítě a velkým neštěstím jej nemít. Proto je častým motivem láska dítěte k rodičům a naopak. Pokud páru osud dítě nepřinese přirozenou cestou, může se stát, že jim do cesty přivede neobyčejně narozené dítě. Příkladem je pohádka *Broskevniček* o chlapci narozeném z broskve.

3.1.1 Chudí lidé

Dříve jsme uvedli, že se v japonských pohádkách často setkáváme s postavami chudých lidí. Těmi nejchudšími jsou sběrači dříví žijící na okraji lesa, jako je tomu v pohádce *Vděčná liška*. Tyto postavy obvykle na konci příběhu zbohatnou, jelikož se dobře zachovali, nebo uposlechli moudré rady, čehož může být příkladem pohádka *Proč je mořská voda slaná*. Daný příběh vypráví o chudém manželském páru, který neměl před novoročními svátky co jíst, a proto se muž rozhodl vyhledat pomoc. Tu našel teprve na horské stezce, kde potkal stařečka. Stařeček mu dal svůj rýžový knedlíček a řekl mu, aby ho donesl skřítkům, žijícím u opuštěného chrámu. Neměl za něj chtít nic než kamenný mlýnek. Mlýnek měl kouzelnou moc a manželé díky němu zbohatli a již nikdy se netrápili. Tato pohádka patří také do skupiny *kouzelné předměty*. Navíc je třeba upozornit na typicky japonské prvky objevující se v tomto příběhu. Jsou jimi novoroční svátek, rýže, úcta ke starším, hory a v nich stojící chrám.

V této kapitole je třeba dále připomenout jednu z nejznámějších japonských pohádek. Jde o pohádku *Broskevniček*, která vypráví o poctivých starých manželích, jejichž jediným zármutkem je, že nejsou rodiči. Jednoho dne žena spatřila v plynoucím potoce velkou a krásnou broskev. Společně s manželem ji odnesli domů, kde ji plánovali sníst. Jakmile však muž broskev našel, sama se rozpůlila a vyšel z ní malý chlapec. Manželé děkovali bohům za takové požehnaní a přijali chlapce za vlastního, dali mu jméno Momotaró (Broskevniček). Chlapec chtěl, aby rodiče nežili v bídě, proto se rozhodl jít na Ostrov ďáblů takzvaných *oni*, kde plánoval přemoci netvory a získat poklad, který ukrývali. Rodiče měli radost, že se v pořádku vrátil domů i s pokladem. Všichni pak společně žili šťastně a nic jim nechybělo. Tuto pohádku lze také zařadit do skupiny *neobvykle narozené děti*. V „lidovém“ šintoismu byla postava tohoto hrdiny uctívána především vesničany. Navíc se opět jedná o důležitou myšlenku, že největším požehnaním jsou děti a především syn. Pravděpodobně z důvodu, že manželé byli tak skromní a jedině jejich přání bylo mít dítě, přinesl jim osud bohatství a požehnaný život.

Ostrov může být symbolem izolace a v příbězích bývá osídlen bytostmi z jiného světa, což jsou v případě pohádky *Momotaro oniové*. Dále pak broskev neboli *momo* může v Japonsku znamenat také rozkrok a stehna a poukazuje tak na plodnost či rození. Tento význam tedy naprosto odpovídá začátku příběhu. Broskev je rovněž symbolem jara a ženskosti díky své měkčnosti a sametovosti.¹⁰⁷

3.1.2 Sousedé

V japonských vyprávěních se můžeme rovněž setkat s motivem dobrosrdečného a lakomého souseda. Pohádka *Závistivý soused* vypráví o poctivých bezdětných manželích, kteří měli věrného přítele, psa Šira. Ten pomohl manželům k bohatství a lakomý soused, který jim jejich štěstí záviděl, dělal vše proto, aby zbohatl také. Zle se mu to ale vymstilo a za své činy byl krutě potrestán. Dříve bylo řečeno, že pes je považován za ochránce. V pohádkách mívá roli pomocníka a věrného přítele a jeho smrt vnímají postavy s těžkým srdcem.

---

¹⁰⁷ Srov. FRANZ, Marie-Louise von. *Psychologický výklad pohádek*, s. 97; LÍMAN A. *Mezi nebem a zemí*, s. 27; GAUDEKOVÁ, H. *Hrajeme si celý den*, s. 93.

3.1.3 Společnost

Japonci si zakládají na rodině, přátelích a dalších společenských vztazích. Proto se hlavní hrdina na konci příběhu vždy vrátí k tomu, co je pro něj nejdůležitější, totiž ke svým blízkým.

Lidé v Japonsku tvoří organický celek, nejsou to individuální bytosti s duší, ale jsou součástí velkého celku. Jak se píše v knize *Japonsko za zrcadlem*: „*Teprve viděn očima druhého stává se jednotlivec úplným*“¹⁰⁸ Potřeba vyhovět druhému, být s ním v souladu a spolupracovat, je vštěpována Japoncům již v útlém věku, také prostřednictvím příběhů. Například klasický příběh *Tři malá prasátka* byl pozměněn podle japonského smýšlení. V anglické verzi jsou dvě první prasátka vlkem sežrána pro nedostatek předvídatosti. Protikladem je japonská verze, ve které unikají útokům vlka, aby se mohla spolčit s třetím prasátkem a vlka přelstít. Druhou stránkou Japonců jakožto společenství je izolovanost. Japonci často pocítují osamělost a tyto pocity se projevují i v jejich tvorbě, včetně literatury.¹⁰⁹ V pohádkové tvorbě je patrná velká osamělost a pocit nenaplněnosti u bezdětných párů. V jiné pohádce je zase osamělý mladík, který přišel o oba své rodiče, a protože je chudý, nemůže si najít ženu. Zde je patrné, že Japonci musí neustále upozorňovat na štěstí, které rodina přináší.

3.1.4 Pomocníci

V japonských pohádkách by se bez pomocníka hlavní hrdinové mnohdy neobešly. Některé postavy jsou však schopny poradit si díky vlastnímu důvtipu. Pomocníci mohou mít podobu člověka, boha i zvířete. V již zmíněné pohádce *Proč je moře slané* se pomocník objeví v horách a na konci zas zmizí. V mnoha příbězích jde často o postavu vděčnou za pomocnou ruku a snažíci se hrdinovi odvděčit. V pohádce *Bílý jeřáb* chudý muž osvobodí jeřába zamotaného do sítě. A protože udělal dobrý skutek, začne se mu dařit. Ještě toho večera do jeho a manželčina domu přijde děvče, které se manželům zalíbí. Dívku přijmou za svou a začnou jí říkat Sněžinka. Děvče jim z vděku každý den tká nádherné látky, díky kterým se už nikdy nemají špatně. Sněžinčiny látky byly široko daleko nejjemnější a nejkrásnější. Tkaní krásných jemných látek bylo Japonci považováno za něco zázračného a magického.¹¹⁰

---

¹⁰⁸ Srov. MACFARLANE, A. *Japonsko za zrcadlem*, s. 89.

¹⁰⁹ Srov. Tamtéž, s. 87-88.

¹¹⁰ Srov. LÍMAN, A. *Mezi nebem a zemí*, s. 38.

Další pohádkou, ve které se vyskytuje hned několik pomocníků, je již zmíněná pohádka *Broskevniček*. Chlapec po cestě na Ostrov d'áblů potkáva psa, opici a bažanta, kteří mu díky jeho dobrosrdečnosti poskytli pomoc a společnými silami přemohli démony.

Pomocníci mohou být tzv. *mužské stíny*. Tedy kolektivní či osobní nevědomí. Mohou mít podobu zvířete, ale hlavní hrdina a toto zvíře jsou vlastně totéž. Tyto postavy bývají oproti hrdinovi primitivnější a instinktivnější, ale neznamená to, že jsou morálně méně cenné. Do příběhu vstupují tehdy, kdy hrdina potřebuje splnit nějaký úkol. Mají být nevědomým faktorem, který pomáhá dosáhnout důležitých věcí.¹¹¹ V knize *Psychologický výklad pohádek* je tento stín popisován na konkrétním příběhu *Princ Ring*: „*Aby obtížné úlohy zvládl, potřebuje princ pomoc své druhé, pozitivní stinné stránky: pomoc psa, který se stále více chápe iniciativy. Hrdina a pes jsou spolu těsně spjati.*“¹¹²

3.1.5 Nevěsty a ženichové

Mezi japonskými pohádkami, stejně jako mezi evropskými, nalezneme takové, které vypráví o spanilých dívkách a o mladících, jež si jdou vysloužit její ruku. Krásné dívky se označují výrazem *hime*. V překladech jsou často uváděny jako princezny, ale jde spíše o velmi půvabné panny ušlechtilého rodu.¹¹³ V příběhu o Urašimovi vystupuje postava princezny jménem Otohime. Další pohádkou je *Princezna Hotaru* neboli také Hotaru-hime. Pohádka vysvětluje, proč je pro hmyz tak přitažlivé světlo lamp, jejichž žár je jim často osudným. Princezna v této pohádce krásně zářila a její otec usoudil, že je již připravena najít si manžela. Do hradu se proto začali slétat nejrůznější okřídlení nápadníci od motýlů až po moly. Princezna jim zadala úkol, měli jí přinést světlo stejné jako vyzařovala ona sama. Veškerí hmyzí nápadníci se rozlétli do světa, aby toto světlo objevili. Mezitím dospěl jeden z rytířů rodu světlušek, jemuž princezna zaslíbila své srdce. Tento rytíř začal vyzařovat stejné světlo jako princezna, a tak se stal jejím mužem. Ve svém štěstí si princezna nevpomněla na nebohé nápadníky, kteří z lásky k ní zahynuli. V Japonsku existuje vzor dívčích ctností. Tato ctnostná dívka se údajně jmenovala Mama no Tegona a zachovala se přesně opačně. Než aby dala přednost jednomu ze svých nápadníků, raději se utopila v jezeře.¹¹⁴

---

¹¹¹ Srov. FRANZ, Marie-Louise von. *Psychologický výklad pohádek*, s. 91, 95.

¹¹² Srov. Tamtéž, s. 102.

¹¹³ Výraz pro princeznu je spíše *pime*. Můžeme se s ním setkat například v kronikách *Kodžiki*. Srov. BOHÁČKOVÁ, L. *Vějíř a meč*, s. 188; *Kodžiki*, s. 324.

¹¹⁴ Srov. LÍMAN, A. *Mezi nebem a zemí*, s. 40.

Dalším příkladem mohou být příběhy s nadpřirozenou chotí. Jde o jeden z nejstarších a celosvětově rozšířených motivů. Zatímco v Evropě je to člověk zakletý do podoby zvířete, v Japonsku může jít o samotné zvíře schopné měnit svou podobu podle potřeby. Tomuto motivu dala vzniknout víra v božstva *kami*, sídlící ve všech organismech a předmětech. Nadpřirozená choť se může objevit v podobě hada, žáby, jeřába či jamauby. Jde o nevědomou ženskost, kterou má v sobě každý muž. Ženy pak mužskost. Používá se pro ně výrazů *anima* a *animus*. V některých příbězích si žena vezme za muže člověka a po čase mu odhalí svou pravou podstatu. Muž tedy odhalí svou ženskost, kterou může nebo nemusí přijmout. Ženy jsou milující a zároveň v sobě mají divokost. Pokud má žena v pohádce děsivou podobu, je tím vyjádřena její divokost a zároveň strach, kterou z ní muž má. Má tedy strach z animy, která v něm dřímá a odmítá ji. Naopak muž, který její podobu přijme, tak přijímá také sám sebe, tedy ženskost ukrytou v jeho nevědomí. V takovém případě má anima podobu krásné ženy. Přijetí této své stránky je pozitivní a může to vést k dalšímu vývoji muže. Naopak pokud ji hlavní hrdina vyžene či dokonce zabije, znamená to, že se snaží potlačit část sebe sama, která se sice na první pohled může zdát děsivá, ale je jeho přirozeností. Pohádka *Žena, která nejedla* je příkladem nepřijetí animy. Muž v tomto příběhu už předem odmítá jakoukoli ženskost v sobě, a naopak se snaží více o svou mužnost. Proto hledá pracovitou ženu, která příliš nejí. Jednou k němu přijde žena bez úst, kterou s radostí přijme. Poté se ale ukáže, že jde o jamaubu. Muž ji chce vyhnat, ale ta na něj zaútočí. Jde tedy o příklad, kdy je anima odmítnuta, což má neblahé důsledky. V jiném příběhu má muž krásnou manželku a její hadí podobu odhalí v momentě, kdy tajně nakoukne do ženina pokoje. Žena mu dává své oči, aby viděl svět jejíma očima. V tomto příběhu muž svou animu přijme. Oproti tomu mužská zvířecí podoba může být známa již od začátku. Žena je kupříkladu donucena ke sňatku s mužem v podobě šneka či žabáka. Muž po ní vyžaduje, aby ho zabila. Žena nic nenamítá, a tak ho utluče bambusem či zamáčkne. Díky tomuto činu se ze slimáka/ žabáka stane krásný mladík, který od té doby se svou ženou žije spokojený život. V těchto příbězích je hlavním tématem těžká cesta hrdiny k jeho štěstí, nikoli vztah člověka s nadpřirozenou bytostí. Dalším příběhem je ten, ve kterém chodí navštěvovat dívku had, mající podobu statného muže. Dívka kvůli jeho přítomnosti čím dál tím více chřadne, až je v ohrožení života. Její otec je nešťastný, a nakonec přijde na způsob, jak ji zachránit. Japonci neměli příliš kladný vztah ke svým animám a možná právě proto v tomto vyprávění zasáhl dívčin otec a zachránil ji od její mužské stránky. Ona sama ji pravděpodobně také odmítala.¹¹⁵

---

¹¹⁵ Srov. LUFFER, J. *Strašidelný chrám v horách*, s. 227-228; OLIVOVÁ, L. *Zvířecí mýty a mytická zvířata*, s. 60-73.

3.1.6 Hrdinové

V příbězích, o kterých je v této práci několikrát psáno, vystupují hlavní hrdinové, kteří často mají ve svém jméně slovo *taró*. Konkrétně je to Momotaró, Urašima Taró či Taró z pohádky *Tři amulety*. Význam tohoto slova je pravděpodobně „nejstarší syn“, rovněž by mohlo označovat silného muže. V Japonsku je to běžně volené jméno pro muže a v pohádkách bývá častým jménem, podobně jako u nás český Honza.¹¹⁶

Hrdinové jsou symboly přitažlivosti, tajuplnosti, odvahy, věrnosti či důvtipu.¹¹⁷ Velmi typický je případ, kdy se musí hrdina vydat na dlouhou cestu, kde je nucen překonat všelijaké překážky, aby získal nějaký předmět. Rovněž se může utkat se zlou bytostí, která ohrožuje vesnici apod. Jak bylo uvedeno výše, hrdinové bývají mnohdy doprovázeni pomocníky. Jeden z příběhů například oslavuje statečnost válečníka a lučištníka jménem Genzan Jorimasa, který poráží šíleného netvora.

3.2 Zvířata

Zvířata jsou neoddělitelnou součástí japonských pohádek a domácností. Japonci uhynulým mazlíčkům uspořádávají pohřební obřady, a také vykonávají obřady na památku pokusných zvířat. V minulosti byla rovněž nepředstavitelná konzumace jakéhokoli masa kromě ryb. Mnohá zvířata jsou považována za posly božstev *kami*. Patří mezi ně například holuby, lišky, jeleni či želvy.¹¹⁸ Některé příběhy jsou čistě jen o zvířatech. Japonci si dobře všimají světa kolem sebe a jsou známí tím, že milují přírodu. Na jejich kladném vztahu ke zvířatům se podílel buddhismus. Proto můžeme v jejich pohádkách najít celou pestrou škálu zvířat. Od hmyzu, ryb a želv přes kočky, psy a lišky až po opice. Všechna tato zvířata většinou mají lidské vlastnosti a stejně tak i jednájí. V některých pohádkách vystupují jako pomocníci. Člověk zvířeti pomůže, a to mu pak jeho pomoc oplátí. V pohádce *Jezevec v přístavu* vidíme, že některá zvířata mohou být nezbedná. V jiných pohádkách jsou věrnými společníky a některá z nich mají schopnost transformace v lidi a předměty.

Většina zvířat v pohádkách, včetně japonských, jsou vlastně antropomorfní bytosti, tedy zvířata s lidskými schopnostmi, ale mohou to být také čarodějnice vtělené do zvířat. Obzvláště

---

¹¹⁶ *Tarō (given name)* - Wikipedia. [online].

¹¹⁷ Srov. ŠVARCOVÁ, Z. *Japonská literatura 712-1868*, s. 112.

¹¹⁸ Srov. JANOŠ, Jirí. *99 zajímavostí z Japonska*, s. 225-227; WINKELHÖFEROVÁ, V. – LÖWENSTEINOVÁ, M. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*, s. 88.

pro menší děti je znázornění lidských vlastností pomocí zvířat tou nejlepší variantou. Takové antropomorfy nalezneme v následující části hojně.¹¹⁹

3.2.1 Liška a tanuki

Nejnámějšími zvířaty japonských pohádek jsou liška a *tanuki* (psík mývalovitý). Jsou schopni měnit svou podobu v různé předměty a lidi. Obě tato zvířata jsou považována za zlomyslná a lidem škodící. Můžeme se však setkat i s případem, kdy liška člověku pomůže. Příkladem může být pohádka *Vděčná liška*, která vypráví o těch nejchudších lidech, o sběračích dříví. Starý muž v tomto příběhu zachrání lišku před chlapci, kteří jí týrají. Ta se z vděku promění v krásnou a šikovnou dívku a odejde do města vydělat peníze tancem a zpěvem. Po čase jí však ruch města začne vadit. Přichází proto ke starým manželům, aby jim dala všechny vydělané peníze a vrátí se zpět do lesa. Stařečci poté nikdy netrpěli hladem a liška za nimi přicházela, když se jí zastesklo. Japonské postavy tedy na rozdíl od těch evropských mohou mít dobré i špatné stránky a nejsou vždy vyloženě kladné či záporné.

Na různé představy o liškách měla částečný podíl Čína a Korea, ale také japonský domorodý národ Ainuů, v jejichž folkloru jsou důležité. Bílé lišky jsou kupříkladu považovány za strážné duchy odhánějící zlé síly. V šintoismu jsou vnímány jako poslové boha Inariho, jenž uctíváným bohem rýže a obilovin. Později začal být přímo Inari zobrazován v liščí podobě. Tyto šelmy jsou v Japonsku uctívány nejvíce z celého Dálného východu a jsou jim rovněž zasvěceny některé svatyně.¹²⁰

Démonické lišky jsou naproti tomu nebezpečné. Nejen pro Japonce jsou lišky vtělenými čarodějnicemi, hysterickými ženami či démonickými bytostmi s mnohými kouzelnými dovednostmi, kam mimo jiné patří také změna podoby. O liškách se říká, že dosahují vysokého věku. Čím jsou starší, tím větší mají schopnosti a počet ocasů. Pokud dovrší padesát let, jsou schopny proměnit se v lovce nebo kněze. Sto let pro ně znamená možnost využít podoby krásné ženy. Rovněž mají velký přehled o všech věcech vzdálených tisíce mil a jsou schopny vzít člověku paměť a ovládat ho. Jediný, kdo ji dokáže odhalit v jakémkoli přestrojení, je pes. Že lidé opravdu věřili v tajemnou moc lišek, dokazuje příklad původem irského spisovatele písíciho o Japonsku, Lafcadio Hearn. Hearn uvedl, že roku 1888 vybuchla sopka Bandai, která způsobila rozsáhlé škody a zničila několik vesnic v okolí. Tou dobou stál na vedlejší vrcholku rolník,

---

¹¹⁹ Srov. FRANZ, Marie-Louise von. *Psychologický výklad pohádek*, s. 27-28; LÍMAN, A. *Mezi nebem a zemí*, s. 101.

¹²⁰ Srov. LUFFER, J. *Strašidelný chrám v horách*, s. 230-231.

který celou katastrofu pozoroval, ale nevyvinul žádnou aktivitu, přestože přímo na něj dopadaly kousky popela. Věřil, že jde o iluzi, kterou ho chtěla ošálit liška. Ve 20. století se lišky začaly objevovat i v moderních podobách, například jako světla aut či vlaků letících po kolejích. Po takovýchto jevech byla údajně na kolejích objevena mrtvá liška.¹²¹

Existují určité znaky, podle kterých je možné lišku v přestrojení odhalit. Taková bytost má dlouhý obličej, vyzařuje jakési světlo, a i ve tmě je vidět barva vlasů a vzor na kimonu. Neodolá také některým jídlům, jako jsou smažené krysy apod. V odrazu ve vodě je možné spatřit její skutečnou podobu a má rovněž problémy s vyslovením některých slov. Problém je pro ni například slovo *moši* („haló“). Pravděpodobně z toho důvodu lidé do telefonu říkají *moši-moši*, aby tak druhé ujistili, že nejsou liškami.¹²²

Dále je tu japonský *tanuki*, v českých překladech nazýván jako jezevec, jde ovšem o psíka mývalovitého. Tato postava je známá tím, že posedá lidi. *Tanuki* není oproti lišce tak zlomyslný, ani tak chytrý. Je to spíše šibal, který miluje neplechty a očarovává lidi bubnováním na vlastní břicho. Stejně jako liška umí měnit podobu zejména v lovce či buddhistického mnicha. Bývá vyobrazen jako buddhistický kněz s lahví pálenky. Pokud je proměněný, můžeme ho poznat podle oblečení, které má suché i za deště. Jeho oblíbenou potravou jsou ryby, sušené fazole a sake.¹²³ Pokud je slyšen jeho křik, pak údajně následují nešťastné události.

Pohádka *Očarovaný kotlík* o jednom *tanukim* vypráví. Příběh začíná v chrámu, v němž pobýval dobrý chudý kněz, jenž svůj čas věnoval především modlitbám. Jednou ve starém přístěnku našel zapomenutý kotlík na čaj. Kotlík měl nohy, ocas a hlavu, nejdříve seděl na stropě, poté lezl po stěnách. Byl neposedný a škodolibý, byl to *tanuki*. Kněz odmítal mít takové stvoření v chrámě, a tak za pomoci svého žáka *tanukiho* chytili a prodali ho obchodníkovi se zvěří. Dle rad svého moudrého souseda kupec požádal jezevce o svolení, aby s ním mohl za peníze vystupovat před lidmi. Kupec se však musel vzdát modliteb a návštěv chrámu. Trápilo ho to, jelikož nemohl poděkovat bohům za zbohatnutí ani vykonávat pobožnosti za své předky. Proto se rozhodl kotlík vrátit zpět knězi a věnoval většinu svých peněz na opravu chrámu. Žádal přitom kněze, aby se přimluvil u bohů a jmění získané díky jezevci zůstalo požehnaným.

Kupec v této pohádce se nakonec vydal správnou cestou. Je zde navíc patrné, jak velkou úctu Japonci projevovali bohům a jak důležitou roli pro ně mělo uctívání předků. Kupec také

---

¹²¹ Srov. LUFFER, J. *Strašidelný chrám v horách*, s. 231; FRANZ, Marie-Louise von. *Psychologický výklad pohádek*, s. 155, 173.

¹²² Srov. LUFFER, J. *Strašidelný chrám v horách*, s. 232-233.

¹²³ Srov. JANOŠ, J. *Japonsko a Korea*, s. 267; HRDLIČKOVÁ, V. *Démonova flétna*, s. 148.

zjistí, že upřednostňovat své vlastní potřeby a tužby není správné. Objevuje se zde navíc postava ctnostného kněze a opět je tu také chrám.

3.2.2 Domáci zvířata

Zaručeným ochráncem proti liškám je pes. Ten vždy odhalí skutečnou podobu lišek, *tanuki* i koček. Pes je vnímán jako strážce a je tedy kladným zvířetem. Jeho znak se psal pro ochranu dětem na čelo, a pokud je v noci honily noční běsy, pak se opakovala slova *inu no ko* („štěně“).¹²⁴ Také kočkám jsou připisovány magické schopnosti. Černé kočky mají mít schopnost léčit nemoci. Pokud kočka dosáhne určitého věku, je schopna mluvit lidskou řečí. Japonci kočky uctívali, ale rovněž se obávali koček démonických. I zde platí, že pokud se dožijí vysokého věku, stanou se *kami*. Stejně tak pokud dorostou do nadměrné velikosti či mají-li dlouhý ocas, který se poté rozdvojí. Dříve se kočkám sekaly ocasy, aby se předešlo jejich proměně. Démonická kočka měla mít schopnost oživit mrtvého člověka a udělat z něj příšeru. Mohla také sežrat ženu a vzít na sebe její podobu. V případě, že ji někdo zabil, mstila se jemu i sedmi generacím jeho potomků. Kočka je však vnímána také jako bytost projevující službu člověku a přinášející svému majiteli štěstí. V případě, že někdo zabije jejího pána, pak se z ní stává pomstychtivé monstrum. Všeobecně jsou kočky mezi Japonci oblíbenými mazlíčky a jejich figurky mohou být v určité podobě nositelkami zisku a zákazníků. Je proto možné vidět je u vchodů do obchodů.¹²⁵

3.2.3 Vděčná zvířata

Do další skupiny jsou zařazeny pohádky, ve kterých mají zvířata kladný vztah k hlavním hrdinům, a naopak hlavní hrdinové ke zvířatům. Jde o příběhy, kde člověk pomůže zvířeti z nesnází, a to mu poté jeho laskavost oplátí. Někdy se mu to nemusí hned povést, jako například v pohádce *Vděčná liška*, ale zvíře se nevzdá, i když ho to někdy stojí mnoho sil. Většinou vděčná zvířata člověku pomohou k bohatství, aby nemusel žít dále v bídě. Mohou však také hlavnímu hrdinovi dopomoci ke splnění úkolů, aby si tak vysloužil ruku dívky, jako je tomu v pohádce *Vděčné vosy*.

---

¹²⁴ Srov. LUFFER, J. *Strašidelný chrám v horách*, s. 232-233.

¹²⁵ Srov. LUFFER, J. *Strašidelný chrám v horách*, s. 232; GAUDEKOVÁ, H. *Hrajeme si celý den*, s. 76-77, 136.

3.2.4 Ostatní

Dalšími zvířaty objevujícími se v pohádkách jsou kupříkladu vychytralé opice, které se rády vysmívají hloupějším zvířatům. Jsou tu rovněž tygři, které v Japonsku najdeme jedině v zoologické zahradě. Dalšími čteně se vyskytujícími zvířaty jsou posvátné želvy a také vlci. Japonci nezapomínají ani na ty nejmenší tvory, a proto si můžeme přečíst rovněž vyprávění o myších, vosách, žábách, světluškách či medúzách. Výjimkou nejsou asi hadi, kteří i přesto, že jsou součástí čínského horoskopu, bývají v pohádkách spíše záporní. Mezi jejich schopnosti patří opět změna podoby, většinou v urostlé mladíky, kteří ovládají mladé dívky. Bývají používáni k vykreslení vztahu člověka a jeho nevědomé stránky, o čemž již byla řeč. Všechna tato zvířata pochopitelně mluví a žijí podobně jako lidé. Mnoho pohádek vypráví o střetu více zvířat a o tom, jak jedno druhé oklame. Většinou to bývají lišky nebo opice, které ostatní zvířata podvedou. Ta jim to však vždy oplatí.

3.3 Nadpřirození tvorové

Hlavními náboženstvími Japonska jsou šintoismus a buddhismus. Obě tato náboženství značně ovlivnila tamní obyvatele a pronikla do všech oblastí jejich života, včetně umění. Velké úcty se dostává horám, kde podle Japonců sídlí božstva a kam odcházejí mrtví. Po celém Japonsku je rozesteto statisíce svatyní a pomníčků, kterými se místní snažili naklonit si různá božstva *kami*. Božstva *kami* jsou spojena s živými i neživými objekty, úkazy i duchy zemřelých. Vstupují do velmi starých živočichů a věcí, které se poté mění ve strašidla tzv. *bakemono*, což doslova znamená „proměňující se věc“. Věřilo se, že například panenky s věkem získávají duši. Ožvlým věcem se říká *cukumogami*. Ty mohou lidi pouze postrašit, jiné jsou schopny se mstít, pokud je s nimi špatně zacházeno. S *cukumogami* se můžeme setkat ve starých příbězích, ale také v umění a současných filmech. Příkladem může být *karakasa*, deštník s jedním okem, vyplazeným jazykem a s dřevákem *geta*. Motiv ožvlých věcí pramení z úcty k lidským výtvorům a řemeslu. Ale *kami* vstupují, jak jsme již uvedli, také do živých bytostí, které dosáhly vysokého věku. Může jít například o opici, ale i o člověka. Některá *kami* jsou schopna měnit svou podobu, mohou být dlouho zakopaným pokladem nebo duchem stromu.¹²⁶

---

¹²⁶ Srov. LUFFER, J. *Strašidelný chrám v horách*, s. 229-230.

Jókai či *obake* jsou označení pro nadpřirozené démonické bytosti.¹²⁷ Nejčastěji jde o strašidla, ale můžeme se setkat i s jiným typem postav, s postavami náboženského charakteru, jako jsou drobní bůžci. V pohádce *Pyšná velryba* narážíme na oživlou sochu Buddhy, který si s velrybou měří svou velikost.

Pohádkové sbírky jsou plné duchů, strašidel nebo duší zvířat a starých stromů. Jmenovitě jsou to například *jamauba*, bytost bez očí a nosu s velkými ústy uprostřed hlavy, *Hitotsume-Kozo*, jenž má jediné oko, škodí lidem, napodobuje všemožné zvuky a umí se přetělovat. Další postavou je například fantom *Toriakuma*, který se snaží vniknout do lidských příbytků a tropit nezbednosti. *Ringetsu* jsou zas příšery podobné opicím přinášející lidem noční můry. Malé děti jsou pak strašeny bytostí zvanou *Katava-Guru*, je to babice chytající děti, které se po večerech toulají samy venku. Nechybí rovněž čerti takzvaní *oni* ani další bytosti, se kterými se setkáváme v Evropě. Jsou jimi například mořské panny, *Amanodžaku*, který je podobný českému hejkalovi či obluda *Kappa*, jež je obdobou českého vodníka.

Kromě *jókai* mají v Japonsku další zjevení nazývaná *júrei*. Jde o duchy zemřelých, o kterých jsme hovořili dříve. Japonci z nich mají velký strach. Podle buddhistických představ v případě, že některý člověk zemře násilím či z nenaplněné lásky, chodí se mstít, připomínat svůj tragický osud či dokončit nějaký úkol, aby mohl pokračovat na onen svět. *Júrei* mají bílý šat, který je vyhrazen pouze kněžím a nebožtíkům. Dále pak černé dlouhé rozpuštěné vlasy, natažené paže s volně visícím zápěstím, jsou bez nohou a často je doprovází bledě zářící světélka.¹²⁸

3.3.1 Kappa

Kappa je velice podobný českému vodníkovi. Vzhledem se sice liší, ale jinak mají mnoho společného. Tento tvor vypadá roztomile a legračně, dokáže být i hravý, ale rovněž může být pro člověka velice nebezpečný. Měl by se údajně vyskytovat ve čtyřech druzích, které jsou si více méně podobné, i když se navzájem nemají příliš v lásce. *Kappa* je velký jako dítě, může mít například mokré zelenočerné tělo, rozježené vlasy, na prstech blány a k tomu není příliš inteligentní. Na hlavě má žlábek s vodou, jež je zdrojem jeho síly. Hlavou se podobá ptákoví, ovšem tělo má spíše jako želva či vydra. *Kappa* nenosí oblečení. Jeho domovem jsou řeky, bažiny, horské bystřiny hluboko v horách a řeky. Stejně jako český vodník rád stahuje lidi pod vodu, přetlačuje se s nimi, utahuje si z nich, dělá jim nejrůznější naschvály a někteří také velmi rádi

---

¹²⁷ Srov. Tamtéž, s. 234.

¹²⁸ Srov. Tamtéž, s. 234.

kradou. Japonci věřili, že je *kappa* příčinou utonutí dětí v řekách a rýnících. Je možné ho přemoci v případě, že se člověk před bojem s ním ukloní. Pokud se *kappa* též ukloní, voda ze žlábků se mu vylije a on tak přijde o svou energii. Pokud mu však člověk nějakým způsobem pomůže, odvděčí se mu rybami, které má sám velmi rád. Dalšími oblíbenými pokrmy jsou pro něj okurky, ale i lidská játra. Pokud něco nemá rád, pak jsou to suché tykve, sliny a sezam. *Suminoe kappa* je známý tím, že miluje lidské ženy a *macukawa kappa* má zas vysoké sociální citění. *Kappu* lze chytit jedině do ohlávky z lýčí osiky. Dnes bývá využíván jako roztomilá ikona pro účely obchodu a turismu.¹²⁹

V pohádce *Hastrmanova mast* je *kappa* hodný, avšak rád straší děti a pradleny. Rovněž krade, a to se mu jednoho dne vymstí. Ukradne totiž kimono zchudlému samurajovi a ten ho za to připraví o ruku. Nešťastný *kappa* žadoní o svou končetinu a na oplátku nabízí zázračnou mast a návod, jak ji připravit. Samuraj souhlasí a díky masti se z něj stává slavný lékař. V této pohádce se objevuje postava zchudlého samuraje. Samurajové ve finanční tísní nebyli v Japonsku ničím výjimečným.

3.3.2 Tengu

Duch *Tengu*, vyskytující se v horách, velmi rád napodobuje zvuky padajícího stromu a davového smíchu, čímž děsí obyvatele přilehlých vesnic. *Tengu* je považován za strážce hor a lesů a také za vládce větru, hromu a blesku. Pokud chtěl člověk vstoupit na jeho území, aniž by si ho rozhněval, musel přinést obětiny. Rovněž se ho obávali jako únosce dětí a žen. Typickými znaky jsou dlouhé bílé vlasy, červená tvář a dlouhý nos. Dále pak také ptačí křídla, kouzelný vějíř a roztrhaná slaměná pláštěnka, která ho dělá neviditelným. Vyobrazování jsou v kněžské podobě, na hlavě nosí malý bilet. Za jejich slabinu se může považovat až chorobná zvědavost. Typické znaky dala této bytosti sekta horských asketů *šugendó*.¹³⁰

3.3.3 Jamauba

Poslední bytostí, kterou je třeba zmínit, je *Jamauba* nebo také *Jamamba*, která je stejně jako *Tengu* horským démonem. Jde o divou ženu s ústy na temeni hlavy, s vlasy měnicími se v hady, zahnutými drápy a jedovatými slinami. V pohádkách může být lidožravou bytostí, která dokáže

---

¹²⁹ Srov. LUFFER, J. *Strašidelný chrám v horách*, s. 233; LÍMAN, A. *Mezi nebem a zemí*, s. 45-47; JANOŠ, Jiří. *99 zajímavostí z Japonska*, s. 151.

¹³⁰ Srov. LUFFER, J. *Strašidelný chrám v horách*, s. 233; HRDLIČKOVÁ, V. *Démonova flétna*, s. 81-82.

běhat rychle po horách. Zaručenou ochranou proti této bytosti je rákos a puškvorec. Na den chlapců proto bývalo zvykem věšet rákos na okapy a dávat listy puškvorce do koupele. V pověstech je ale brána zcela opačně, spíše jako ochranné božstvo. Pomáhá lidem s domácími pracemi, může být také chůvou či porodní bábou. Na *Jamaubu* jsou tedy dva protikladné pohledy.¹³¹ V pohádce *Dárek od jamauby* daruje kupříkladu dobrosrdečné dívce brokát. Je ale také známá tím, že toho hodně sní. Může například přijít v přestrojení za krásnou ženu do příbytku svobodného muže, být pracovitá, ale přitom sníst na co přijde.

3.3.4 Ostatní

V této práci byl důležitý význam bohů a duchů hor několikrát zmíněn, a jsou proto logicky součástí mnoha pohádek. Svět božstev se skládá ze tří částí, kterými jsou „Vysoká nebeská pláň“, kde sídlí také nejvyšší vládyně Amaterasu, dále pak „Prostřední země“ a „Země kořenů“. Nebesa neboli *ame* byla původně spojena se zemí a nejsou tak zcela nepřístupná.¹³² Bohové bývají většinou kladní a pomáhají dobrým lidem i zvířatům. Pokud si je ovšem nerozhnevají. Lidé k nim cítí velkou úctu a mnohdy jim věnují své jediné jídlo nebo pro ně učiní jiný velký skutek, za což jsou nakonec bohatě odměněni. V příbězích mohou být sochami, které se promění v bohy či kněžky, aby mohli pomoci potřebným. V pohádce *Dopis jezerní bohyně*, je zmíněna bohyně slunce Amaterasu a svatyně v Ise, kam ji lidé chodí uctívat. Objevuje se také jezerní žena s nefritovou kůží a havraními vlasy. O jezerních bytostech se vypráví, že stahují lidi pod hladinu. Také tato nefritová bohyně plánovala v jedné z pohádek vzít hlavnímu hrdinovi život.

Poslední důležitou postavou je rohatý *oni* podobný českému čertovi. Mezi Japonci je považován za zlé stvoření, ale jak je vidět v pohádce *Tesař a čert*, sám *oni* chce dokázat, že není tak zlý, jak se o něm povídá. V tomto příběhu je také jistá podobnost s pohádkou *Rumplcimprcampr*. Totiž tato rohatá bytost nabízí kováři, že mu ponechá oči, pokud uhádne jeho jméno. Kovář v lese slyší, jak si kdosi zpívá Oniroku, a už ví, že má vyhráno. V jiné pohádce zas *oni* unese a vězní mladou dívku. S d'ábly je samozřejmě spojené peklo, kam podle buddhismu přijdou ti největší hříšníci.

Mezi příběhy je možné nalézt také ty, které vypráví o duchu *zašiki bokko*. Má podobu dítěte a domácnosti, ve které zrovna dlí, přináší štěstí.

¹³¹ Srov. LUFFER, J. *Strašidelný chrám v horách*, s. 233-234; HRDLIČKOVÁ, V. *Démonova flétna*, s. 95.

¹³² Srov. WINKELHÖFEROVÁ, V. – LÖWENSTEINOVÁ, M. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*, s. 9.

3.4 Kouzla, kouzelné předměty a zvláštní místa

Málokterá pohádka se obejde bez kouzel, kouzelných předmětů nebo zvláštních událostí. Kouzelné předměty jsou častými motivy japonských pohádek. Mohou je získat laskaví lidé za své skutky, nebo jen proto, že mají dobré srdce. V některých případech je mohou uloupit ti hamižní, kteří jsou ovšem nakonec potrestáni.

Do zvláštních míst jsou pak zařazeny příběhy o místech skutečných i fiktivních či o místech, o kterých si lidé myslí, že existovala, ale byla zničena povodní. Je tomu tak například v příběhu *Potopený ostrov*, podobnému bájně Atlantidě. Tento ostrov s názvem Úrju se má nacházet nedaleko města Óita u ostrova Kjúšú.

O tom, kde se ukrývá jezírko Otowa, nám vypráví příběh, ve kterém vystupuje žena stejného jména. Otowa se v tomto vyprávění setkává s *kami* horského jezírka. *Kami* ženě řekne, že již před vznikem světa bylo určeno, že bude jeho následovnicí. Za tři dny si jezerní *kami* v podobě vznešeného muže na bílém koni Otowu odveze a ta se stane jezerní *kami* místo něj.

V pohádce *Urašima-Taro* se mladý rybář dostal do krásného paláce ukrytého v moři, kam ho donesla želva vděčná za záchranu života. V zahradách paláce se každý den měnilo roční období. Urašima v paláci strávil sedm dní, toho sedmého dne si totiž vzpomněl na své rodiče a zaměstnání a na to, jak bídě se bez něj musejí mít. Rozhodl se proto vrátit domu. Tam ho však nikdo nepoznával. Od jeho odchodu totiž uplynulo sedm set let. Urašima byl zoufalý, že už nikdy neuvidí své blízké. Rozhodl se proto nakonec otevřít kouzelnou skříňku, kterou mu darovala princezna najáda. V ní se ovšem skrývalo sedm set let a Urašima začal postupně stárnout, až z něj zůstal jen popel. Tato postava je Japonci vnímán jako vzor hodného syna, který se vzdal krásného života v paláci, aby mohl být znovu se svými rodiči. V této pohádce máme hned několik motivů, a to motiv lásky k rodině, motiv zvláštního místa a motiv kouzelného předmětu.

V první řadě se v tomto příběhu objevuje želva, která je symbolem dlouhověkosti. V Japonsku se často vyrábí hračky v podobě žely, které mají především v červené barvě, ochrannou moc. V této pohádce může spádit také hrdinu, který se vydal do světa stejně jako například Momotaró. Rozdílem mezi nimi je, že Urašima potkal v paláci krásnou dívku, kterou si pravděpodobně mohl vzít, ale dal přednost štěstí svých rodičů před tím svým. Je tedy vidět, jakou má muž odpovědnost vůči svým rodičům. V knize *Za tajemstvím pohádek* je ale obraz takového muže myšlen trochu jinak. Dříve bylo sice v Evropě běžné, že rodina žila pospolu v jedné vesnici i domě. Pokud se však v lidových pohádkách hrdina vydal do světa, často našel svou druhou polovičku, a tudíž pro něj mělo být jednodušší odloučení od rodičů. Může to také znamenat,

že pokud lidé opustí svůj domov, nebo se dítě cítí osaměle, nemusí se bát, protože stejně jako hrdina nakonec najde ve světě štěstí.¹³³ Mezi japonskými a evropskými pohádkami tedy určité rozdíly jsou. V evropské verzi by jistě Urašima získal dívku, palác, a nakonec by se šel pochlubit svým rodičům, kdežto Japonci chtěli poukázat především na jejich ideál, ve kterém jedinec upřednostňuje štěstí své rodiny, kterou není dobré opustit.

Země, kterou Urašima objevil by mohla být země věčného blaženství *Tokojo no kuni* znázorňující ráj či *Watacumi no kuni*, tedy podvodní mořskou říši, které vládne Waracumi no kami. Jeho dcerou je Tojotamahime („Dívka s bohatstvím perel“). V této kouzelné říši jsou paláce pokryté šupinami. Příběh je uváděn spíše jako pověst, jelikož na poloostrově Tango je Urašimovi zasvěcena svatyně, kde údajně střeží některé jeho předměty. Příběh je ale vykládán mnoha způsoby a v pohádkových sbírkách ho nalezneme velmi často. Podmořské království je pravděpodobně, kromě ráje, také sídlem Dračího krále. Podle čínské mytologie ležel palác pod mořem, ale občas jej král vynesl na svých křídlech do nebes a pak se vrátil zas zpět. Tato činnost má znázorňovat koloběh vody, její důležitost pro člověka a také zdůvodňuje, proč se slaná voda vypařuje a vrací se zpět jako sladká. Dcerami dračího krále jsou navíc velké čínské řeky.¹³⁴

Pohádka *Šikaja-Vasobijoje* nás zavádí na prazvláštní místa nacházející se v moři. Obchodník Šikaja se náhodou dostane na ostrov nesmrtelnosti. Stráví zde sto let, ale jelikož každého člověka jednou nesmrtelnost omrzí, omrzela i Šikaje. Vydává se proto na další cestu. Dalším ostrovem, na který narazí, je ostrov nadbytek. Po několika dnech si obchodník uvědomí, že ani zde lidé nejsou šťastni a že bohatství a nadbytek vlastně nenávidí. Proto se rozhodne odejít i z tohoto ostrova. Po několika dnech se dostane na ostrov marnosti, kde pobude jen krátkou dobu. Na dalším ostrově se setká s lidmi, kteří milují vše staré a odmítají novoty. Obchodník navštíví také ostrov obrů, ale ti nemají žádného náboženství a jsou nevzdělaní, a tak opustí i ten. Šikaja-Vasobijoje nakonec usoudí, že nejlépe je mu doma v Japonsku, a vrátí se proto zpět. Jelikož byl pryč několik set let, nikdo ho nepozná, a když později vypráví své příhody, mají ho za bláznivého pohádkáře.

Japonci věřili, že v Tichém oceánu leží ostrovy, na kterých se tyčí hory nesmrtelných a rostou zde zázračné rostliny. Voda zde chutná jako víno a vše je naplněno nesmrtelností. Mohlo by jít o představu ráje, kterou měla vládnoucí elita.¹³⁵

---

¹³³ Srov. BETTELHEIM, B. *Za tajemstvím pohádek*, s. 15; GAUDEKOVÁ, Helena. *Hrajeme si celý den*, s. 83-84; ILLÍK, D. *Japonská architektura*, s. 7.

¹³⁴ Srov. LÍMAN, A. *Mezi nebem a zemí*, s. 29, 42-44; WINKELHÖFEROVÁ, V. – LÖWENSTEINOVÁ, M. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*, s.

¹³⁵ Srov. LÍMAN, A. *Mezi nebem a zemí*, s. 23-24.

Tajemná vesnice je dalším zvláštním místem, kterému je lepší se vyhnout. Příliš zvědavý člověk, který místo vyhledá a zůstane v něm, za to zaplatí svým mládím a silou.

3.5 Hloupost a vtip

Japoncům nechybí smysl pro humor a mezi jejich pohádkami najdeme řadu těch, kterým neschází vtip. Vtip je většinou spojený s hloupostí, která je někdy až absurdní.

Jedna z pohádek vypráví o lakomém obchodníkovi s hedvábím a o prodejci úhořů, kteří žili blízko sebe. Lakomý obchodník chodil každý den do úhoří jídelny čichat vůni smažených ryb a bral si s sebou vlastní suchou rýži. Prodejce tomu každý den přihlížel, ale nic neříkal, až jednoho dne k lakomci přišel, uctivě se uklonil a předložil mu účet za úhoří vůni, kterou u něj čichal. Lakomec neprotestoval a účet přijal. Druhý den se vrátil, aby se s prodejcem vyrovnal. Vyndal z kapes váček zlatáček a zacinkal jím prodejci před uchem. Za vůni tak zaplatil zacinkáním.

V jiném vyprávění dají rodiče svému dítěti dlouhé jméno. Věřili totiž, že díky tomu bude dlouho žít. Jednou příběhne malý chlapec k rodičům toho dítěte říkajíc: „Ičógiri-ničógiri-čónai-čósaburó-gorogoro-heidži-ačijama-kočijama-tori-no-tokkasa-tate-eboši-tongarabjó spadl do studny, půjčte mi, prosím, rychle žebřík.“ Takto dlouhá jména mají i někteří dávní bohové, o kterých se můžeme dočíst v japonských kronikách *Kodžiki*. Ovšem jejich délka měla bohům údajně sloužit k tomu, aby nebyla zneužita a rovněž proti rouhání. Jiná jména, která mohou znít strašidelně, zas pravděpodobně sloužila jako ochrana proti zlým duchům. Taková jména se užívají i dnes, i když dříve byla součástí šintoismu a víry v *kotodamu*, tedy duši slov, o které bylo psáno již dříve.¹³⁶

Příběh o lenosti vypráví o strastech líných lidí. Jeden takový člověk se musel vydat na cestu, při níž dostal hlad, ale byl příliš líný sundat si ze zad tašku s knedlíčky. Pokračoval proto raději dále. Po čase potkal jiného muže s otevřenými ústy a prověšenou spodní čelistí. První muž si myslel, že má ten druhý prostě hlad, a tak si řekl, že ho požádá, aby mu sundal tašku ze zad on. Druhý mu na to odvětil, že má otevřenou pusou, aby mu nespadol klobouk z hlavy, jelikož je příliš velká námaha utáhnout si povolený provázek, který klobouk drží.

Zábavným příběhem je *Myší sútra*, ve kterém zbožná stařenka, modlící se k Buddhovi, opakovala slova kněžího. Ten si myslel, že ji naučí něco výjimečného, ale nic ho nenapadlo. Kolem nich proběhla myš a kněz na ni promluvit: „On čoro čoro.“ (Potichu jsi se příkradla),

---

¹³⁶ Srov. *Kodžiki*, s. 319-320.

„Sora fukadanda.” (Támhle jsi se skrčila), „Nigejó tatte nigašiwasen do.” (I když se snažíš, neutečeš). Žena si myslela, že jde o sůtru, avšak jeho slova patřila myši. Aby stařenka slova nezapomněla, neustále si je opakovala. V noci se jí do domu vkradl zloděj, ten uslyšel ženu ze spánku říkat: „Potichu jsi se příkradl.” Muž se rychle schoval. „Támhle jsi se skrčil.” Zloděj se dal na útěk. „I když se snažíš, neutečeš.” Pohádka končí slovy: „*Vidíte, jak jsou sůtry užitečné?*“

V japonských pohádkách se můžeme rovněž setkat s motivy exkrementů, kálení, pšoukání apod. Jde spíše o humorné pohádky. V příběhu *Muž, který sekal bambus* hlavní mužská postava sní sýkorku, ale její nožičky mu zůstanou koukat z konečnicku. Když se ji pokouší vytáhnout, začne sýkorka muži v žaludku zpívat. V takových pohádkách vystupují opět i lišky či jezevci snažící se přelstít člověka. Například v pohádce *Jezevec, který hrál na šamisen*¹³⁷ je člověk poslán do lázně, ze které se nakonec vyklube žumpa. Podle folkloristy Tošia Ozawy jde o charakteristický znak venkovských pohádek, ale takové motivy můžeme nalézt i v klasické středověké literatuře, a to dokonce v *Kodžiki*. Některé pohádky mohou končit naprosto absurdně. Jeden příběh vypráví o provdané dívce, která nedokáže potlačit své větry, a proto ze studu skočí do vody a utopí se. Její manžel to však neunese, a tak udělá totéž. Jeho rodiče ho poté následují. Nakonec se utopí celá vesnice. Několik pšouků tak zaviní smrt celé vesnice.¹³⁸

Pohádka *Dvanáct čínských vrabců* vypráví o muži, který si chtěl naklonit svého pána, a tak mu nechal dovézt dvanáct čínských vrabců, kteří byli té doby cenní. Jeden z nich však zemřel, a proto jej muž nahradil japonským vrabcem. A protože jsou japonští a čínští vrabci úplně stejní, nemohl to pán poznat. Jenže k pánovi se to doneslo. Muž se tak vymluvil na to, že pán přece potřebuje tlumočnicka.

3.6 Pohádky vysvětlovací

Některé pohádky začínají tázacím slovem *proč*. Jde o pohádky, které vysvětlují vznik některých vztahů, věcí a bytostí a také jejich podobu. Příběh *Proč je mořská voda slaná* vypráví o lakomém a závistivém muži, který svému bratrovi ukradne kouzelný mlýnek, se kterým ale neumí zacházet. Lakomec s mlýnkem prchá pryč přes moře, aby mohl začít nový život. Po cestě dostane hlad, ale jídlo se mu zdá málo slané, proto použije kouzelný mlýnek. Zatočí s ním doprava a přeje si sůl, jenže neví, jak mlýnek zastavit. Sůl se z něj sype dál, až mužova loďka váhu soli

¹³⁷ Jde o loutnu s dlouhým krkem a třemi strunami, na které se hraji plektrem podobnému listu ginkgo biloby.

¹³⁸ Srov. LUFFER, J. *Strašidelný chrám v horách*, s. 229; *Kodžiki*, s. 51, 68.

neunese a muž se utopí. Mlýnek se prý v moři stále točí.

V pohádce *Proč blesk neuhodí do morušovníku* je hlavní postavou sličný mladík Taró, který si od jednoho muže koupí kouzelné semeno tykve, jehož schopností je vyrůst do obrovské výšky. Tento příběh připomíná pohádku *Jack a kouzelná fazole*. Taró vyšplhá až na konec stonku a objeví nebeskou říši, v níž se seznámí s mistrem Hromem a jeho dcerami. Společně s nimi sesílá na zemi blesky a déšť. Přitom z nebeské říše omylem spadne, ale zachytí ho starý morušovník. Od té doby raději Hrom s dcerami neposílali blesky do morušovníků, aby Tara náhodou netrefili. Lidé se proto chodí při bouřce schovat pod morušovník.

V pohádce *Světluščiny ctitelé* je nám zdůvodněno, proč hmyz naráží v noci do světla. Princezna jim totiž zadala úkol, aby našli stejné světlo, jaké ona sama vyzařovala. Byli proto ochotni narážet do zdrojů světla a přijít tak o svůj život. Z toho důvodu prý zavírají japonská děvčátka světlušky do klíček z bambusu, aby zabránili jejich smrti. A kněží, kteří zametají popálený hmyz, vzdychají: „To zase měla Hotaru-Hime včera nápadníků!“

Jiná pohádka nám poví, proč v Japonsku nežijí tygři, proč vlci vyjí a proč opice nemají ocas. Za vše může jejich strach z Kdyžzatejka. Vlk s tygrem totiž věří, že jde o nejhorší obludu v celém Japonsku. Tygr například raději odplave do Číny, jen aby se s ní nemusel střetnout.

V pohádce *Proč medúza nemá kosti* čtenář zjistí, že ji o ně připravil Dračí král, kvůli její přílišné upovídanosti. Opět se zde objevuje postava dračího krále a jeho království pod vodou. Další postavou je zde želva, která králi slouží.

Proč kočky chytají myši vysvětluje pohádka *Myš a kočka*. V ní bohové, ještě v době, kdy lidé nežili, svolají všechna zvířata a tvory, aby se shromáždili a oni pak mezi nimi mohli vybrat ta, která budou ochránci lidí. Vyhrají ale jen tvorové, kteří přijdou jako první. Kočka v tomto příběhu je zapomnětlivá, a protože myš stojí o to být mezi prvními zvířaty, tak kočku napálí. Naštvaná kočka od té doby považuje myši za své nepřátele a boj mezi nimi pokračuje dodnes. Tento příběh navíc vypráví o vzniku čínského kalendáře, jelikož kromě myši byli mezi prvními zvířaty také buvol, tygr, zajíc, drak, had, kuň, ovce, opice, kohout, pes a kanec.

Další pohádkou je pohádka *Orlí vajíčka*. V té zjistíme, že třetího dne třetího měsíce na svátek děvčátek se v celém Japonsku pije víno s broskvovými květy. Je tomu tak od té doby, kdy jeden hospodář zachránil život žábě. Ta mu na oplátku poradila, že díky tomuto vínu uzdraví svou nemocnou dceru.

3.7 Další motivy a postavy

Do poslední skupiny patří například slunce. I to v některých pohádkách mluví a může potrestat hloupé tvory. Podle pohádky *Co znamená skřivanův zpěv* dříve pobývalo slunce na zemi, a dokonce si i půjčovalo peníze. Po čase, ale povýšilo a vyhouplo se na nebe.

V japonských pohádkách vystupuje mnoho postav z řad fauny, ale existují také vyprávění, ve kterých vystupuje flóra. V jednom příběhu například zpívá a tančí tykev.

Závěr

Tato bakalářská práce si kladla za cíl nalézt typické vzorce japonské kultury, které je možné nalézt v japonských pohádkách. Následně bylo záměrem objevit opakující se motivy a postavy. Výsledkem práce je charakteristika japonské kultury a nalezení jejích složek v tradičních japonských pohádkách. Pohádky byly rovněž prostudovány a motivy a postavy, jež se opakovaly nejčastěji, byly podrobně popsány.

Dozvěděli jsme se, jak specifická je japonská kultura. I přesto, že do této země pronikly západní vlivy a Japonci se jimi částečně nechali ovlivnit, stále si zachovávají vlastní ráz. V moderních metropolích i v dnešních mladých Japoncích je možné nalézt tradičního ducha, i když nemusí být na první pohled viditelný. Pravděpodobně díky víře v *kami* si Japonci váží své přírody. Božství *kami* podle starých kronik *Kodžiki* a *Nihonšoki* stvořilo tuto ostrovní zemi a Japonci mají být rovněž potomky těchto božstev.

Jak víme, tento národ je zdatný ve spojování protikladů. Je to patrné v sociálním směru, náboženství a rovněž v umění. Vytvořili tak jedinečný svět. Dozvěděli jsme se, že každý prvek, se kterým se v Japonsku setkáme, se projevuje také v jejich tvorbě a umění, ať už v literatuře či stavbách a přilehlých zahradách. Součástí většiny pohádek je japonská víra. Jsou nasyceny šintoismem, konfucianismem a buddhismem, tedy tzv. *sankjó* („tři učení“). Najdeme zde *kami*, které je prodchnuto celou japonskou zemí. Setkáváme se s postavami mnichů, sochami ochranných božstev i duchy zemřelých. V posvátných horách objevujeme skryté svatyně a chrámy, kouzelné prameny a tajemné bytosti, se kterými je lepší být zadobře. A protože je Japonsko ostrovní zemí, znamená pro jeho obyvatele element vody něco posvátného a čistého. Proto, když se vydáme k mořím omývajícímu japonské pobřeží, zjistíme, že v něm místní neviděli pouze letité želvy, ale také vodní božstva a v dáli tušili existenci skrytých kouzelných zemí a království.

V této práci jsme se rovněž dozvěděli, že život by pro tento národ nebyl úplný nebýt rodiny a dalších lidí tvořících společnost. Pro Japonce je osamělý život nepředstavitelný. Všichni obyvatelé tvoří jeden celek, který má smysl, dává pocit bezpečí a sounáležitosti. Pokud je člověku tato jistota jakkoli odeprána, přichází beznaděj a mnohdy raději ukončí svůj život. Pohádky se tomuto tématu hojně věnují. Nejčastěji je to znázorněno na chudém bezdětném páru, který touží po dítěti. Ze všech zdrojů, ze kterých jsme při daném výzkumu čerpali, je patrné, že Japonci děti milují. Je jim věnováno mnoho svátků a vyrábí se pro ně nepřeborné

množství hraček. Mnohé z těchto hraček sice původně hračkami nebyly, ale pro svou přitažlivost se v ně nakonec proměnily. Výrobci je však museli upravit, aby byly pro děti přitažlivé. Většina z nich slouží nejen pro zábavu, ale současně jsou to talismany chránící děti před zlými duchy, nemocemi a přinášejícími štěstí.

Japonská společnost se stejně jako v jiných zemích v mnohém změnila. Dříve bylo kupříkladu důležité mít syna, který by se stal autoritou a dále nesl rodinné jméno. Bývalo rovněž zvykem, že ženy chodily několik kroků za mužem a dávaly tak najevo svou podřízenost. Sňatky byly domluvené rodinou a snoubenci se ve většině případů poprvé viděli až ve svatební den. O mladých párech se dočteme v mnoha pohádkách, v japonských nevyjímaje. Jak víme, často jsou to příběhy, ve kterých se mladík snaží o krásnou dívku a často musí obstát v obtížných úkolech. Většinou jde o vyobrazení muže a jeho vztahu k animě, tedy ženskosti, která je v něm ukryta.

Při zkoumání pohádek jsem zjistili, že ve většině z nich se objevují především zvířata, a to od těch nejmenších jako jsou světlušky, až po ta mýtická jako jsou draci. Mezi ta významná patří například želvy a jeřáby, kteří se dožívají vysokého věku, jsou uctíváni a rovněž jsou považováni za mýtická zvířata. Dalšími tvory jsou tygři, žáby, hadi, opice či démonické a chytré lišky schopné měnit svou podobu. Známy je rovněž *tanuki*, jenž je obdařen podobnými schopnostmi, jako liška. Kromě zvířat Japonci věřili také v existenci horkých bytostí *tengua* a *jamauby* či vodního tvora *kappy*, který rád stahuje kolemjdoucí do vody.

V pohádkách hrají významnou roli kouzla a kouzelné předměty. Hlavní hrdinové mohou objevit zakopaný poklad nebo přijít k zázračnému předmětu díky svému ryzímu charakteru. Mnohdy je doprovázejí pomocníci, kteří se z ničeho nic objeví a poté zase beze stopy zmizí. Kde jsou kouzly a poklady, tam se často objeví také lakomí lidé. V pohádkách jsou jimi kupříkladu sousedé hlavních postav. Lakomci chtějí dosáhnout stejného, ne-li většího štěstí jak soused. Na konci příběhu však bývají tvrdě potrestáni.

V mnoha japonských pohádkách je znázorněn boj dobra se zlem. Není to však pravidlem. Existují rovněž pohádky, v nichž se nehledí na morální stránku a ponaučení, ale pouze oslavují krásu přírody. Už jsme zjistili, že pro Japonce neexistuje absolutní dobro a zlo a boj mezi nimi nemá příliš váhu. Přesto je z psychologického hlediska třeba poukázat na to, že každý člověk v sobě má dobrou i stinnou stránku a jedna bez druhé by nemohla fungovat. I děti na to musejí přijít, a proto jim pohádky slouží jako prostředek k odhalení této skutečnosti. Vědí tak, že je přirozené mít v sobě například agresi. Každý tvor ji v sobě do značné míry má. V pohádce máme jednoduchá rozdělení a znázornění, aby dítě vše lépe pochopilo a vstřebalo. Je pak na něm, zda se zhlédne v kladné či negativní postavě, zda se rozhodne spíše pro dobro či zlo. Japonci však nepovažují nikoho a nic za vyloženě zlé. Každý se chová kontextuálně a také

postavy vyskytující se v pohádkách, ač se zdají být mnohdy negativní, mohou dělat dobré skutky. Kromě jednoduchého rozdělení postav a vlastností na dobré a zlé jsou v pohádkách i další elementární prvky, jako například základní paleta barev.

Při našem bádání jsme rovněž zjistili, že japonské pohádky v sobě mají často prvky mýtů a jiných epických útvarů. Proto pro ně vždy neplatí stejná pravidla jako pro klasickou pohádku. Ve vyprávěních, která se objevují v této práci, se například můžeme setkat se skutečnými názvy měst či hor a rovněž s některými historickými postavami. Kromě toho také některá vyprávění zmiňují typické japonské svátky jako je Nový rok, svátek děvčátek či svátek chlapců. V pohádkách se rovněž objevuje nejdůležitější japonská surovina, kterou je rýže.

V práci jsme se také dozvěděli, že Japonci neměli před čínskými znaky vlastní písmo. Dlouho se proto veškerá vyprávění a tradice předávaly pouze ústně. S příchodem Evropanů Japonci zjistili, že pohádky a náboženství se dají vymezit a vznikala tak nová pojmenování. Po vzoru Evropanů začali rovněž zaznamenávat svá vyprávění a tvořit sbírky pohádek.

Seznam použité literatury:

Primární literatura:

KUSUYAMA, M. *Princezna Zářící paprsek: japonské pohádky*. Z. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1959. Z pohádky do pohádky (SNDK).

GRIFFIS, W. E. *Japanese fairy tales: Japonské pohádky*. Praha: Garamond, 2014. ISBN 978-80-7407204-8.

HRDLIČKOVÁ, V. *Příběhy o soudci Ookovi: japonské pohádky*. Praha: Albatros, 1984. Z pohádky do pohádky (Albatros).

HLOUCHA, J. *Pohádky slunného východu*. Hodkovičky: Pragma, 2015. ISBN 978-80-7349-443-8.

HLOUCHA, J. *Pohádky japonských dětí*. Praha: A. Neubert, 1926.

HRDLIČKOVÁ, V. *Démonova flétna*. Praha: Albatros, 1989. Z pohádky do pohádky (Albatros).

ČERNÁ, Z. — NOVÁK, M. *Prodaný sen: japonské pohádky*. Praha: Albatros, 1973.

LUFFER, J., ed. *Strašidelný chrám v horách: japonské lidové pohádky a pověsti*. Praha: Argo, 2009. ISBN 978-80-257-0096-9.

KUSUYAMA, M. *Princezna Zářící paprsek: japonské pohádky*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1959. Z pohádky do pohádky (SNDK).

Kodžiki: kronika dávného Japonska. Přeložil FIALA K. Praha: ExOriente, 2012. ISBN 978-80-904246-9-2.

KROUSKÝ, I. — SLABÝ, Z. K., ed. *Modré Vánoce: výběr z pohádkové tvorby současných japonských autorů*. Praha: Albatros, 1975.

IMAE, Y. — KROUSKÝ, I. ed. *Vousy na mašličku: pohádky o leopardech, lvech, slonech, zebrách, koních i o těch ostatních*. Praha: Lidové nakladatelství, 1973. Slůně.

BRUNEL, H. *Oceán v kapce rosy: zenové příběhy*. Praha: Garamond, 2005. ISBN 80-86955-05-2.

ČAPEK, K. *Marsyas: Jak se co dělá*. Marsyas. Jak se co dělá 9. Praha: Československý spisovatel, 1984. Spisy, sv. 13.

Sekundární literatura:

SLIVOVÁ, K. *Zvířata v japonských pohádkách, mýtech a lidových vyprávěních*. Olomouc, 2010. Diplomová práce (Mg.) Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta filozofická, Katedra asijských studií.

PODZEMNÁ, M. *Komparace japonských a evropských pohádek*. Brno, 2015. Bakalářská diplomová práce (Bc., Mg.) Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav jazykovědy a baltistiky, Seminář japonských studií, Japanistika.

BENEDICT, R. *Chryzantéma a meč: vzorce japonské kultury*. Praha: Malvern, 2013. KULA. ISBN 978-8087580-45-5.

BOHÁČKOVÁ, L. — WINKELHÖFEROVÁ, V. *Vějíř a meč: kapitoly z dějin japonské kultury*. Praha: Panorama, 1987. Stopy, fakta, svědectví (Panorama).

MACFARLANE, A. *Japonsko za zrcadlem*. Zlín: Kniha Zlín, 2013. Tema (Kniha Zlín). ISBN 978-80-8716265-1.

ŠVARCOVÁ, Z. *Japonská literatura 712-1868*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0998-3.

ALTMAN, J. — KESSLER, D. *Japonsko: průvodce do kapsy*. Bučovice: ro-to-m, 2003. Berlitz. ISBN 80-85840-61-8.

BETTELHEIM, B. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-290-1.

FRANZ, Marie-Louise von. *Psychologický výklad pohádek: smysl pohádkových vyprávění podle jungovské archetypové psychologie*. Praha: Portál, 1998. Spektrum (Portál). ISBN 80-7178-260-2.

JANOŠ, J. *99 zajímavostí z Japonska*. Praha: Albatros, 1984.

OLIVOVÁ, L. *Zvířecí mýty a mytická zvířata*. Praha: Academia, 2010. Orient (Academia). ISBN 978-80-200-1815-1.

HALÁSZOVÁ, V. *Devět bran k tajemství hory Kóra: interpretace japonských náboženství*. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1441-1.

EARHART, H. *Náboženství Japonska: mnoho tradic na jedné svaté cestě*. Praha: Prostor, 1998. Obzor (Prostor). ISBN 80-85190-80-X.

LÍMAN, A. *Mezi nebem a zemí: ideální místa v japonské tradici*. Praha: Academia, 2001. ISBN 80-200-0889-6.

JANOŠ, J. *Japonsko a Korea: dramatické sousedství*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1503-7.

LÍMAN, A. *Kouzlo šerosvitu: úvahy o japonské kultuře*. Praha: DharmaGaia, 2008. ISBN 978-80-86685-80-9.

ILLÍK, D. *Japonská architektura*. Praha: Odeon, 1970. Světové umění (Odeon).

MORSE, E. S. *Japonské domy a vše co k nim patří*. Praha: Pragma, 2011. ISBN 978-80-7349-298-4.

LUCHEŠI, K. *Černá, bílá, červená a modrá barva v japonské frazeologii*. Olomouc, 2011. diplomová práce (Mgr.). Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta

GAUDEKOVÁ, H. — KRAEMEROVÁ, A. *Hrajeme si celý den: japonské tradiční hračky ve sbírkách Náprstkova muzea*. Praha: Národní muzeum, 2015. ISBN 978-80-7036-437-6.

CHOPRA, D. *Buddha: příběh osvícení*. V Praze: Knižní klub, 2008. ISBN 978-80-242-2001-7.

WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. Praha: Libri, 2006. ISBN 80-7277-265-1.

Použité internetové zdroje:

Japonsko. *Japonsko* [online]. [Cit.29.11.2016]. Dostupné z: <http://www.japonsko.info/index.php>.

Rýže (Kome) 米 Japonsko – přehled. *Přehled Japonsko - přehled* [online]. [Cit. 10.2.2016]. Dostupné z: <http://www.japonet.cz/A101.php>.

Koinobori-Japan. *Koinobori, Koinobori, history and customs in Japan* [online]. [Cit. 11.1.2017]. Dostupné z: <http://www.koinobori-japan.jp/koinobori.html>.

Japonci propadli krtečkovi | ZZZ. [online]. Copyright © 1997. Poslední změna 27.2.2011. [cit. 10.02.2017]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/zzz/_zprava/japonci-propadli-krteckovi--856973.

Japonskoo.cz | Japonská kultura, japonská kuchyně, japonština, ... Prostě blog o Japonsku [online]. Poslední změna 3.10.2015. [Cit.27.12.2016] Dostupné z: <http://www.japonskoo.cz/rakugo-japonske-vypravecke-divadlo/>.

Tarō (given name) - Wikipedia. [online]. Poslední změna 18.3.2017. [Cit. 28.2.2017]. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Tar%C5%8D_\(given_name\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Tar%C5%8D_(given_name)).

Abstrakt

VENEROVÁ, Linda. *Japonské pohádky: Typické motivy, postavy a vzorce*. České Budějovice 2017. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce PhDr. Vít Erban, Ph.D.

Klíčová slova: Japonsko, japonské pohádky, pohádkové postavy, pohádkové motivy, japonská kultura, vzorce japonské kultury

Tato teoretická práce se bude zabývat otázkou, zda se objevují v tradičních japonských pohádkách charakteristické vzorce japonské kultury popsané a analyzované zejména antropology. V práci budu analyzovat japonské pohádky a následně je porovnávat se vzorci japonské kultury. Také bych ráda zjistila, jaké postavy se v těchto pohádkách opakují a jaké jsou typické motivy.

Abstract

Japanese fairy tales: typical motifs, characters and patterns.

Keywords: Japan, Japanese fairy tales, characters in fairy tales, motifs in fairy tales, Japanese culture, patterns of Japanese culture

This theoretical thesis will discuss if there are any typical patterns of Japanese culture, studied and analyzed particularly by anthropologists, in traditional Japanese fairytales. In this thesis, I shall analyze Japanese fairytales and then compare them with patterns present in Japanese culture. I would also like to discover which characters are repetitive if any and what are their characteristics.